

Napút-füzetek

43.

Hendi Péter

Alteregeó

A pók bemutatkozik. Mielőtt rátelepszik a Hálón néki felajánlott parcellácskára, ahová aztán több-kevesebb rendszerességgel rálehel majd a Svédországhoz fűződő – Istenem, de régen volt! – emlékeinek fonalát, mielőtt ezt az első és bizonyára visszavonhatatlan lépést megteszi, illő, hogy ezen cselekedete előtt a pók bemutatkozzon. Uraim és Hölgyeim, a pók én vagyok. Ezzel persze korántsem lett teljes a kép, hiszen eltekintve attól a nem elhanyagolható apróságtól, hogy nem tudom, Önök kicsodák, abban sem vagyok egészen biztos, hogy ki vagyok én. Így van ez mindenkivel, aki nem XIV. Lajos; aki pedig az írással, kedvünk lenne azt mondani, mint utolsó lehetőséggel igyekezik felderíteni a világoz való viszonyát, legyen az a világ akár Svédország, akár csak egy szomszéd, akivel éppen együtt utazik a liftben, az bizony nem lehet abszolutista, annak be kell vallania, hogy ő a környezetéhez sokkal szerényebben (vigyázat, mert ez csak álszerénység!, hiszen ő maga azt hiszi, hogy egyetemesben), tehát hogy ő a világhoz az alteregói révén közelít.

És, íme, egyszerre csak rajtakapom magam, hogy aki itt beszél, nem én vagyok. Ez a fickó itt, ez nem én vagyok, hanem Erasmus Szabó, akinek az enyémhez rendkívüli módon hasonlatos, de ugyanakkor sokban különböző személyiségén át talán sikerült elmesélnem az elmúlt hónapok során egy darabka magyar szemüvegen át látott Svédországot. *Hotel Excelsior* volt az elbeszélés címe, és nem először szóltam benne Erasmus Szabóról, aki nem más, mint az én egyik viking földre vetődött Esti Kornélom.

Gál Ferenc a másik, aki a *Bankrablás Stockholmban* című színdarabban szerepel. Azt lehetne gondolni, hogy ha ő is én, Erasmus is én, akkor ők ketten egymásra is hasonlítanak, de ez nem így van. Gál Ferenc teli lendülettel. Egy éjszakán át telefonál budapesti barátainak, hogy elharsogja nekik, milyen nagyon jól érzi magát új hazájában, ám az előítéleteknek gunyoros derúval számárfület mutogató one-man-show-ját hirtelen félbeszakítja, majd új irányba tereli egy baljós véget ígérő túszerződés, amelynek tettese – micsoda kínos véletlen! – talán éppen magyar. A darab megjelent egy kétnyelvű könyvecskében, színpadra azonban legalább harminc ízben nem került. Erről egy baleset hetedik áldozatáról szóló regénytöredék tudósít, melynek hőse, mondjuk így, szenvedő hőse: Erasmus Szabó. Benne már nincsen meg Gál Ferenc lendülete, ő már nem akarja megváltani Svédországot, aminek talán egyik oka lehet, hogy Erasmus Szabó már nem él. Valamikor a hetvenes évek végén halt meg egy hídomás-katasztrófa áldozataként, amely katasztrófa – különös véletlen folytán – éppen akkor következett be, amikor Peter Hendi elköltözött Göteborgból Münchenbe. Ilyen módon az Erasmusról szóló krónika már nem hasonlít Gál Ferenc napi politikát birizgáló lelki harcára, ez már csak amolyan messziről rátekintés Svédországra. Münchenben született az ötlet, aztán Genfben élt tovább, és ha utunk arra vezet, talán még Budapestre is elkísér.

Kom igen, Hendi!, kiáltotta hetvenegy nyarán a göteborgi vasútállomáson a munkavezető, azazhogy menjek már a targoncámmal, mert ideje rápakolni a Stockholmba induló postát. Talán ezzel kellett volna kezdeni, nem pedig Gál Ferencről és Erasmus Szabóról szövegelni. Behunyini a szemet és felszállni arra a vonatra, amelyik azon a téli reggelen a bécsi Westbahnhofról elvitt Koppenhágába. Ezzel kellett volna kezdeni, de ha egyszer még nem vagyok ott! Mi lenne, ha megfordítanánk a sorrendet, és visszafelé haladnánk az időben? Ilyen mó-

don az út végén az lennék megint, aki csak annyit tud Svédországról, amit a térképen látott, hogy Norrköping meg Jönköping, és hogy egyszer megvertük őket futballban hat nullra. Ma nem biztos, hogy győzni fogunk, mert kell a svéd acél, mondta valamivel később Laci bácsi az első emeleten, amikor tízéves lehettem. Aztán, újabb tizenöt év múltán, ez az az ország, amelyik Európából még befogad, amelyiknek már csak ezért is köszönet jár – szeretni fogom akkor is, ha az utcáin jegesmedvék járnak! Csábít ez a lehetőség, de bizonyára túl sok a buktatója. Gondolkoznom kell még rajta.

De hát, valahol csak el kell kezdeni! Gál Ferenc és Erasmus Szabó talán nem is volt olyan rossz indítás, hiszen azonkívül, hogy némi reklámot csináltam ennek a két szimpatikus fiatalembernek – az én alteregóim általában szimpatikusak, hacsak nem érti őket teljesen félre a kedves olvasó –, tehát a reklámon kívül, valami identitásprobléma is rálehelődik így a pókhálóra, ami, legalábbis az én időmben – ki tudja, honnan a bognács – igencsak hozzátartozott a magyar beszél svédéről, lengyel beszél svédéről, török beszél svédéről, görög beszél svédéről történetek sztereotípiájához. Nem rossz kezdet tehát, de ott még nem tartunk, és kedvünk szerint, nem is arra igyekszünk.

Hat héttel ezelőtt a Puskás Ferenc stadionban szurkoltam a magyaroknak, bizton remélve, hogy megverjük a svédeket, és ha Lisztes Krisztián góljához nem is volt fogható, bizony szerettem, szerettem nagyon a mérkőzés kezdete előtt felhangzó svéd himnuszot. A Kálvín téri Irish Pubban fejeztem be a napot, ahol – szinte azért mentem oda! – meg is láttam rögtön néhány kék-sárga mezés futballdrukkert. Ma csak a svédek örülnek, mondtam szomorúan a csaposlánynak, és odaültem a mellettük lévő asztalhoz. Azt is mondhatnám, a svéd asztal mellé, ha nem okoznék vele némi félreértést. Volt a társaságban egy magyar svéd is, aki Stockholmból jött el velük a budapesti portyára. Ilyen módon nem volt szükség rá, hogy odaszóljak nekik az én nem svéd pozícióból, hogy szevasztok, hogy vagytok, én majdnem értem, amit mondotok. Az állás már betöltve.

Megettem egy hagymalevest, vörösborot ittam hozzá, és a Kalligram folyóiratban nézegettem a Genfben írott, frissen megjelent elbeszélésemet. Ilyen jó társaságban persze íróember nem érezheti magát rosszul. Néha azért mégis sajnáltam, hogy kikaptunk. Talán ha mi nyerünk, meg is szólítom őket, de így nem volt rá szükség. Szelíd örömeiket szemléltem, ahogy beszélnek meg angolul énekelnek, és ha volt vigasza sajgó szívemnek, akkor ez igazán az volt... (2003)

Jó napot, görögül. Miután az ulricehamni, majd azt követően az alvestai lágert elhagyták, Erasmus Szabó a Götaverken hajógyárban kezdett dolgozni. Persze nem annyira, hogy rögtön hozzálátott volna a hajócsináláshoz, hiszen először azt kellett eldönteni, hegeszteni fog-e vagy esztergálni. Åsblumnak hívták a személyzeti osztály vezetőjét, aki inkább beszélt angolul, mint németül. Barátságosan mosolygott az előtte ülő fiatal házaspárra, és felemelte a telefonkagylót, hogy hívjon egy tolmácsot. Hasonlít kicsit Elvisre, gondolta Erasmus, felidézvén a Memphis- és Las Vegas-beli koncertek jeleneteit, melyeket néhány hete látott a svéd televízióban. A show-nak a tolmács megjelenése vetett véget. Ötvenhatos magyar, akinek már a munkaruhája is elárulta, hogy nem hivatásos tolmács.

Ezek az alkalom szülte magyar tolmácsok, elmélkedett egyszer Erasmus, ezek mindig hozzáteszik magukat ahhoz, amit lefordítanak. Először az a pasi

Ulricehamnban, akiről Ottó, az egyik csoporttag, rögtön eldöntötte, hogy hiába a csodálatos háza meg autója meg mindene, az igazi öröme csak annyi, hogy alkalmanként meghívhatja magához a lágerba érkező magyar menekülteket. Hiába van palotád Budán, Pestre jársz a boldogság után – énekelte aznap éjjel halkán Krisztina, miután eloltották a villanyt és úgy aludt körülöttük mindenki, akár a tábort ölelő, hóval borított és fenyőfáktól övezett erdei tisztás.

Hogyhogy Szabó a neve?, kérdezte a kurátor, mert a születési anyakönyvi kivonatban az állt, hogy Hendlein. Amikor a diplomámat megszereztem, magyarosítottam a nevemet, felelte Erasmus, és később a feleségével mindketten úgy érezték, hogy a tolmács nemcsak ezt fordította le svédre, hanem magyarázatként még hozzátette, hogy ennek a névváltoztatásnak valószínűleg Erasmus zsidó származása volt az oka. Nem volt ebben semmi rosszindulat, de hát: mi a francot tud ez az erdei tolmács az én vallási hovatartozásomról?, dühöngött Erasmus. Arról pedig, hogy 1966-ban Budapesten kinek miért lehetett magyarosíthatnákja, arról ne is beszéljünk!

Nem volt sokkal kellemesebb az alvestai eset sem. Erasmus és Krisztina a kurátor barakkja felé tartottak, amikor hirtelen egy nagy hasú honfitárs állta útjukat. Megkérdezte a nevüket, elkérte az útlevelüket és rögtön beléjük is lapozott, amely tettével lidércnyomásként idézte fel egy magyarországi igazoltatás szinte valamennyi nüanszát. Hogyan történhetett, hogy a kezébe adtuk az útlevelünket?, kérdezték később egymástól is, maguktól is.

Természetesen nem személyi okok vezérelték a kurátort, amikor azt szerette volna, hogy Erasmusék ne Göteborgban, hanem egy kisebb városban telepedjenek le, de ez a dolog nem is érdekes, hiszen a történet arról az alvestai, nagy hasú tolmácsról szól, aki a tárgyalás folyamán egy műanyag vonalzóval ütögette az asztalt. Nem a parancsolás aktusaként, hanem csak úgy, türelme észrevétlen fogytának spontán kinyilvánításaként. Mért van az, hogy egyszerre csak vele vitatkoztunk és nem a kurátorral?, kérdezték később egymástól is, maguktól is.

De nem lehetett őket megállítani. Mentek fel Göteborgba, munkát és lakást találni. Bengt még az ulricehamni táborban felajánlotta nekik, hogy alkalomadtán megalhatnak a Karin nevű lányánál, aki a Hissingen lakott, nem messze a Götaverkentől, és volt egy kislánya. Nem zavarunk, ha a férjed hazajön?, kérdezte Krisztina. Nem jön, mondta Karin, de aztán mégiscsak hazajött, mert két év múltán a vasastadi lakásukban vendégül láthatták őket, most már nem egy, hanem két gyerekükkel.

Azt mondja, hogy a férje megtanulhat hegeszteni, fordította az ötvenhatos magyar Elvis Presley ijesztő ajánlatát. Ijesztő, mondjuk, mert ennek a gyárnak szorongatóak voltak ám a méretei. A védősisakos munkások – ezt láthatták, amikor megérkeztek – úgy rohantak fel a lépcsőn az ebédlőbe, mintha csak Lenin világforradalom-próféciáját kívánnák megvalósítani. Krisztina megpróbálta menteni a menthetőt. Köszönjük az ajánlatot, de ha volna rá lehetőség, akkor inkább, akkor talán ne a hegesztést, hanem valami másfajta munkát, ami kevésbé veszélyes... – mondta a féltő feleség, és amíg Erasmusszal azon vitatkozott, hogy valóban sokkal veszélyesebb-e a hegesztés, mint az esztergálás, a tolmács hirtelen azt mondta Åsblumnak: – De ő nem akar hegeszteni –, s lévén hogy összekeverte a két nyelvet, mert a magyart használta a svéd helyett, Erasmus előtt egyszerre napnál is világosabb lett, hogy mit jelent az, ha az ember egy zugfordító kezé-

be kerül. Ne is folytassunk tovább, elégedjünk meg azzal a mondattal, melyet Erasmus emlékirataiban talált a svéd újságíró: Öregem, ha kedves az életed, ne hagyd magad lefordítani! Nem éppen optimista szavak, ez ugye nyilvánvaló...

Na és az a malmói eset, amikor az egyik szolgálatkész néző Bengt Grive sportközvetítőnek segédkezett, hogy a svéd nézők is megértsék az éppen Európa-bajnokságot nyert Gergely szavait! Bizony, az se volt kutya. – A budapesti vasutas klubban kezdtem pingpongozni – mondta az újdonsült Európa-bajnok –, és napi öt órát edzek. És mit fordított le ebből svédre a nézőtéren sebtében talált magyar tolmács? A BVSC-n és a kemény edzésen túl azt is hozzátette, hogy: – Nagy bajnok lesz belőle.

Miért birizgálom ezekkel a meglehetősen érdektelen, töpörtyű történetekkel az olvasó képzeletét? Bizony, magam sem tudom. Éppen csak úgy tűnt, hogy van valami bennük, ami több annál, mint amit az első pillanatban mondanak. De az is lehet, hogy tévedek. És valljuk meg azt is, hogy mindezt a görögországi Ikaria meg Naxos szigeteken vettem képernyőre, ott, ahol a hőséget csak itt-ott szakította meg egy parányi szellő szárnyán érkező simogatás. Nemcsak időben, de térben is távol Svédországtól meg Magyarországtól, szeretni való szigeteken, ahol egy hét múltán se voltam benne egészen biztos, hogy mondják görögül: Jó napot! (2003)

Ha még megvan. Bergsjönnek hívták az elővárost, ahol Erasmus és Krisztina, egy kétszobás lakás nem túl zsúfolt hatvan négyzetméterén, elkezdték göteborgi életüket. Bergsjön. Nem felejtettünk még el annyira svédül, hogy ezt most Szép-hegynek fordítanánk. Talán inkább hegyi tavat jelenthetett a név, bár ez Genfből, 33 év múltán, nem tűnik túl fontosnak. Rymdtorget volt a végállomás neve. Ott, ahol a hatos megállt. Rymdtorget, azaz Világúr tér, nem is vitás.

Mit látott Erasmus az úrben a világból? Először is azt, hogy jólét és jólét között különbség van. Hiszen erről a lakásról, amely az álmok álmának tűnt, amikor idejöttek, erről egykettőre kiderült, hogy nem egyéb, mint szívszorító minimum. Ez persze nem zárja ki, hogy az ember ne lássa rögtön az életszínvonal-különbséget, de ugyanakkor azt is éreznie kell, hogy nem egészen erről álmodott Budapesten. A jólét nem feltétlenül azonos a boldogsággal. Vagy, ahogy az egyik legjobb barátjának írta levélben, a dolgoknak relatív értékük van. Látni lehetett ezt azon a kilenc év körüli fiún is, aki a villamosmegállótól a lakóházakig vezető varázslatos erdei úton, biciklijén ülve aprókat rúgott egy futball-labdába. Magyarán, se nem bicajozott, se nem focizott. És Erasmus hirtelen úgy érezte, hogy nem boldogabb ez a gyerek, mint ő volt valamikor, pedig se biciklije, se futball-labdája nem volt soha.

Az egyik magyar ismerősük, aki Svédország déli részében lakott, arról tájékoztatta őket, hogy ebben az országban az ember néhány év alatt elveszti minden haját. Egy másik magyar meg azt mondta, hogy szerencsére tud egy specialistát, akinek Hammarskjöld a neve, és aki megállítja a hajhullást. Meglátod, hogy legalább annyit tesz érted, mint amennyit az ENSZ-főtitkár tett ötvenhatban Magyarorszáért, mondta a harmadik magyar. És az a fodráslány, aki a bergsjöni vásárlóközpontban Erasmus haját levágta? Ő elnevette magát, amikor a svéd nyelvet meglehetősen kezdeti szinten próbálgató Erasmus szavait megértette, és azt az ígéretet tette az aggódó fiatalembernek, hogy tíz év múlva éppen annyi

haja lesz, mint az apjának volt valamikor, és gyengéden megsimogatta, szinte keblére ölelte a fejét, amelyen annyi volt még a haj, hogy haj, haj!

És még mit látott Erasmus az úrben? Hegyi tavat bizony nem, de talán csak azért, mert nem is kereste. Nem a zúgó élet partján voltak, hanem a város szélén, ahonnan őt inkább befelé vitte volna szíve s lelke vágya. Amíg a kék színű villamos beért a Drottningtorgra, majd onnan át a Göta Kanál túlsó oldalára, eltelt legalább ötven perc. Az út elején a csillagászatra utaltak a megálló nevei, Kometergatán, Raketergatán, Teleskopsgatán, úgy tűnt, nem is egészen véletlenül, mert mintha csak egy másik bolygóról jöttek volna a le- és felszállók. Bocsánat, a másik bolygó egy kicsit túlzás. Jugoszláviát meg Törökországot akartunk mondani. Persze ez sem igaz, hiszen voltak az utasok között svédok is, akik közül az egyiknek azt kiabálta egyszer hevesen egy nem svéd, hogy: You! you!! always you!!! Egy idősebb hölgy, foglalkozására nézve talán óvónő, erélyesen fellépett a rendzavaróval szemben. Verte a tenyerével a jegylyukasztó masinát, hogy most már aztán elég. Erasmus fejében pedig az a gondolat vert tanyát, hogy egy kicsit szemellenzős dolog ez a fajta rendreutasítás, és ezt szíve mélyén, ha van neki olyan, a haragos hölgynek is éreznie kellene, hiszen a dolgoknak előzményük meg utózmányuk van, és ha mi csak annyit látunk, hogy ketten kiabálnak mellettünk a villamoson, akkor felettébb sportszerűtlen az ellen fordulni, aki csúnyábban kiabál. Erasmus azonban, vagy inkább Ferenc Gál, nem vont le az említett közjátékból a svédok általános mentalitására vonatkozó semmiféle negatív következtetést. De ha valakit a hosszú úton már mindenképpen az általánosítás vékony jegére csalt a lelke, annak is látnia kellett, hogy általában nem a felháborodás, hanem a néma tűrés övezte a rendbontókat, akiket pedig felettébb igazságtalan lett volna csak úgy besorolni a nem svéd kategóriába, hiszen voltak köztük gyerekek is meg alkoholisták is, hogy a dohányzó kamaszokról ne is beszéljünk. – Móóó, móóó – viszonzta egy tízéves fiú a vakítóan szőke villamosvezető-nő rendreutasítását, aki ezt azzal a félhangos megállapítással nyugtázta, hogy a svéd gyerekek bizonyára a legszemtelenebbek az egész világon.

Egy reggel, amikor még félig-meddig aludtam, a villamos meg vitt és vitt a Götaverken hajógyár felé, ahol az ipariskolában velem tanuló kamasz fiúk csendes mosolyát kiváltva Herr Eriksonnak neveztem azt a férfit, akitől az esztorgálás első furcsaságait megtanultam, egy reggel hirtelen magyar szó ütötte meg a fületem. Valahonnan a kocsi elejéből jött. Egészen elhagytam magam az utóbbi időben, mondta az egyik hang, képzeld csak, hogy egy hétig nem mosogattam és a végén már a vajás késsel kevertem meg a teámat. Bár amilyen jó az, ha az ember néha egy kicsit elhagyja magát, felelte a másik hang. A jövő héten nem dolgozok, mondta megint az egyik, elmegyek néhány napra és megnézem, hogy megvan-e még az a pina Malmöben. Léven hogy a svédok általában nem értenek magyarul, se néma tűrés, se holmi megrökönyödés nem övezte ezt a kijelentést. El is merült volna talán örökre a hegyi tóban, ha harminchárom évvel később nem jut eszembe véletlenül Genfben.

Amikor ebéd után visszamentem az irodába, vokális üzenetet villogott felém a telefonkészülék. Egy férfi kolléga keresett, akinek még sohasem hallottam a nevét. Talán üzenetet hagyott, vagy talán csak a csendet, és csak az automatikusan rögzített női hang adta tudtomra, hogy melyik volt a hívó szám. Mindenesetre visszahívtam, és ahogy beszélni kezdtünk, már azt is tudtam,

hogy kicsoda. Ő az, akit olykor-olykor a kávéautomata mellett látok, és aki a publikációk postázásával dolgozik az alagsorban. A Jura hegységben született és nőtt fel, ahol én tizenöt éve a farmomat megvettem. Ilyen módon mindig van miről beszélünk, mintha csak szomszédok lennénk. De amiért most telefonált, az valami egészen más. Azt hallotta valakitől, hogy én „svéd” vagyok, és mivel szeretne megtalálni egy nőt, akivel több mint húsz évvel ezelőtt találkozott Malmöben, a segítségemet kéri. Lennék szíves felhívni egy telefonszámot és beszélni azzal a személlyel, aki válaszol. És amíg leballagtam hozzá az alagsorba, azt kívántam az én Jura hegységbeli „földimnek”, hogy az a Barbro vagy Kerstin meglegyen még Malmöben... (2003)

Válasz két körkérdésre. – *Aláírná-e Magyarország Miniszterelnökéhez címzett nyílt levelünket, melyben azt kérjük, szorgalmazza egy Csárdáskirálynő-áriának az Európai Közösség himnuszává tételét?* – Ez most hülyéskedés vagy marhaskodás? Azt hiszem, mind a kettő, ami persze nem jogosít fel arra, hogy ne vegyem komolyan. Az igazságnak meg igazán mindegy, hogy melyik oldalról közelítem. Oldalamon a Jura hegység egyik kedves kocsmárosnéjával, szívesen eldudorásznom a Jaj, cicát... és azt se bánom, ha mondjuk a jelen lévő nemzetközi vendégsereg is velünk vigadna, de mint magára sokat adó magyar, ildomosan kívánnám, hogy bennük, a nemzetközi turistagyülekezetben, bennük hajtson csírá a petíció ötlete. Nem mintha nagyon akarnám, hiszen azt még nem is mondtam, hogy én a Kálmán Imrénél sokkal jobban szeretem a Bartók Bélát. De ne számítsatok nagyon az aláírásomra azért se, mert nincs az a magyar miniszterelnök, nem volt egy éve, és – bárki legyen az – nem lesz négy év múlva se, akitől én igaz szívvel elvárnám, hogy blamálna magát a nemzetközi halpiacon. Mert miért tenném? Hogy megfogjam a népakaratommal vagy a demokrácia furcsaságaival? Politikusok és nem politikusok élnek ebben a világban, és én az utóbbiak toleránsabb szárnyához tartozom. De azért nem akarom elvenni a kedveteket, és ha Bélát mondanátok Imre helyett, akkor talán... akkor talán... De ezt nem lehet csak úgy, Hűbele Balázs módjára, neki, mint tót (vagy Tóth?) az anyjának. Először legyünk benn, melegedjünk meg kicsit, fehérek között európaiak, szerezzünk barátokat! Az osztrákoknál tárgyalási alapnak megfelelne a *Csárdáskirálynő*, de kérdés, hogy azt akarjuk-e. Ami németeket illeti, ők valószínűleg ragaszkodnak majd a Beethoven–Schiller duójukhoz, ha már egyszer a himnuszuk első szakaszáról le kellett mondaniuk. De vannak mások is. Az angolok vagy a franciák. Britten vagy Debussy ugye nem Bartók, és ha nem is vagyunk számukra igazán fontosak, ne feledjük, hogy néha éppen a nagyok meddő csatája kovácsolja a kicsik szerencséjét. Csak ki kell várni! Gyerekek, ne kapkodjátok el!!!

– *El vannak csapva az angyalok?* – Bizony lehet, mert egyre kevesebbet hallunk róluk. Én magam már több mint négy hónapja találkoztam utoljára, na, nem egy angyallal, hanem csak magával a szóval. Egy francia szójátékban, amely a következő kérdéssel indít: Hogy hívják a vörös hajúak védőangyalát? Nem tudom, mondd te. Hát, Olivier. Miért?, kérdezed erre te. Mert az Olivier angyal védelmezi a vörösöket, hangzik a felelet. Nem megyünk bele a lefordíthatatlan szójáték magyarázatába, mert franciául se kell tudni ahhoz, hogy érezzük, ez az angyal nem ugyanaz, aki valamikor Radnóti mögött állt kezében

karddal, és amíg el nem illant, megvédte őt, ha kellett, a bajban. A költő Radnótit, akinek úgy ült szívében a fájdalom, „mint alma magházában a négerbarna mag”. A verset sem fogjuk idézni, hiszen anélkül is világos már, hogy az angyalhoz kettő kell. Egyrészt az, hogy a rosszat elkerültük volt, másrészt meg az, hogy tudjuk, mi a rossz. Ez utóbbi abból is levezethető, hogy mi a jó. Kinek kedve szerint.

De az is lehet, hogy nem csapták el az angyalokat, és engem éppen tegnap mentett meg az egyik, amikor is Nickelsdorfnál haladtam a Honda Concertóm-mal. Olyan hóvihár volt az autópályán, hogy orromig se láttam. Tudván, hogy az angyalok szeretik, ha segítenek nekik, olyan lassan hajtottam, amennyit csak eltűrt a szegyenérzetem, de lehet, hogy ezzel együtt is az ő segítségének köszönhetem, hogy még mindig élek. Az persze megint más kérdés, hogy Bécsbe érve úgy éreztem, hogy figyelembe véve mindazon körülményeket, melyek miatt igencsak lenn van most a kedvem, azt kell kérdezniem, érdemes volt-e az angyalnak bajlódni velem.

Aztán hazaértem a Genf melletti Jura hegységembe, és amidőn e sorokat írtam, felhívott egy angyal, hogy megkérdezze, hogy vagyok. Akkor hát mégiscsak hiszek abban a tegnap estiben! Hiszem, hogy érdemes volt bajlódnia velem. Enélkül nem lennének angyalok. (2004)

Segítetek, bolgárok! A Svédország–Dánia mérkőzés előestéjén megkérdezett valaki a Nemzetközi Teniszklubban, hogy én ezt a kérdést hogy látom. Mert ugye, ha a dánok és a svédek összehoznak maguknak egy minimum kettő-kettes döntetlent, akkor az olaszoknak még akkor is lőttek, ha történetesen száz nullra megverik Bulgáriát. Az olaszok már meg is tették az óvintézkedéseket. Videokamerákat helyeznek el a két kapu mögött, amelynek folytán adott esetben kezükben lesz a bunda bizonyítéka. Mert ugye az ember, ha már gólokat nem is rúg, úgy védekezik, ahogy tud. A skandinávoknak persze nem tetszik a megelőlegezett bizalmatlanság, hiszen ez mégsem ugyanaz a helyzet, mint amikor egy vásárlóközpont bejáratánál arra figyelmeztet a felirat, hogy a Big Brother látja ám a kedves vevőt, ha netalántán... Azonkívül a skandináv rangadónak komoly tétje is van! Hozzátenném, hogy talán mégsem akkora, mint egy magyar–románnak... Azt persze könnyen el tudják képzelni az északiak, hogy adott esetben az olaszok, bizony nem nagyon strapálnák magukat.

Segítetek, bolgárok! Könnyen lehet, hogy ez az óhaj úgy jelenik majd meg a világhálón, mint valami prófécia, pedig én nem arról írok, hogy mi lesz, hanem csak arról, amit szeretnék, vagyis hogy szerintem minek kellene történnie. Ismerős nekem ez a szituáció, ahogy megint itt téblábolok a még meg nem történt határán, amelyet éppen akkor lépek át, amikor a vak Megtörtént unplaccra teszi ezt az egész, ugyan miért közzétett eszmefuttatást. Ennyire nem akarnék aktuális lenni? De miért? Nem érzem jól magamat a jelenben? No, ez egy másik történet lehetne, most nem azért csatangolok erre-fele, hogy a jelenről írjak.

Valamikor az ötvenes évek végén Rákospalota felé vitte a villamos a mi kis budafoki teniszcsapatunkat, és az edzőnk, a Jocó bácsi, aki volt már vagy 28 éves, még a megérkezés előtt felvilágosított bennünket, hogy amennyiben az egyik meccsen közülünk bíraskodna valaki, akkor az első, amit tudnunk kell, az

az, hogy csálni nem szabad. A kétes labdákat viszont ítéljük mindig a magunk javára! Hazafelé, ugyancsak a villamoson a Varga Jancsi pedig azt mesélte, hogy ő bizony megítélt egy outot a Kokics Andris javára, mert tudta, ha az a pont nem jön be, akkor Andris olyannyira dühbe gurul, hogy elveszíti a meccset, amelynek akkor még csak a legelején jártak. Ezt nem lett volna szabad, mondta halkán Jocó bácsi, ami nem nagyon zavarta az Andris győzelme felett érzett örömről.

Érdekes lenne tudni, hogy mit mondtak akkor és mit mondanak ma a különböző országokban a különböző Jocó bácsik. A hetvenes években merült fel bennem először ez a kérdés, amikor is Björn Borg, a nemzeti hős, igencsak nehezen tudott megemésztetni egy-két vonalbírói tévedést. Olyanfajta kijelentést tett, miszerint ezek a svéd vonalbírák az ő ellenségei. Aztán egy újságíró, anélkül hogy felidézte volna Jocó bácsit, kimondta, hogy Svédországban, sok más országgal ellentétben, a kétes labdákat a bíró inkább az ellenfél javára ítéli. Lehet, hogy igaza volt, de miként az újságíró, ugyanúgy mi se szeretnénk most azt a következtetést levonni, hogy vannak becsületes és nem becsületes országok.

Hála a médiának, ezeken a Nagy Megmérettetéseken egyre édesebb örömeket ígér egyre fontosabb a győzelem. Már a himnuszok alatt úgy érezzük, hogy itt az idő, most vagy soha, most itten élet-halál küzdelem következik. Ki ne örülne annak, ha egy kicsit lazítani lehet? Ha egy nemes küzdelem végén nem lenne vesztes, és ennek érdekében nem csaptunk be senkit! Akkor hát, mi legyen ma este?

Ha a svédek elégedettek a döntetlennel, abban ugye nincs kivetnivaló. Nekik az mindenképpen jó, mint ahogy jó az olaszoknak is. Mindaddig, amíg null null az eredmény, akár be se kell kapcsolniuk a videót. A probléma a góllal, a gólokkal kezdődik. Ha kettő null vagy kettő egy után visszajön a csapat, amelyik vesztesre áll. Ez előfordult már a világtörténelemben, de most, ugye, az árgus olaszok... Szegény kapus, ha vetődik, nemcsak a labdát kell megfognia, hanem a gyanút is eloszlatnia. Nem tudom, ki hogy van vele, de engem ez nagyon zavarna védés közben! És mi van azzal a háttérrel, aki ne adj' isten, öngólt lő? Vagy egyszerűen nem tudja elpöckölni a labdát a csatár orra előtt, esetleg felvágja. És a bíró, aki tizenegyest ad! Ha kell a gól, berúgják, ha nem, nem. Esetleg azt is előre megbeszélték már, hogy a kapusok majd merre vetődjenek. Árad a gázság! És mindez azért, mert az olaszok nem tudták megverni se a dánokat, se a svédeket.

Talán nem vagyok eléggé konfrontatív alkat, de engem az a remény nyugtat meg leginkább, hogy ma este nem kapnak ki a bolgárok. Mert akkor, ugye... (2004)

En elment Aradra. Hogyan nevezzem azt a személyt, aki az elmúlt két hónap hétnyolcadát otthon töltötte Magyarországon, aztán, dacolva szélviharral és hóeséssel az autópályákon, hazajött ide, a Genfi-tó vidékére, ahol most képernyőre pötyögi e szavakat? Nem nevezhetem őt se Gál Ferencnek, se Erasmus Szabónak. Nemcsak azért, mert ezeket az illusztris személyeket valamilyen köldökzsinór mégiscsak Svédországhoz kötötte, de azért se, mert Gál Ferenc számára egyértelműen Göteborg volt otthon, Erasmus Szabóról pedig, aki ugye a hetvenes évek végén annak a tragikus hídomlás-balesetnek áldozatául esett, nos, Erasmus Szabóról mégsem lehet csak úgy, minden átmenet nélkül leírni, hogy a múlt héten kapta magát és elment Aradra.

Jó, hogy feltettem magamnak a kérdést, mert elvezetett annak felismeréséig, hogy ez idő szerint nincsen alteregóm. A probléma persze nem halálos, hiszen, istenem, hányan élnek ezen a földön alteregó nélkül! Szinte észre se veszik, vagy ha igen, rá se rántanak, és ha nem fogtak tollat, nem ütötték fel laptopjukat, adott pillanatban elég csak annyit mondaniuk: Az, kérem, nem én voltam, én olyat sohasem mondtam, félreértettek s a többi... Alteregó esetében ez nem lehetséges. Ott, kérem, az embernek vállalnia kell teremtményét, mint ahogy az az amerikai anya is tette, aki azt üzent a szörnyű büntett miatt villamosszékre ültetett fiának, hogy voltál, vagy és mindig is leszel az én drága kis Jackem. De hogy ne húzzuk tovább az időt, nevezzük azt a személyt, aki az elmúlt két hónap hétnyolcadát... nevezzük őt egyszerűen Ennek.

Én tehát elment Aradra. Nem azért, mert oda készült, hanem csak úgy járulékosan. Először is Gyulára vitte az Erkel Emlékverseny, aminek folytán kilenc napon át sakkozott, azaz pontosabban csak nyolc napon át, mert szombaton az ugyancsak Erkel Ferenc emlékének hódoló koncert részére kellett fenntartani az önkormányzat dísztermét. Így a sakkozók szabadnapot kaptak, ami persze nem volt ingyen, hisz a rá következő vasárnap két forduló várt rájuk, reggel kilenctől délután hatig!

A versenyzők nyolcvanfős mezőnyében volt persze néhány aradi, köztük román is, magyar is, és egy olyan is, akinek olyasfajta neve volt, mint mondjuk Szabó Ilonka, de amikor az egyik ellenfele, akit már már órák óta nyúzott, azt mondta neki, hogy „Döntetlent ajánlok”, akkor az ifjú hölgy azt felelte, hogy „Nem érteni magyar”. Nem úgy Georghiu. Neki ugyan nem ajánlottak döntetlent, de amikor az egyik rendező megkérdezte tőle, hogy volna-e kedve Ént elkalauszolni a szülővárosában, akkor ő azt kérdezte Éntől: Ugyan minek akar maga Aradra menni? Egyszóval Georghiunak nem volt sok kedve a kiránduláshoz, amiben Én nem is talált semmi kivetnivalót. Rosszkedve van, mert kikapott, magyarázta neki a rendező.

Én tehát egyedül ment Aradra. Némi aggályt érzett amiatt, hogy az autója rendszáma magyar, az útlevele pedig svéd. Nem fog ez a kettősség a másik oldalon problémát okozni? Nos, az első probléma a magyar oldalon vetődött fel, mert Én, hogy ne tűnjön úgy, mintha megjárásáná a svéd idegent, a budavári önkormányzat által kiállított személyazonosító igazolványát mutatta fel a határt őrző ifjú honfitársának, aki rögtön mondta is neki, hogy ezzel a kártyával ezen az oldalon a dolog nem fog menni. Be kellett hát vallani a svéd útlevelet, amellyel kapcsolatban a határőr nem támasztott más követelményt, csak azt, hogy érvényes legyen. *Fair enough*, gondolta magában Én. A román oldalon aztán egy „Bonjour” kíséretében nyújtotta át az útlevelet, majd a jármű forgalmi engedélyét. Fogadjunk, hogy most jól megvárakoztatsz, gondolta magában Én, emlékeztén arra, hogy tíz évvel korábban, innen vagy száz kilométerre, jó sokáig kellett várnia, míg az útlevelét visszakapta. Az volt az érzése akkor, hogy a „Nálam vannak a papírjaid, én azt vissza nem adom” című játék különösen kedves azok számára, akik ebben az országban egyenruhát hordanak. Én tehát el volt készülve a legrosszabbra, hogy aztán annál kellemesebb meglepetéssel gördüljön át Romániába.

Mit lát a Birodalomból autójának izoláló ablaküvegén át az utazó? Először is azt, hogy hány a kilométer Aradig. Aztán lát mást is. A szegénységről azt

gondolja, ez rosszabb, mint nálunk, a gyerekekről meg azt, hogy ők a maguk módján mindenhol boldogok. És arra is gondol az utazó, hogy mit tesz majd az idő, ha jó irányba halad. Aztán Én megérkezik Aradra. Naná, hogy elvétí a Centrumot, robog és robog az úton, mely nyilvánvalóan rossz irányba vezet, aztán egy fiatalembertől megkapja az eligazítást. Megköszöni, mindketten mosolyognak, és amikor Én a Centrum felé veszi az irányt, arra gondol, hogy nem is tudja, román volt-e a fiatalember vagy magyar, hiszen angolul folyt az eszmecsere. Már amennyire folyt. Ezt követően Én megérkezik a Forradalom útjára. Kiszáll az autóból, és azt mondja magában, szép lehetett valamikor ez az Arad. Kit kérdezzen meg, hogy hol a Szabadság szobra? Egy megfelelő személyt, mondta neki tegnap este Georghiu. Igen, ezen áll vagy bukik minden ezen a világon. Mindig a megfelelő emberhez kell fordulni. Én azt is hozzáteszi magában, hogy minden embert úgy kell megszólítani, mintha megfelelné. Megkérdez egy fiatal nőt a pénzváltó ablakában, hogy beszél-e magyarul. Nahát, ez egyből bejött!

Én közelebb volt a vértanúk emlékművéhez, mint gondolta. Lehetett látni már messziről: az az, amit keres. Tűzoltó térnek hívják? Georghiu valami ilyesmit mondott. Ez az a tér, ahol Dávid Ibolyát valamikor nem hagyták beszélni? Én nem emlékszik pontosan, hiszen a dolog évekkal korábban történt, és különben is... Arra, amit az ember a televízióban lát, annak minden részletére már másnap se igen... Én többször is körbejárja az emlékművet. Megszámolja az arcokat ábrázoló domborműveket. Itt van, mind a tizenhárom. Kettőt Gyuláról szállítottak át, néhány napi fogság után. Láta az emléktábláikat, amikor egy nehéz partit követően betért vacsorázni a Kisködmönbe. A Tűzoltó tér másik oldalán, ha csakugyan így hívják, Én egy újonnan épült diadalkaput is lát. Most nem megy oda, hogy megnézzé. Ez a látogatás a gyászé, nem a gyász áráté.

És az autóban, vissza Gyula felé, Én azon kapja magát, hogy sír. Akit éppen kivégezni vittek, megcsókolta előtte a szomszédját, és az utolsónak nem maradt más, csak egy halott lecsüngő keze. Ha jól emlékszik, így olvasta valahol. Én nem zokog, csak a könnyei potyognak. Közben vezeti az autót, és arra gondol, hogy nem koccint többé sörrel. Visszatér a tilalomhoz, amelyhez egy ideig derekasan tartotta magát, ám jött egy verőfényes nap a genfi teniszklubban, amikor egyszerűbb dolog volt koccintani egy vidám ausztrállal, mintsem elmesélni neki az egész magyar történelmet. Én szégyelli ezt a gondolatot. Ezután bizony nem koccint többé!

És alig telik el három nap, hogy ne mondjuk, szólal meg harmadszor a kakas, Én azon kapja magát, hogy a söröspohara valahol a Nagymező utcában már össze is koccant egy fiatalemberevel, aki egyébként nem más, mint egy barátjának a fia. Bálintnak hívják, nagyon magas, és van egy regényterve. Én elmondja neki az utazást és a belőle született nemes elhatározást. Talán, hogy idősebb botlásán épüljön fiatal, vagy csak hogy magának tegyen szomorú szemrehányást. Néha rájön az emberre az ilyesmi a Nagymező utcában. A Bálint meg azt feleli, hogy hiszen annak már lejárt az ideje, mert az a tilalom eredetileg úgy szólt, hogy mi, magyarok nem koccintunk sörrel százötven évig. Ilyen módon a dolog rendben lenne, feleli erre Én.

Hogyan nevezzem ezt a személyt? Tartok tőle, hogy ő lesz a következő alteregóm. Itt van már, itt, a sarkon! (2005)

Szerda vagy csütörtök. Először azt hittem, hogy az időjárással van valami baja. Hogy azért elégedetlen, mert nem süt a nap. Nyomasztóak lehetnek ezek a felhők, bár engem nem nagyon zavartak. Hazafelé a síelésből, Mijoux-ban vettem fel. Lelex, mondta, ahogy leeresztettem az ablaküveget, ami kilométerben egy tízest jelentett. Nekem körülbelül a duplája volt még hátra. Aztán, talán mert témát változtatott, vagy azért, mert egyszerre érteni kezdtem, amit mond, kiderült, hogy az előttem elhaladó autók hangolták le. Azért, mert nem álltak meg neki. Itt él, velük együtt, ebben a csodálatos völgyben – ezt nem ő mondta, csak én teszem hozzá –, ő ugyan meg nem érti, hogyan lehetséges, hogy nem állnak meg neki, amikor pedig látásból mind ismerik.

Szokásom védelembe venni a jelen nem lévő vádlottat. Nem feltétlenül az igazság mellett kardoskodom, éppen csak azt nem akarom, hogy az ügyész kartárssal túlságosan elszaladjon a ló. Mert az ügyész is csak ember. Parttalan panaszkodása, különösen abban az esetben, ha ő maga a sértett, nem sok jót hoz magamagának sem. Azt mondom hát a Lelexig-útitársnak, hogy azok a rossz emberek, akik itt élnek köröttünk, ebben a csodálatos völgyben – ezt nem mondom, csak hozzágondolom –, szóval, hogy ők azért nem álltak meg neki, mert nem ismerték meg. Hogy félre ne értsen, azt is hozzáteszem, hogy nem a köd, a rossz látási viszonyok zavarták meg az úrvezetőket, hanem az, hogy most egyszerűen más szerepben látták őt, mint amihez eddig hozzászoktak. Mert eddig úgy gondolták, hogy ő az, aki a péknél kenyeret vásárol, vagy át-megy a főutcán egyik oldalról a másikra, esetleg megfordul az újságosnál, vagy a falu bálján nem meri felkérni azt a nőt, akivel táncolni szeretne, aki vasárnap esténként kiteszi a szemetet a ház elé, amelyikben lakik, esetleg a sílifttel utazók jegyeit ellenőrzi, de nem sorolom fel mindazt a százhuszonhét szituációt, amelyben azok ott, az előttem elhaladó kocsikban, bizonyára úgy viselkednének vele, mint olyan valakivel, aki itt él közöttük, és akit, ha a szükség úgy kívánná, minden további nélkül elvinnének Lelexbe. Nem megyek bele túlságosan a részletekbe, éppen csak annyit mondok, hogy azok ott előttem, azokban a szemtelenül meg nem álló kocsikban, azok ott talán azért nyomták meg a gázt a fékpedál helyett, mert megzavarta őket, hogy olyan kontextusban látják, amilyenben eddig még nem, és ugyanezen oknál fogva némiképpen talán az is mentségükre szolgál, hogy esetleg nem ismerték meg. Mert ha megismerik, akkor ugye biztos, hogy felveszik. Ebben lehet valami, mondja az útitárs, talán mert ösztönösen megérzi a szavaimban rejlő ragtapaszt, de még akkor is, ha csak én adom így utólag a szájába e szavakat – tudjuk mindannyian, hogy az író néha mennyire elragadja az alkotó fantázia! –, még akkor is biztosak lehetünk abban, hogy a Lelexig-útitárs nem azért szállt be az autómbe, hogy ott aztán a ki tudja mennyire antagonisztikus nézeteink – életre szóló sebeket okozva – összezsapjanak.

És miközben Istennek e csodálatos völgyében haladunk, ahol ma éppen nem süt a nap, és a vállaim egy kicsit nedvesek, de mindent egybevéve elégedett vagyok a mai síeléssel, megkérdem a fiatalembert, hogy mennyi ideig várt az érkezésemre, és amikor azt feleli, hogy tíz percet, mindketten egyetértünk abban, hogy azt azért ki lehet bírni. Persze ha valaki egy emberben, egy közösségben csalódik, annak jelentősége órákig tartó várakozással is felér, és nemcsak úgy, hogy közben nem süt a nap, de úgy is, hogy közben még az eső is esik.

Francis Cabrel énekel a CD-lejátszóról. Ezt a számát éppen REPEAT-re tettem, mert egy szerelmemre emlékeztet. Szerettelek, szeretlek és szeretni foglak, énekli Francis Cabrel. Talán azért nem értettem olyan jól eddig, hogy mint mond az útitárs, mert egy kicsit túl hangosan szólt a lemez. Lehalkítom, és közben megkérdem, megfelel-e neki Francis Cabrel. És erre, talán mert nem tudja, hogy szükség esetén egyetlen gombnyomással cserélhetünk Cabrelről Elton Johnra, Elton Johnról Mahlerra, Mahlerről Dohnányira, de ha minden kötél szakad, akkor Dohnányiról Rahmanyinovra, esetleg rögtön Domján Editre és Szécsi Pálra, per pillanat ez van, hat lemez a tárbán, már vagy két hónapja, de holnapra betehetnék hat újat is; nos, az útitárs azt mondja, hogy Francis Cabrel neki nagyon is megfelel, s mi több, *en plus!* – de lehet, hogy ezt is csak én teszem hozzá, így a *posteriori* –, an plüssz, a barátnőjének Francis Cabrel a kedvence. *Szombat este a földön.* Ez a lemez címe, amelyet, ebben is egyetértünk, általában kedvelnek a barátnők.

Hozzávetőlegesen két kilométer alatt megbeszéltük mindezt, és a hátralévő nyolcon nem szóltunk egymáshoz egyetlen szót sem. Mintha csak az történne velem is, ami hajdanában Svenssonnal, és amit Janne Samuelsson mesélt el egyszer Erasmusnak. Hogy tudniillik Svensson, miután megtanult spanyolul, és elrepült egy hétre Spanyolországba, Madridban beült egy taxiba, és amíg a repülőtérről a hotel felé haladtak, Svensson azt mondta a taxisofőrnek a vadonatúj spanyolján: „Én svéd vagyok”, aki erre, ugyancsak spanyolul, azt felelte: „Én spanyol vagyok.” És ezt követően nem volt több mondanivalójuk egymásnak.

Ez persze nem akkor jutott eszembe, amikor ott haladtunk Mijoux és Lelex között, hanem csak most, amikor a történetet – történetet!, mindig nagyzsolok – elmesélem. Mert az a nyolc kilométer Mijoux és Lelex között, az olyan volt, mint valami kanti szubsztancia. De nem is az, hanem valami egészen más, mint egy *Ding an sich*. Teljesen magában való. Ahhoz mindenesetre semmi köze nem volt, hogy ketten utaznak Lelexbe. És ezt most nem úgy mondjuk el, mint valami Úristen elé terjesztett fellebbezést, ó, nem, higgye el mindenki, hogy ebben a történetben nincsen semmi fellebbezés.

Nem változtattam tervemen, hogy Lelexben megiszom egy sört Liliane-nél. Pontosabban nem is nála, hanem a mamájánál meg a papájánál, akik vannak már vagy nyolcvanévesek. Megállok egy Leffére, mondtam magamban, persze nem helyesen, hiszen a franciák nem ejtik ki a szóvégi e-t. Mindegy. Előtte letettem az útitársat Lelex közepén. Itt jó lesz? Ühüm, felelte, és én bementem Liliane mamájához meg a papájához egy Leffe-re. Üres volt az ivó, de nem kellett a szülők keresésére indulnom. Megtapasztaltam már, hogy van egy csöngő, amelyik megszólal odabenn, mihelyst egy szomjas lélek kinyitja a bejárati ajtót. Jött is Liliane mamája, mosolygósan, mint egy operettben, úgy örült, hogy viszontlát. Hogy ment a síelés? Néha hónapok is eltelnek anélkül, hogy látnánk egymást, de mostanában, hogy itt a síszezon, gyakran becsöppenek hozzájuk.

A múlt héten elmeséltem neki, hogy júniusban megjelenik egy elbeszélésem a Gallimard-nál. *Dans la NRF?* – kérdezte elragadtatással. – Meg fogom venni.

Liliane mamája jó hallgató. Én meg imádom, ha művelt emberekkel társalgok. Kedvet kapok hozzá, és már el is mesélem neki, hogy az elmúlt éjszaka felvettem kazettára Orson Welles egyik filmjét a Duna Televízióról. Hallott Kafkáról? – kérdezem, aztán ahogy a *Pert* mesélem, derengeni kezd neki valami.

Elcsúszott kicsit a tévéprogram, mesélem tovább, s közben iszom a Leffe-t, amelyből a második e-t nem kell kiejteni. Akár egy kutyát, mondta a regény végén Joseph K., és úgy érezte, hogy szégyene túléli őt. Idestova negyven éve, hogy ezt a mondatot elolvastam. Valahol a Balaton környékén, ahol a Nagyvilág folyóirattal a kezemben autóstoppoltam. Ezt nem mondom el, miközben a sörömet iszom. Jóból is megárt a sok! Szerettem volna látni, mondom tovább, hogy hogyan rendezte meg ezt a mondatot Orson Welles, és hogyan játszotta el Anthony Perkins. *Bien sûr*, mondja Liliane mamája, pedig nem is tudja, hogy ott a Balaton partján már negyven éve... De sajnos nem sikerült, mondom most neki, mert a programcsúszás miatt lemaradt a felvételtől az utolsó negyedóra. Talán megveheti a kazettát, mondja a nyolcvanéves kocsmárosné. Azt szeretem benne, hogy olyan segítőkész. Ha egy nap ott integetnék az úton, biztos, hogy megállna nekem. Annak pedig, hogy ma már aligha vezet autót, meg hogy talán nem is vezetett soha, annak az ügyben semmi jelentősége.

Hazafelé Lelexből megint eszembe jut az útitárs. Megérti-e vajon egy napon, hogy úgy kellene bemennie a pékhez, átmennie a főutcán, úgy kellene mindent tennie ebben az életében, hogy abban ő maga is benne legyen? Hogy aztán megismerjék mindazok, akik ma elhajtottak mellette. Mert engem most az a gondolat nyugtalanít, és nem is kicsit, hogy egy napon, hazafelé a síelésből, mit tesz Isten, ha megállok Mijoux-ban kenyeret venni, és a sors különös szeszélye folytán összefutok vele ott a péknél, bizony, attól tartok, hogy nem fogom őt megismerni.

Áthajtok az alagúton, viszem magammal nem kis nyugtalanságomat, és mielőtt elérem azt a pontot, ahol az útról le kell térnem, még megállapítom, hogy ebben a történetben – történetben!, mit nem mondok már megint? –, hogy ebben az ízében nincsen semmi fellebbezés. Semmi csihipuhi, amiért ő olyan volt, én meg ilyen... Nem, nem, higgyétek el, semmi ilyesmi, ez az egész nem több, mint a puszta tényálladék... (2005)

Utolsó ír kávé az Anna teraszán. Ha Budapestre látogat, Erasmus Szabó – aki valamilyen csoda folytán mégiscsak túlélte azt a svédországi hídomlás-balesetet – ritkán ül le az Anna presszó teraszán. Ez már nem az az Anna, mint hajdanán, nem az többé a Váci utca se már. Istenem, Pierre!, mondta neki valaki itt, a Vörösmarty téren, amikor az évfolyamon még Pierre volt a neve, Istenem, mennyire szeretlek!, hazaviszlek azzal a taxival, de nem megyek fel hozzád. Egy szerelem szép kezdeténél talán csak annak szép vége lehet a még szebb. Erasmus Szabót meg-meglepi az emlék, amikor negyven év múltán átmegy a Vörösmarty téren. Aztán igyekszik elkerülni, hogy a Duna-parton megszólítsa egy csinibaba, vagy ha a Váci utcán jár, egy csinibabapár. Erasmus rühelli azt az angolt, amelyen megszólítják, és amikor azt feleli, persze ugyancsak angolul, hogy nem, köszönöm, nem vagyok érdekelt, akkor jön az a bizonyos *why not*, amitől Erasmus egyenesen rúgni szeretne. Gyakran látogat Budapestre, ahol nem messze lakik a Vörösmarty tértől, gyakran átéli ezt az *Akarod? Nem akarom! Why not?* szituációt. Mikor lopódzok végre olyannyira a tudatukba, hogy emlékezzenek rám, ők is, meg az a fickó is, aki valahol a Pesti Barnabás utca magasságában, ugyancsak angolul, már messziről a nagy csöcsöket ígéri a kedves maszkulin járókelőnek, végre mikor fogják azt gondolni, amikor meglátnak: ezt kár megkérdezni, mert

ez nem akar, csak hazamenni? Ilyen módon szokott Erasmus füstölögni magában úgy estebéd után a Vörösmarty tér közelében.

Wurlitzernek hívták a zenegépet, amelyen egy forintért megszólaltak Milly Small, Elvis Presley, Fats Domino és a Beatles. Az Annában vagy a Greshamben helyezték el az elsőt? Erasmus már nem emlékszik rá pontosan, de arra igen, amit Leó úrról mesélt neki Viktor. Igazi úr volt a Leó úr, és nemcsak azért, mert sötét volt a ruhája. A Viktor meg a Görög és még ketten, akikre azóta ráborult a feledés, megittak huszonnégy üveg Kőbányai Világost, és tizenegy órákor, mert akkoriban tizenegykor zárt az Anna, Viktor letett kétszáznegyven forintot az asztalra, mondván, hogy: – Köszönjük, Leó úr! – De a dolog nem maradt ennyiben, mert a nagyrészt kopasz, mindazonáltal igen jól fésült fizetőpincérnek nem volt elég a kétszáznegyven. Merthogy ő harminckettőt számolt. Igaz, ami igaz, Viktorék este hat körül kezdték az ivást, azt követően lankadhatott néha a figyelmük, elvégre nemcsak a söröket számolták, de Viktor sem habokra beszélt, amikor azt mondta: – Leó úr, annyi nem volt! – Kétszáznegyvenet huszonnégyért, az annyi, mint egy tízes darabjáért. Nem voltak kicsinyesek, egy üveg nyolc forint hetvenbe került. Vagy hét nyolcvanba? Csak hát a Leó úr harminckettőt számolt, nem huszonnégyet. – Leó úr – mondta neki Viktor –, annyi nem volt! – Kezdett áthidalhatatlanná válni az ellentét. Ha nem ismerik el, akkor ne fizessék ki, veszítette el türelmét a pincér, és Viktor elfogadta az ajánlatot... Ebben maradtak, vagyis még ebben sem, mert Leó úr láthatóan dühösen azt kérdezte: – Kívánja, hogy adjak száz forintot? – Igen – mondta Viktor tömören, de Leó úron nem tudott kifogni, már le is tette a százast. És még itt sincs vége a történetnek, mert akkor a Görög, de nem is a Görög, mert ő sohasem volt olyan szofisztikált, hanem a harmadik vagy a negyedik az asztalnál, akit nem sokkal később két hónapra kitiltott a rendőrség az Annából... – Olyan is van? – kérdezte Pierre, a joghallgató csodálkozásával. – De még mennyire! Egy rossz mozdulat, és már meg is történt – felelte erre Dixi, a drága Dixi!... tehát az a harmadik vagy negyedik, akit később két hónapra kitiltottak, ő még megkérdezte, hogy: – Leó úr, engem is megsértené száz forinttal? – És Leó úr, mert akkor már nem volt visszaút, neki is fizetett.

Fizetek, mondta Erasmus Szabó az Anna presszó teraszán, ahová nem nagyon szokott leülni, hiszen annyira más már ez a hely. Talán az eltelt negyven év teszi, vagy az, hogy elment ebből az országból, Erasmus nem tud azonosulni se az elmentekkel, se a visszajöttekkel. Talán a turistáknak, akik most vannak itt először, talán azoknak a legjobb, de Erasmus velük se vállalna itt közösséget. Esetleg máshol a világban, de itt nem.

Ha nagy ritkán leül az Anna presszó teraszán, Erasmus Szabó egy ír kávért rendel. Már tudja, hogy ezernégyszáz forintba kerül, kezd már szokásává válni az is, hogy ezerötszázat fizet. Ma kettőt ivott, mert az első után megkérdezte a felszolgáló, hogy jöhet-e a második, és lévén hogy holnap elutazik, Erasmus azt gondolta magában: Miért ne? Magyarul: *Why not?* Tízezret ad a fizetőnek, akit ma lát itt először, és háromezerből kér vissza. Talán akkor fut át az agyán Leó úr története, amikor leszámolják neki a visszajárót, vagy csak a Vörösmarty téren. Valami kellemetlen dolgot cipel a vállán, szinte undorodik tőle. Attól, hogy a fiatalember nem köszöntö meg a borraivalót. Letette a hétezret, és azt mondta: Egészség! Erasmus Szabó nem tud a dolog fölött napirendre térni. Istenem, mennyi ötlete támad! Itt hiányzik kétszáz forint. De hát nem azt

mondta, hogy háromezerből? Igen, de mivel nem köszönte meg, azt hittem, hogy nem hallotta. Vagy inkább: egyszerűen csak felemelni a mutatóujjat, hogy legközelebb... De nem, a legközelebb nem jó, azonnal kell elintézni. Valahogy így: Ha nem tudja megköszönni a borraivalót, akkor adja vissza! De ez sem az igazi. Annyi mindent, annyi mindent kellett volna elmondania ennek a fiatalembernek! Talán még azt is, hogy a köszönömre is lehet köszönömöt mondani, mint ahogy a svédek teszik. És ejteni néhány szót a rendszerváltás veszteseiről is, meg a hajléktalanokról... de Erasmus Szabó érzi, hogy vékony jégen jár, végül is aligha számíthatna az elfogulatlan bírák szimpátiájára.

És a Lánchídon még azt dörmögi maga elé, hogy: Fiam, ha így folytatod, sohasem lesz belőled anekdotahős! (2005)

Mindent a svédekért! Egyszer, tizenkilenc évesen, írtam egy kisregényt, amely többé-kevésbé arról szólt, hogy tizenkilenc éves vagyok. Azóta kezdek egyre távolodni attól, amiről írok. Nem a lelkemben növekszik a távolság, hanem a megtörténés és a megírás közötti idő lesz egyre hosszabb. Nem tudom, mi lenne az elmúlt évek szerény termésének illetően átlaga. Hús-huszonöt év? Vagy harminc? Tinédzser számára ez kvázi lehetetlen. Tudni kell persze, hogy akkoriban sürgősebb dolgaim voltak, mint manapság. Találkozni Ildikóval, végre csókolózni vele, meginni egy pohár sört a nyári éjszakában, vagy találni egy lányt a kerthelyiségben, akivel, még mielőtt véget érne az éppen elkezdett zeneszám, kimehetek tisztelni a táncparketre. Ma már nem olyan sürgősek a dolgok. Talán ezért is érek rá olyannyira a megírásukkal.

Akkor futott ez át a fejemben, amikor a minap az interneten beleakadtam egy svéd mondatba, amely azt mesélte, hogy a József Attila Színpad kulisszái mögött, egy svéd fordítónak elsősegély-tolmácsként beléptem egy dohányfüstös helyiségbe, ahol aztán beszélgetni kezdtünk az addigélé barátaival poharazó magyar költővel. De hiszen én ezt meg akartam írni! Három hónappal ezelőtt Gergely Tamás is megkért rá. Úgy hallom, találkozta Ovével, szólt a Stockholmból küldött email. Mért nem írsz róla egy retrospektív interjút? Igen ám, de annak már legalább nyolc hónapja! Ami akkor történt, arra én már nem, de az is lehet, hogy még nem emlékezem. Talán ha érni hagynánk kicsit a témát. Mondjuk, hús-harminc évig. De vajon van-e még annyi időm? Ha az apám éveit tekintem, akkor éppen, hogy igen. Ha hozzáadom az anyámét és elosztom kettővel, akkor nem biztos. Szó, ami szó, jó lesz sietni.

József Attila, aki egyszer azt kérdezte magától, hogy hány hét a világ, József Attila azon a hétvégén lett volna százéves. Ha Pesten vagy, menj el és nézd meg Ovét, jó fej nagyon, jött a drótposta Lacitól, Göteborgból. Aztán ott ültem a Petőfi Irodalmi Múzeumban és hallgattam a német, francia, olasz, angol és török kiadók meg fordítók előadásait az elkészült vagy elkészülőben lévő, kiadott vagy kiadni remélt József Attila-kötetekről, és egyszerre olyan érzés fogott el, mintha Budapest nagyváros nehéz léptű sivatagaiból lélekemelő oázisba csöppentem volna. Volt abban valami rendkívüli, ahogy a fordítók a munkáikról beszéltek. Ha egyik nyelv után a másikon hallod Attilát, és néhány versére még eszperantó nyelven is ráismersz, ez már önmagában is: nem semmi. De nem erre gondolok, amikor azt mondom, rendkívüli, hanem arra a lelkesezésre, amellyel némelyikük megosztotta velünk a fordítás örömét. Jean-Paul

Faucher-t már csak azért is rögtön megszerettem, mert megszólalásig hasonlított Sven Volterre. Szinte láttam magam előtt, amint a hetvenes évek elején a *Harmadik Gusztávot* játssza a göteborgi Városi Színházban. Na, itt van, már megint: a harminc év távolság! Kibújt a szög a zsákból. A francia költő persze nem svédül mesélte, hogy milyen nehéz volt lefordítania a *Cigány vagy! Amit adtál hízelegve, mind visszaloptad az utolsó órán!* sorokat. Egy franciának, magyarázta, hogy ne mondjam, franciázta nekünk Jean-Paul, nem azt jelenti a cigány vagy, mint egy magyarnak. Aztán felolvasta a fordítása passzusát, amelyből nyelvének ismerete nélkül is érthette, s derült is rajta mindenki, hogy a mi Attilánk Tartuffe-nek nevezi, azaz *letártüfözi* a halott anyját. Persze lehetett volna ezen a megoldáson vitatkozni, akár a franciáknak a roma származású embertársaikhoz való viszonyát is boncolgatni, mindent, mindent lehetett volna, de az eredendő, szinte gyermeki örömmel párosuló jó szándékot kétségbe vonni, azt nem. Íme, a kulcs az oázishoz.

Ove Berglund *lille Kjell*nek fordította a kis Balázst. Persze nem a magyarok, hanem a svédek számára. Magabiztos angolját az ausztráliai Adorján István tolmácsolta, akivel később leültünk egy pohárra a Centrálban, ahol akkor még nem kellett két deci bort rendelni annak is, aki nem akart, csak egyet meginni. Én is fordítok, mondta István, és megmutatta az egyik angol fordítását. *Buda-pest éji, nagy álmát hozom.* Így kezdődött a magyar eredeti, mondani sem kell róla, hogy Ady. Ma is ott a papírlap a szobám falán, ahová felragasztottam, mint valami ifjúkori ereklyét.

Beszélgj már egy kicsit az Ovéról is, hallom Tamást és persze saját magamat is. Ugye, nyilvánvaló, hogy bármilyen jól hangzott volna, a retrospektív interjú nem jön össze. Felettből tiltakozik bennem valami az ellen, hogy előkeressem a kívül-belül gyönyörű *en eld som bränner mig* című kötetet, és mankó segítségével feltegyem a kérdéseket Ove Berglundnak, amelyeket akkor, jelen időben nem tettem fel. A Bonniers nem sietett a válasszal, így Ove saját maga adta ki a könyvet. Volt már erre példa az irodalom történetében, de amikor az áldozatot nem a szerző, hanem a fordító vállalja, az már egy kicsit olyasmi, amitől tátva marad a száj is. Mire utal ez a cím? – kérdezhetném most nagy eredetien Ovét, pedig tudom a választ. Akkor is, ha mást felelne, tudom, s az évek múltán talán egyre jobban fogok emlékezni rá, hogy őt magát, Ovét égeti a tűz. Ez jutott eszembe, amikor az interneten ráakadtam arra a svéd mondatra. Hogy is volt?

Azon a szombat estén zsúfolásig megtelt a József Attila Színpad nézőtere. Huszonöt magyar költő és író lépett fel, hogy felolvassa, elszavalja ki-ki a maga József Attila-versét. Lehet, hogy nem várom meg a végét, mondta Ove, és inkább a sor szélén ült le. Nem csodálkoztam, mert szorosan voltunk nagyon, egyre melegebb lett, és ő, aki nyersfordításokból dolgozik, nem is ért magyarul. A szünetben el is búcsúzott, de még megkért, segítsek neki, hogy beszélhessen Kányádi Sándorral, akit nem sokkal korábban láttunk a színpadon. Rögtön megértettem, hogy *most rögtön-ről* van szó, és nem volt kétségem, mindent latba vetek, hogy sikerüljön. Egyrészt, mert Ove hazájában tíz évig voltam otthon, másrészt mert ő úgy hallgatta velünk Attilát, hogy közben aligha értette. Megérdemelte, hogy végre ő is labdába rúghasson. Színházi szünetnyi időm volt ezt elintézni. Lementünk a földszintre, ahonnan a nézőtéri felügyelő telefonált a színpalak mögé, és már mentünk is, én és a svéd honfitársam, át a bejárat előterében dohány-

zók siserahadán, egészen addig a második bejáratig, ahová lépcső vezetett fel, és ahol már várt minket valaki, aki tudta, hogy mit akarunk. Brávó! Most már csak őt kellett követni, aztán megszólítani a költőt, aki háttal ült nekünk, és akit személyesen egyikünk sem ismert. Mint a karikacsapás, futott át a fejemen, s a múltnak tengeréből még az a svéd mondat is felmerült, hogy *det går som smort*. Persze elkövettem egy kis esztétikai bakit, mert mielőtt a költőt megszólítottam, nem kértem elnézést az asztaltársaságától. Hohó, mondta is a hölgy, aki ott ült szemben, hát ez micsoda dolog! Bizony, igaza volt, mentegetőztem is rögvest. Értse meg, kértem nyájasan, hogy micsoda hév repíti azt a magyart, aki egy svéd honfitársának segít. De hol égeti itt a tűz Ovét?, kérdezi Tamás. Ja, igen, felelem neki, és meg is könnyebbülök, mert a dolgok ilyenén állása mellett el se kell mondanom, hogy mit fordítottam le és mit nem. Elég csak arra emlékezmem, hogy Ove előszedett a tarsolyából néhány papírlapot és olvasni kezdte Kányádi Sándor versét Kányádi Sándornak, svédül.

Csinos volt az a nő tegnap este az asztalnál, mondta másnap délelőtt Ove, amikor felsétáltam vele a Várba. Úgy hiszem, ő szavalta a *Nagyon fájt*, próbáltam visszaemlékezni. Azt persze még nem tudhattam, hogy alig egy év múlva az ő szavaival fejezem majd be ezt a mesét. Mert amikor elmenőben újra elnézést kértem tőle, megértő mosollyal azt felelte: – Mindent a svédekért! (2005)

Akkor szeptemberben. Az Andrásy út le volt zárva, folytak az önkormányzati csatározások. Nem volt sok időm odafigyelni a szónokra, mert várt az Operában Bartók. A hatszemélyes páholy első sorában idős férfi ült két nő társaságában. Azonkívül, hogy beszélgettek, bizonyára ők is Bartókot várták, amit meg tudtam érteni, de azért nem bántam volna, ha fogadják köszönésemet. Ámbátor lehet, hogy nem mondtam elég hangosan. Napok óta meg voltam fáзва, az üzletben az eladó nem hallotta, hogy mit kérek, én meg azt, amit válaszol, néha beállt valami dugulás a fülembbe, nem volt mindig könnyű eltalálni a szükséges hangerőt. Tudtam, hogy a normálisnál egy kicsit hangosabban, de hogy mennyivel, néha nem volt könnyű eltrafálnom. Érkezett egy fiatalember – úgy tűnt, nyugat-európai – és egy Tahiti szigetét idéző ifjú hölgy. Övék volt az ötös és a hatos. Nem emlékszem, köszöntünk-e egymásnak, de arra igen, hogy a *Fából faragott királyfi* előtt, és bizony, egy kicsit alatta is, azon tűnődtem, vajon mi szél hozta el ezt a párt a ma esti előadásra. Fel sem tettem magamnak a kérdést, hanem *a priori* eldöntöttem, hogy a ma esti program nem a nő ötlete volt. Nem tudom, mi súgta meg nekem, hogy nem igazán érdekli a *Fából faragott királyfi*. Majd a *Kékszakállú!*, gondoltam magamban, miközben sikerült legyőznöm egy köhögési ingert. Nem szívesen zavartam volna páholybéli társbérelőmet. A *Kékszakállú* biztos megfogja, nem lehet, hogy ne fogja meg, gondoltam magamban, és félretoltam a képzeletemben meg-megjelenő Gaugin-festményt, amelynek az volt a címe: *Féltékeny vagy?*

A szünetben a büfében átsegítettem egy angolt a szomjúsága és az azt enyhítendő pohár sör közé emelkedő nyelvi akadályon, aminek persze az lett a vége, hogy beszélgetésbe elegyedtünk. Genf hallatára felélénkült. Sokat volt ott, dolgozott is valami kormányközi szervezetnek. Hogy tetszik Bartók?, kérdeztem többé-kevésbé minden átmenet nélkül, neki egy kicsit úgy, mint tót az anyjának. Nem teljesen problémamentes az ügy, mutatta a kézmozdulata,

asztán abban maradtunk, hogy a második szünetben újra találkozunk, és elmondom neki a *Kékszakállút*.

Felültem a *Csodálatos mandarin* szárnyaira, és repültem, repültem, egészen elfeledkezve a mellettem lévő párról. Érdekes volt ez a színrevitel, morfondíroztam magamban. Nemcsak a mandarin hal meg, hanem az apacs lány is, és a két mártírhálál egymásra olyannyira hasonlít, hogy úgy érzed, mégis célba ért az eleve vesztésre ítélt szenvedély. Nem sok időm volt ezen gondolkodni, mert a büfében ott várt az angol. Na igen, gondoltam, a *Kékszakállú*. De rosszul gondoltam, mert az angol első kérdése az volt, hogy mi a neve annak a síelőhelynek, Genftől körülbelül ötven kilométer távolságban. Ahol úgy érzed, hogy ráteheted tenyeredet a Mont Blanc csúcsára?, adtam alá a lovat. Sok mindenről beszélünk ezután. Síelésről és teniszezésről, pénzkeresésről és nyugdíjról, gyerekekről, nagyszülőkről és unokákról, azt is mondhatnám, hogy mindenről, ami nem Bartók.

Ezek után nem csodálkoztam, hogy a fiatal pár nem jött vissza a *Kékszakállúra*. Annyi más van ezen a világon. Még akkor is, ha én huszonkét éves koromban úgy szerettem, még akkor is: annyi más van ezen a világon! Nem köszöntem el az előttem lévőktől. Az idős úrtól és az anya-lánya két hölgytől. Az anya és lánya felállásban egyébként tévedhettem is, mert az a fiatal nő talán csak véletlenül ült az idős úr mellett, azért, mert övé volt a hármaskör, futott át a fejemen, miközben siettem lefelé a lépcsőn, hogy össze ne találkozzam az angollal. Megengedhettem magamnak, hogy ne legyen kedvem beszélgetni vele. A barátság úgysem vész el, hiszen a második szünet végén odaadta a névjegyét arra az esetre, ha egyszer véletlenül Manchesterben járnék.

Lesétáltam a Deák térig és felültem a metróra. Persze az, hogy felültem, nem egészen pontos. A kocsiban volt ugyan egy üres hely, ám egy diáklány, aki bizonyára nem látta szándékomat, megelőzött. Nekidöntöttem a fejemet a kapaszkodót fogó kezemnek és néztem, hogyan ül le egy budapesti diáklány a metróban. Nem volt az ügyben semmi bánkódnivalóm, tulajdonképpen mindegy volt, hogy leülök-e vagy sem, a fejemben, fülemben az eldugulás attól mit sem változna, azt is mondhatnám, hogy az, hogy láttam, amint oda leült, az nekem legalább olyan jó volt, mintha én magam foglaltam volna el a helyet. Elmaradt a héten az udvariasságóránk, mondta mellettem egy fiú mosolyogva. A diáklány barátja lehetett, vagy a barátnőjének a barátja, mert hárman voltak, egy fiú és két lány, hazafelé a metróval, vasárnap éjszaka, át a Duna alatt. Nevettünk, mi hárman, akik álltunk. Nem könnyű ilyenkor annak, aki ül. Mondta is volna, hogy bocsánat, de én intettem, hogy csak maradjon, mert a következőnél úgylis leszálllok. Aztán, amikor már az Iskola utcában baktattam, arra gondoltam, hogy istenem, ez a diáklány kis híján az első lett az életemben, aki átadja nekem az ülőhelyét. A másik kettő talán még meg is rökönyödött amiatt, hogy nem tette. Ez a gondolat feldobott kicsit, és mire hazatértem, már fejemben volt a tárcsa, amit meg lehetne írni. Persze egy kicsit érdekesebben, mint ahogy megtörtént. Például azt mondtam volna a diáklánynak, hogy látja, vagyis, ne legyünk olyan régmódiak, azt mondhattam volna neki, hogy látod, most kereshetnél volna ötmillió forintot. Mert az én nagyapám 1903-ban, amikor a fia megszületett, betett tíz pengőt a Magyar Nemzeti Bankba, azzal a meghagyással, hogy a tőkét kamatos kamatostul majd fizessék ki annak a személynek, aki

egy napon először adja át a helyét a földalattin az ő fia fiának. A földalatti és a metró közötti különbségbe, magyaráztam volna a diáklánynak, én úgy gondolom, hogy a Magyar Nemzeti Bank jogutódja nem kötött volna bele. Kezdetnek ennyi volt a fejemben, és bíztam benne, hogy szépre és valószínűre kerekedik majd a történet, mihelyst ott ülök a képernyőm előtt.

Aztán egy hajszálon múltott, hogy az íróasztal helyett az ágyat választottam. Ezért jobb, ha nem otthon vagyok, hanem valami kávéházban. Kinyújtóztam a takaró alatt és láttam a digitális órán, hogy éjfél múlt egy perccel. Bekapcsoltam a rádiót és a Himnusz követően elkezdődtek a Hírek. Akkor hallottam először az ősödi beszédet. A trágár szavak nem dúltak fel különösebben, én olykor szépirodalmat is olvasok, ismerem az életet. Ha mindenki tegez mindenkit, akkor az ember néha megfűszerezi kicsit a mondókáját, már csak azért is, hogy bizalmasabbnak, őszintébbnek hasson a tegező viszony. Mondanám: tegezés másodfokon. Az, hogy hazudtunk reggel, délben, este, az persze már más. No de hát: ki nem? Semmi ok nem szólt amellett, hogy kiugorjak az ágyból.

Arra ébredtem, hogy kiabálnak odalenn. Kinyitottam az ablakot és a spalettát, és megláttam a tömeget az utcán fáklyákkal, zászlókkal. Vonultak fel a várba a köztársasági elnökhöz, miközben a miniszterelnökhöz címezték dühödt szavaikat. Zúgott az Elkúrtad, a Takarodj! és a Ria, Ria, Hungária! Kellemetlen érzés fogott el. Októberben velük együtt akartam biztatni a magyar válogatottat a törökök ellen. Szép is lett volna, ha minden olyan egyszerű, hogy az ember néha hazajön és kimegy egy verésért a Puskás vagy Szusza Ferenc stadionba. Stadion előtti bizakodások, stadion utáni búslakodások. Micsoda öncsalás! Mintha ebben az országban az lenne a legnagyobb baj, hogy nem jutunk ki az Európa Bajnokságra. Az egyik fáklyás meglátott az ablakban, és intett, hogy menjek le. Széttartam a kezemet és tudtam, hogy a pizsamám nem szolgálhat mentességemül.

Nevetséges dolog lett volna másnap elővenni a metrós sztorit. A téma valahogy nagyon nem volt időszerű. Meg aztán, egyre jobban kezdtem köhögni. Kiderült, hogy tüdőgyulladásom van. A Csokonai belehalt. Én, a boldog maradék, valószínűleg túlélem. Azóta eltelt hét hónap. Rendben az egészség, az ország még nem egészen. Most, hogy újra itthon voltam, megemlékeztem Józsi barátomnak, hogy az a diáklány a kettős metrón majdnem átadta nekem az ülőhelyét. Meg azt is, hogy majdnem megírtam. De hiszen ez egy szomorú történet, mondta Józsi a hangjában némi rosszállással. Én meg azt kérdeztem tőle, hogy meséljem el inkább azt az estét, amikor életemben először csókolóztam? (2006)

Megéri-e? Megkérdezték egyszer Erasmus Szabót, hogy megéri-e magyarul írni annak, aki külföldön él. A kérdést egy genfi barátja tette fel, aki a témáról a hungarológusok debreceni összejövetelén szándékozott előadást tartani. Abban maradtak, hogy Erasmus, amolyan házi feladatként, elgondolkozik a dologról. Teltek a napok és hetek, ám az elgondolkozásra csak nem került sor. Valami mindig közbejött. Hogyan tudnám, hogy mit gondolok, még mielőtt kimondtam volna, mondta egyszer egy hölgy, és Erasmus napokig töprengett rajta, hogy melyik regényben vagy színdarabban találkozott azzal a hölgygel. Nem csoda hát, hogy nem haladt a házi feladattal. Aztán egy napon, nem sokkal éjfél után, felütötte a laptopját, és addig pötyögött rajta, amíg meg nem tudta, hogy mit mond majd a barátjának. Többé-kevésbé a következőket:

„Ha igennel vagy nemmel válaszolnék, rögvest becsapnám vele a hallgatókat. Közelítsünk inkább úgy a megoldáshoz, hogy egy kérdésből kettőt csinálunk:

Egyrészt: megéri-e írni? Másrészt: megéri-e magyarul írni?

Nyilvánvaló, hogy a második kérdésnek csak akkor van értelme, ha az elsőre már igennel válaszoltunk. Logikailag persze nincs kizárva, hogy írni ugyan nem érdemes, de magyarul írni igen, ám ezt a különös esetet most hagyjuk figyelmen kívül.

Amikor tízéves koromban eldöntöttem, hogy író leszek, fel sem merült bennem a kérdés, hogy megéri-e vagy sem. Téli estére emlékezem, amikor anyám és nővérem sokáig olvastak az ágyban, én meg a plafont nézve vártam a lámpaoltást. Egyszerre arra gondoltam akkor, ha én írtam volna azt a könyvet, melyet anyám vagy a nővérem a kezében tart, és amelynek egyik lapja, mielőtt elszámolnék százötvenig, mindig átfordul az egyik oldalról a másikra, ha én írtam volna azt a könyvet, akkor nem kellene szégyenkeznem, amiért nem csinálok semmit, akkor azt mondhatnám, én megtettem a magamét, nyugodtan átadhatom magam a semmittevésnek. Bizonyára akkor határoztam el, hogy írni fogok. Persze bíztam benne, hogy a dolog jövedelmezni is fog, de talán kellett még valami más is ahhoz, hogy csakugyan írni kezdjek. Arra az érzésre gondolok, hogy ami az életben megtörténik velem, az újra meg újra magyarázatra és helyesbítésre szorul. Azt hiszem, hogy az ebből fakadó szükségérzetemet egyedül az írás tudja kielégíteni. Ha írok, talán ettől lesznek egyszerre rendben a dolgaim a világgal. Lehet, hogy ezt akkor is elémém, ha mondjuk Beethoven *Kilencedik szimfóniájá*t vezényelném a genfi Victoria Hallban, ám az írás ott nyer, hogy senkinek a tapsa nem kell ahhoz, hogy elégedetté tegyen. Még zongoraleckét sem kell venni. Nem kell összevetnem a vállalkozás kiadásait a bevétellel, nem kell elgondolkoznom a válaszon, mert írni érdemes, még akkor is, ha igaz, amit Karinthy mondott, hogy tudniillik: Úr nem ír.

Fel lehet tehát tenni a második kérdést, hogy érdemes-e itt kinn magyarul írni. Itt csapnám be a hallgatóságot, ha igent vagy nemet mondanék. Mert azt a látszatot kelteném, hogy a kérdést magam döntöttem el, holott ez nem így van. Mi az, ami rajtam kívül eldönti, hogy magyarul írok-e, vagy a fogadó ország nyelvén? A legegyszerűbb válasz az, hogy melyik nyelven írok jobban, ami nem attól függ, hogy mit akarok, hanem attól, hogy mit tudok, vagy inkább mondjuk így: ki vagyok. Ez a bizonyos *mit tudok* és *ki vagyok* persze nem tévesztendő össze azzal a kérdéssel, hogy mennyiben hibátlan vagy hibás a franciám.

Szó se róla, ha az ember Göteborgban vagy Genfben él, akkor praktikusabb svédül vagy franciául írni. Magam is így választottam, amikor francia nyelven írtam két színdarabot. Rögtön hozzá kell tennem, hogy két rossz közül kellett választanom. Vagy lefordítottam a színdarabomat franciára, mert ugye, egy magyar nyelvű színdarabban Genfben nem sokat lehet kezdeni, vagy pedig eleve franciául írom, aztán kijavítatom valakivel vagy valakikkel. Senkinek sincs ellenére, hogy Ionesco legyen belőle. Ha a darabjaimat bemutatják, lehet, hogy ma franciául írok, valószínűleg a mások segítségének mankójával. De mivel a darabok színrevitele megmaradt reménynek, abbahagytam mind a színházat, mind a francia nyelvet. Újra elbeszéléseket kezdtem írni, és újra magyarul. Nem hazaszeretetből tettem, hanem azért, mert úgy volt praktikus. Én ugyanis jobb szeretek egyedül írni. Miért mondanék le erről az előnyről, amikor a vállalkozás

sikere eleve kérdéses? Hangsúlyozni szeretném, hogy sohasem írtam az asztal-
fióknak. Amit magyarul írtam, magyarul szándékoztam közzélni.

Hogy megéri-e? Nem az én választásom volt, ami persze nem zárja ki, hogy
számba vegyem a magyar nyelvből fakadó előnyöket és hátrányokat.

Írni érdemes, függetlenül attól, hogy magyarul írok-e vagy franciául.

Anyagi szempontból nézve a dolgot, magyarul írni Genfben nem látszik túl
előnyösnek. Amíg a kávéházban elkészülök egy elbeszéléssel, bizony többet
fizetek ki kávéra és vörösborra, mint amennyit a honorárium majd fedez. Ne
feledjük, hogy a bevételt forintban kapom, a kiadásokat viszont svájci frankban
fizetem. Franciául írni Budapesten talán jobb üzlet lenne.

Sikerélmény persze anyagi siker nélkül is lehetséges. A kérdésnek két vo-
natkozása van. Az első az, amit az ember az írás közben érez, a második meg
a mű fogadtatása. Az írás harc, és ebben a harcban felettébb becses értéke van
annak, amikor az ember azt mondhatja magának: ez sikerült, ezt megfogtam.
Ez az élmény nekem gyakrabban adatik meg, ha magyarul írok. A mű fogadta-
tása persze mindig problémás. Visszhangot várni egy kötetre vagy elbeszélésre
persze balgaság lenne, de más országokban sem sokkal rózsásabb a helyzet.
Folyóiratok viszont, ahol meg lehet jelenni, bőven vannak Magyarországon. Hi-
szén ez az ország maga az Eldorádó!

Magyarul írni a genfi kávéházban nekem azt jelenti, hogy az vagyok, aki va-
gyok, és talán jobban az vagyok, mint máskor bármikor. Még azt is szeretem,
hogy amikor kimegyek a mosdóba, nem kell attól tartanom, hogy valaki ránéz
az otthagytott képernyőre, és elolvassa, amit írtam.” (2006)

Szerbusz, Déryné, szerbusz, Dodó. Vasárnap délutánra kaférandevút terve-
zünk Jánossal. Valahol a Vízivárosban. Nem tudom, mit ajánljak neki. Tudod,
mondom, Genfben könnyebb lenne, itt még nem sikerült annyira gyökeret
vernem, mint ott. Igaz, reggelente a Fő utcai Sohóban megtalálom a tejes ká-
vémat croissant-nal, de ami a vasárnap délutánt illeti, kár lenne érte alfába le-
mennni, nem segít semmiféle *brain storming*. Aztán már csak gondolom, hogy
ez is egy jele lehet annak, hogy nem itt vagyok otthon, hanem ott, Genfben
ittthon. És nem megyek túl messzire az ördöglakat nyitogatásában, helyette Já-
nosra figyelek. Átjössz az Alagúton, a Krisztina körúton jobbra fordulsz, aztán
ott lesz mindjárt. Lehet, hogy már nem Déryné a neve, de három éve még az
volt. Lám csak: a gyökörek, gondolom. Más is elvesztheti őket, nemcsak én,
aki most olyannyira megtaláltam, hogy azt mondom Jánosnak: – Kilencszáz-
hatvannégyszerben is az volt a neve: Déryné.

Mi jut eszembe róla először? Nézem a filmet a Bartók Béla úti moziban.
A jegyszedő néni előre beengedett a matiné-előadásra, hogy a sötét nézőtéren
– micsoda kiváltság! – mindenki más előtt helyet foglalhassak magamnak és a
barátaimnak. Hátnál nyitott, ponyvás szekér rázza a magyar ugarra kultúrát szál-
lító színtársulatot. Déryné mosolyog, valaki játszik mellette egy hangszeren, az
eső meg zuhog, de ha nem zuhogna, a fekete-fehér képet akkor is szerteszét
szabdálná a se szeri, se száma képhiba-pálcika. Aztán egy másik film, Maár Gyu-
láé, a cannes-i filmfesztiválon. Egy szomorúbb, kevésbé optimista Déryné. A film
alatt Claudine keze az enyémben, az enyém az övében. Szeretkeznek tenyereink,
élvezik egymást az összekulcsolódó, egymásba csúszó, nedves ujjaink. Alig fél

órával a kezdés előtt ismerkedtünk meg a szomszédos bisztróban. Törőcsik Mari a filmvásznon, mellettem a szőke hajú, barna szemű Claudine. *Man kan inte ha det mycket bättre.* Jobb dolga nem is lehet az embernek, fordítom le magamnak a svéd mondatot, amelyet Göteborgból öntudatlanul vittem magammal Cannes-ba, nem is sejtve, hogy majd mekkora hasznát veszem.

És valahol kilencszázhatvannégy táján, a hazafias fekete-fehér és a festőien színes két Déryné-film között szinte épp a félúton ott a Déryné presszó. Azt keresem, amikor megérkezem a randevúra. A Dodó invitált ide, nem is egyszer. Akkoriban kezdtük a jogi egyetemet. – Mi ez a duruzsolás? – kérdezte bosszúsan az előadó. – Szólj, hogy a kályha duruzsol – súgta nekem Dodó. Hogy a katedráról ne legyen látható, eltakartuk a szánkat, úgy suttogtuk ítéleteinket a köröttünk lévőkről. Egy alkalommal, mikor az órát éppen kicsöngették, az előadó még két perc türelmet kért. – Ugye, megszavazzák – tette fel költői kérdését a mintegy százötven főnyi hallgatóságnak, és már folytatta is tovább a mondókát, miközben Dodó a fogai között arra biztatott, hogy szóljak, hogy titkos szavazást kérek! – Elvtárs, nagyon kérem, viselkedjen rendesen! – csattant fel rögvést a rosszalló figyelmeztetés a katedra felől. Persze én kaptam a sárgát, mert nem tudtam nem nevetni.

Különbön nem voltunk mindig vidámak. Én Anna, Dodó meg Horváth Ildikó miatti szenvedett. Egy szombat délelőtt felült a villamosra és átjött Budára. – Nem tudtam biztosan, hogy hol kell leszállni – mesélte később, amikor rám talált a Nemzeti Múzeum épületében. – Kérdeztem a villamosvezetőt, aki azt mondta, hogy a következőnél. De akkor megláttam, hogy már ott vagyunk a megállóban, ahol veled legutóbb leszálltunk. Mit tegyek? Ha maradok, továbbmegyek, ha leszállok, a vezető nekem esik és összever a vaskulccsal, amivel a villamost vezeti. – Dodó élete tele volt ilyen irodalomba illő konfliktusokkal. – Felmentem a harmadikra – mesélte tovább –, becsöngettem, aztán füttyörészve jött anyád, hogy kinyissa az ajtót. – Istenem, mennyire igaz volt ez a megfigyelés! Ha nem várt valakit, akinek éppen ruhát varrt, anyámat megzavarta a váratlan becsöngető. Ennek ellenszereként kezdett el néha füttyörészni a bejárati ajtóig vezető úton.

Fontos ügy vitte azon a délelőtt Dodót a hatodik kerületből a tizenegyedikbe. Házibulit szervezett, hogy estére fedél alatt lehessen Ildivel. Követte anyám felvilágosítását, s rám talált a Széchényi Könyvtár folyóirattárában, amelynek akkoriban a Múzeum adott otthont. Tanulni jártam oda, vagy regényt írni. – Hozz el magaddal egy bőrt ma estére! – kérlelt Dodó. A kégli már megvolt, de ha nincs rajtuk kívül legalább még egy pár, akkor nem mondhatja Ildinek, hogy házibuli lesz. – És a Pocak? – kérdeztem, mert az ő lakásán lett volna a buli. – Őt kérjem meg? – Beláttam, hogy én vagyok az egyetlen reménye, de nem volt kit hívjak. Akkoriban kevesebb volt a telefon, és elmenni valakinek a lakására, hát ez a feladat valahogy nem vonzott. Pedig Dodóért talán könnyebb lett volna megtennem, mint magamért.

Mindketten úgy védekeztünk a magunk szerelte gyötrelmek ellen, ahogy tudtunk. Én magamba zárkoztam, ő meg szeretett volna újíteni, talán hogy felejtessen. Azért hívott a Dérynébe, ahol egy zongorista és egy dobos szolgáltatták a zenét, amelyre táncolni is lehetett. – Figyeld a világ legnyugisabb dobosát! – mondta rögtön Dodó. Hatvanéves lehetett, kicsi és kopasz, és meg sem próbált hasonlítani Ringóra. A zongorista vak volt, a dobos meg majdnem süket. – Táncolnak már? – kérdezte a zongorista. – Miért? – felelte a dobos. – Játsszunk

már? – De ez nem a Dérýnében volt, hanem húsz évvel később, a Mészöly sörözőben. Ott mesélte ezt a viccet Dodó. Nem csoda, ha összekeverem, amit mondott, azzal, ami történt, hiszen akár egy ingaóra karja, úgy mozgott Dodó a viccek és a mindennapok között. Egyszer, már az egyetemi évek után, Edittel ültem az Erzsébet sörözőben, amikor odajött az asztalunkhoz. Át akart hívni a szomszédos társaságba, amivel persze megbántotta a volt évfolyamtársnőnk. Ezt viszont nem hagyhatta annyiban. – A meghívás természetesen rád is vonatkozott – magyarázta Editnek. – Ha elfogadod, én csak örülni fogok, ha nem, akkor tíz percen belül, a női WC-ben felakasztom magam.

Nézegetem a Dérýné L alakú helyiségét. Mintha minden olyan lenne, mint régen. Itt ült az az öreg néni, aki az illemhelyre igyekvőktől a forintokat szedeggette. Helyszűke miatt együtt a szórakozókkal, néha még a társasági életben is részt vett. Amikor elhaladtam mellette, hogy megközelítsem két nyilvánvalóan professzionális hölgy asztalát, a néni beljebb húzta a lábát, és fel sem emelve fejét a kötögetésből, utánam szólt: – Azok ott nem mennek el táncolni! Amerikában él a fia, a Miszipipinél. – Igen, többször is így mondta a néni, a Dodó meg rögtön begyűjtötte.

Valami sivatagi érzés fog el, ahogy a Dérýnét szemlélem. Dől belőle a vidéki vasárnap. Dodó már nem él, és ettől a sivatag is más. (2007)

Távolban egy fehér vitorla. – Uram, ön úgy úszik, mint egy moszkvai anyagbeszerző! – Ennyit mondtam neki, se többet, se kevesebbet. Úszónadrágban voltunk mind a ketten, mellettünk békés locspocs a feszített tükrű medencében. Magát az uszodát már vagy harminc éve építhették a Gellért-hegy oldalába. Úttörőház volt a helyén, emlékszem, jártam ott, nem is egyszer. Az anyagbeszerző nem reagált. Néztem az arcát, homlokán a kötelező és éppen levett fürdősapka nyomával. Katajev, tettem hozzá, mintha csak a jelszót mondanám, partizán a partizánnak. Szása Tüskevics tízéves volt, mikor apját s anyját megölték a nyemeckij fasiszti. Benne volt az orosz nyelvkönyvünkben is. *Távolban egy fehér vitorla.* Ezt felelné, kinek tudatalattiját nem rádiózta ki teljesen a rendszerváltás. Tabula ráza! Kezdtém elbizonytalanodni. Persze próbálkozhattam volna Solohovval is. Ha azt mondja, *Új barázdát szánta zeke*, akkor nincs minden veszve. De tudtam már, hogy ez az ember nem az én emberem. Talán még rá is ijesztettem? Vagy provokáltam? Nem árt, ha óvatos a moszkvai anyagbeszerző. Itt pedig, ahol valamikor annyi volt az úttörő, hogy Volgát lehetett velük rekeszteni: én, te, ő, a Katajev meg a Solohov, most meg ezernyolcszáz forint a napi a beugró... itt főként!

A Snapszból indultunk tegnap este. – Nincs kedved színházba jönni? – kérdezte Béni. – A barátnőm játszik egy Katajev-darabban. – Katajev? – csodálkoztam, és mondtam is rögtön: – *Távolban egy fehér vitorla.* – Béni nem mondta: – Solohov. – Nem kellett túlstimulálnunk a kollektív múltat. Elég volt a jelszó. Jobb is, mert ami engem illet, ha megvakulnék, se tudnék hozzátenni egy ötödik szót a *Távolban egy fehér vitorla*-ban lévő négyhez.

De nem is volt szükség arra az ötödik szóra, mert ezen a péntek estén a színészek, közöttük Tünde, egy másik történetbe kalauzoltak bennünket. A moszkvai anyagbeszerzőnek aláírásra s pecsétre van szüksége, hogy megvehesse azt az ötven kiló festéket, amellyel még a hétvége előtt ki lehetne festeni a bölcsődét. Ezért merészkedik el a Napsugár üdülőbe, s akivel ott beszélnie

kell, annak, talán nem is véletlenül, Bujkálov a neve. Tényleg, itt az uszodában, itt se látta senki! És nem volt ott az elmenő színészek között sem. Pedig Zúrcsev, a mindenki köreit zavaró anyagbeszerző, Sóvárgov, ki a Jeges-tengeren töltött két hosszú éven át nem ölelhette fiatal nejét, a birodalom szexi bajnoknőjét, na és Tudorkin, a híres tudós, aki nemcsak tud, de mer is, ha akar, aztán Tudorkina, aki rájön, hogy mit neki Bujkálov, hiszen a férje mégiscsak szereti, s az igazgatónő, Vera Szigorina, de nem annyira, hogy bárkitől, aki híres, rögtön el ne olvadna, és mindazok, akiket a színpadon láttam s szerettem, ott mentek el mind előttem. Nagyon jól játszott, érintettem meg nevetve az egyik nő karját. Én nem játszottam a darabban, felelte, de ha Olgára gondol, ő még bent van. Persze ezután óvatosabbnak kellett volna lennem, de végül is mit tehettem?

Mert másnap, mikor az uszodában félig mellen, félig háton se nem a lasú, se nem a gyors sávban róttam a huszonöt métereket, bejött a hallba a moszkvai anyagbeszerző. Jó, egy kicsit talán otthonosabban mozgott, mint az este, de csak azért, mert érti a mesterségét, és tudja, hogy a színlelt otthon-vagyok-e-világban, az ám csak az igazi kiebrudaltság. Szegénynek nem lesz könnyű odajutni Bujkálovhoz, kísérté féltő részvétem, amidőn bevetette magát a mit sem sejtő gyorsúszók közé. Meg kellett hát szólítanom, akkor is, ha melléfogok. Azért, hogy biztosítsam szimpátiámról. Nem vitás, hogy örült volna neki. Ha ő az a színész... De hát nem ő volt. Soha nem volt semmi közöm a színházhoz, mondta barátságosan...

Van ilyen az életben, gondoltam már a zuhany alatt. Csak nehogy a *Bolond vasárnap* bohózatának következő előadása után, épp amikor a legacélosabban zeng majd a vastaps, nehogy akkor azt kiáltsa valaki a színházban, hogy ússzál le még egy ezrest, Zúrcsev! (2007)

Monsieur Hegyestoll. Van a mi kis országunknak egy napilapja, úgy értem, egy a sok között, amelynek sportrovatában bizonyos Hegyestoll úr furtonfirt tollának hegyére tűzi a magyar futballt. Olyannyira, hogy azt, hogy magyar futball, ő már le sem tudja írni, ha nem teszi idézőjelbe a futballt. Mert nem akarja, hogy fogalomzavarba essék a kedves olvasó. Hasonlóképp járnak a csapat, a támadás s a többi szavak is, amennyiben ott áll előttük a szerény melléknév: magyar. Ez utóbbit Hegyestoll úr eddig még nem tette idézőjelbe, és bizonyára nem is fogja. Hogy senki félre ne értsen, ami sajnos felettébb könnyen megeshet manapság, na és hogy egy kicsit lazítsunk is, felidézek egy járásbíró, aki mellett még valamikor a hatvanas évek derekán, joggyakornok voltam a Bajza utcai bíróságon. Azon a reggelen, amikor a Bajnokcsapatok Európa Kupájának visszavágó mérkőzésén a Vasas a Népstadionban fogadta az Internazionalét, a portásunk odalenn megkérdezte a mi szeretett járásbíránkat, hogy kimegy-e a meccsre. – Milyen meccsre? – Hát, ami ma este lesz. – Én csak olyan meccsre járok, ahol magyar csapatok játszanak. – Na de – erősködött a portás – a Vasas az magyar. – Persze – felelte a járásbíró –, mint a kormány. – Az ő szarkazmusát a hatvanas évek közepén szerettem, Hegyestoll idézőjeleit, melyekbe – hála internet – még Genfben is belebotlok, nem szeretem.

Vajon mikor dőlt ki a fickó a magyar foci gyógyíthatatlan szerelmeseinek sorából? – tettem fel magamnak a kérdést már vagy öt évvel ezelőtt, amikor a ciprusi tornáról készített mérlegét olvastam. Ilyenformán hangzott: „Két mérkő-

zésből két vereség, gólarány 1:4, pontszám nulla. Ennél rosszabb nem is lehetett volna. Igaz, jobb se.” Ez utolsó mondatra, ma már tudom, tipikusan hegyestollas fordulatra felkaptam a fejem, s mindaddig nem tudtam lerakni, amíg el nem küldtem egy emilt az újság sportrovatának. Mert én úgy gondoltam, hogy az eredmény rosszabb is meg jobb is lehetett volna. Az 1:4, ugye, mégsem 1:5, azonkívül lehetett volna 2:4 is, ha a bíró nem veszi el a svájciak elleni mérkőzésen Gyepes első gólját. Akkor egy vereség és egy döntetlen, azaz egy pont lehetett volna a mérleg, ami ugye jobb, mint a nulla. Nem volt szándékom ez ügyben panaszt tenni az UEFA svájci hivatalában, éppen csak azt akartam elérni, hogy Hegyestoll úr lehetőleg ne volnázzon, de ha már annyira muszáj nekije volnáznija, akkor tegye azt, amennyiben lehetséges, egy kicsit kevésbé destruktívan. Azóta rendszeres olvasója lettem hegyes tollának, és akárcsak a magyar futballnál, nála éppúgy várom s remélem a jobbulást. Teszem ezt rendületlenül, mintha csak valamiféle mazochizmus kényszerítene rá, hogy a sajnos oly gyakori csalódásaim másnapjain, *noch dazu*, még azt is elolvassam, hogy mit ír Budapesten egy mindentudó újságíró a mi dilettáns labdarúgóinkról. Mikor dőlt ki a fickó, kérdeztem magamtól úgy öt évvel ezelőtt, de ma már egyre inkább úgy érzem, hogy ez az ember egyrészt sohasem lehetett a magyar foci szerelmese, másrészt hogy erről a mi idézőjelbe degradált focink a legkevésbé sem tehet. Gyanús nekem a katedrai szigora, amellyel oly könnyen átesik a ló túlsó oldalára. Mondanám néki Kis Herceggel, hogy nézze a dolgot egy kicsit a szívével.

Azt kellene megértetnem vele, hogy abban a misztériumban, ami a magyar futball, szinte egyenlő arányban munkálkodik a felkészültség, a bizalom és a Jóisten. Hozzátehetném még az önbecsülést meg a görcsoldást is, amelyre persze nemcsak a pályán lenne óriási szükségünk. Nincs futballcsapat a földön, amely e javakat helyettünk is megszerezheti.

Ha igaz az anekdota, és mért ne lenne igaz, Huszárik Zoltán 1981 októberében, egy szerdai napon kölcsönkért egy tévékészüléket a szomszédjától, mert aznap este Svájccal játszott világbajnoki selejtezőt a magyar válogatott. – De hiszen neked van otthon televíziód – mondta az egyik barátja. – Igen – volt a felelet –, na de ha elromlik... – Nem romlott el, és Zoltán mégsem láthatta a meccset, mert helyette hirtelen meghalt. Nem látta a három nullás győzelmünket, gondoltam szomorúan, s ma néha azzal vigasztalódom, hogy legalább nem olvasta másnap az újságban Hegyestoll beszámolóját. Mert nekünk a berni döntő óta, mint valami szűnni nem akaró önmarcangolás, mindmáig megvan a magunk Hegyestolla.

Minthogy az anekdoták jobb szeretnek párosával járni, elmondok még egyet. Ugyancsak a nyolcvanas évek elején, a nyugati magyarságnak Bodensee partján tartott Pax Romana konferenciáján felállott két férfi egy tengerentúli professzor előadása közben, s arcukon halovány büntudattal kiballagtak az előadóteremből, hogy aztán a vacsoránál örömmel újságolhassák barátaiknak, amit a hotel halljának televízióján láttak. – Bejutott a Videoton a Kupagyőztesek Európa Kupája döntőjébe. A Real Madrid lesz az ellenfelünk! – Nem szégyellitek magatokat? – nézett fel vacsorájából viccesen-dorgálón egy londoni irodalomtörténész. – Hát annyira fontos ez? – Öregem – felelte erre a müncheni Szabad Európa rádió egyik munkatársa, miközben jobb kezének hüvelyk- s mutatóujjával kis karikát formált az irodalomtörténész orra elé –, öregem – mondta neki –, ez fontosabb, mint az egész magyar irodalom teljes angol nyelvű fordítása.

Mindez azért, gondolhatná valaki, hogy rábírom Hegvestoll urat, ne bántsa oly elszántan a magyar focit, amelynek ő legjobb esetben is csak a harmadát értheti, és dicsérje agyba-főbe a fiúkat, hiszen ők lelküket is kitennék egy győzelemért, vagy mondja legalább a „futball”-ra azt, hogy futball. Ó, nem, nem kérek én tőle ilyen nagy szívességet! Éppen csak a legutóbbi cikkére gondolok egy genfi kávéházban, miközben igencsak remélem, hogy azért az talán mégsem lesz, hogy lesújtó véleményét egy napon elviszi Strasbourgba, és azt még jobban remélem, hogy nem megy el megnyugtatóni görögöt, norvégot, törököt, hogy tőlünk aztán cseppet se féljenek a selejtezőkön, mert mi néha még azt a meccset is elveszítjük, amelyet szinte már megnyertünk. (2006)

Diana Hase. – Hány fokos ma a víz? – kérdeztem Thierryt, aki ott ült a bejáratnál. Hozzávetőlegesen tudni szoktam, mert ha kezembe kerül, mindig megnézem a *Tribune de Genève*-ben, hogy mi volt az előző napi mérés eredménye. Néha télen is. Olyannyira fontos ez nekem, mint börzespekulánsnak a gabonaár. Mihelyst eléri a húszat, mehetek fürödni. Huszonnégy felett azzal is számolnom kell, hogy megcsípnék a kacsatetvek. Vagy a kacsabolhák? Nem tudom, minek nevezi őket a magyar nyelv. Húsz fok alatt, mondjuk tizenhatalnál, némi fájdalmat érzek természet adta hőmérőmben, amelyet – *par définition* – akkor is magamnál tartok, ha éppen fürdőnadrágban vagyok. Tizenhatnál meg eszembe jut az az angol, akivel egyszer néhány szót váltottunk a hullámtörő gáton. Neki a tizenhat az ideális. Nekem a húsz, mondtam szerényen. Erre azt felelte, hogy ő nem szereti a levest.

– Maga magyar? – kérdezte mellettünk egy hetven év körüli főszer. Kiszúrta a néhány francia szóból, amit Thierrynek mondtam. Nem volt miért tagadnom. Ha megnyerte, hadd vigye! Aztán újra összetalálkoztunk a bárpultnál, ahol megálltam egy pohár sörre. Kiadósabb lett a beszélgetés, pedig nem sok kedvem volt hozzá. A tóval akartam együtt lenni, csakis a tóval. A bejáratnál már megbeszéltük, hogy a magyar mennyire különbözik minden más nyelvtől, meg hogy ő szereti, és mindig megismeri. Akkor is, ha éppen franciául beszél mellette egy magyar. A finnekkel való rokonságunkhoz hozzátettem volna, hogy ők majdnem ugyanúgy mondják a *jön a vonat*ot, mint mi, de ami nekik a jön, az nekünk a vonat és fordítva. Nem tudtam ezt elmondani, mert ő inkább ötvenhatra terelte volna a szót. Akkoriban sok menekülttel találkozott Svájcban. Na igen.

Alig egy héttel korábban rám akaszkodott itt egy örült, és egyre dühödtebben mesélte, hogy mi minden gázságot el nem követtek a mi Európánkban azok, akiknek megvolt hozzá a hatalmuk. Nem lehet megállítani, miközben a tóval szerettem volna lenni, csakis a tóval. Talán ezért voltam most egy kicsit bizalmatlan. Hamar észrevettem, hogy amikor én mondanék valamit, arra ő nem nagyon figyel, hanem elkezd, amit ő szeretne. Ilyenek vagyunk egy kicsit mindannyian, szögeztem le magamnak, amikor magára hagytam Thierryvel. Aztán hozzátettem, hogy ha nem vigyázunk, leszünk még ilyenebbek is.

A bárpultnál elmondtam volna neki, hogy egyszer, már vagy harminc éve, amikor a feleségemmel egy londoni pubban üldögéltünk és a mögöttünk lévő egy hónapos utazásunk részleteit tárgyaltuk, bizony, nem minden indulat nélkül, szóval akkor bejött néhány sötét ruhás, nyakkendős férfi az utcáról, helyet foglaltak nem messze az asztalunktól, de előtte az egyikük megállt mel-

lettünk és azt mondta: – Figyelmeztetem magukat, hogy értek magyarul. – Igazi úriember volt! – fejeztem volna be a mesét, ha egyszer elkezdhetem. Az a különbség közöttünk, döntöttem el magamban a pult mellett, hogy ő nagyon elmesélne valamit, én viszont csak azért beszélnék, hogy fel ne billenjen az igazságos egyensúly. Aztán elkezdtem figyelni rá.

Amolyan plátói szerelemnek tűnt a dolog. Egyszer régen, egy tizennégy éves magyar lány és egy hat évvel idősebb svájci fiatalember között, tegyük fel, hogy az volt. A magyar menekültek részére létesített táborban ismerkedtek meg. Ott dolgozott a konyhán, amikor a lány megérkezett a szüleivel. Diana Hase volt a neve. Nem emlékszem, hogy a kereszt- vagy a vezetéknev lepett-e meg jobban, de az arcomra alighanem kiült valami nemértem-szerű kifejezés, mert magyarázatként hozzátette, hogy németül nyúl. Az mindjárt más! – Megígértem neki, hogy elveszem feleségül, benne is lett volna nagyon, és persze én is. Aztán tíz hónap után elrepült a család New Yorkba. Sokszor gondoltam rá, hogy megkeresem, néha még ma is kedvem lenne hozzá – fejezte be a történetet. – Talán nem kellene feladni, mondtam neki, és rendeltem még egy sört. Eldöntöttem már, hogy nem fogok fürödni.

Néhány hónappal korábban a Falk Miksa utcában ismerkedtem meg a New Yorkban élő Elisával. Egy idősebb és egy magakorabeli nő oldalán jött be a kávézóba, és rögtön felfigyelt a 2000 című folyóíratra, amely úgy hevert előttem az asztalon, akár a téma az utcán. Tíz perc múlva, amikor mennem kellett, mert kezdődött odafenn a sakkverseny utolsó fordulója, Elisa utánam jött, és a kijáratnál megkérdezte, hogy beszélek-e angolul. – Hol lehet ezt megvenni? – mutatott a kezében lévő folyóíratra, mert úgy hallotta, hogy nagyon jó. Író vagyok – tette hozzá mintegy magyarázatként. – Én is – hagytam helyben. Nem beszéltük meg, hogy férjül-feleségül vesszük egymást, éppen csak neki ajándékoztam a Kétezermet. – Az interneten talál tőlem két írást a korábbi számokban – mondtam neki. De ő nem tud magyarul. – A mamám igen – intett felé a tekintetével. Érdekesnek tűnt ez a felállás, de nem volt időnk elmélyedni benne. Olyan voltam, mint egy elfoglalt író, akinek már ott kellene lenni a sajtóértekezleten, ahol a könyvét majd agyba-főbe dicsérik. Pedig csak sakkozni mentem. – Olvas franciául? – Igen – felelte. – Akkor elküldöm egy elbeszélésemet. – Adtam neki egy névkártyát, ha küld egy emilt, kapcsolatban maradhatunk. Tisztára mint egy író, aki sakkozni rohan az olvasói elől. – Örülök, hogy találkoztunk. – Én örülök – feleltem, szinte már az utcáról.

– Nem kellene feladni – mondtam a hetven év körülinek. – Azóta annyi minden történt – ellenkezett. – Megnősültem, és ki tudja, mi lehet övele. Talán meg se tudnám találni. – Itt arra gondoltam, felvehetném a kapcsolatot a New York-i magyar klubbal. Láttam egyszer az újévi báljukat a Duna televízióban. Mialatt visszatettem a poharat a pultra, villámgyorsan átfutott a fejemen, hogy Doris Njúl sokáig nem ment férjhez, majd azt követően, hogy egy dúsgazdag harisnyagyáros oldalán egy napon mégis kimondta a boldogító igent, kiderült, hogy a házasság nem egészen olyan, mint ahogy azt egy tizennégy éves kislány egy svájci menekülttáborban magának elképzei. Hosszú betegségnek halál a vége. Dorcsi egy napon megözvegyült, majd a férjétől örökölt hatalmas vagyonból elkezdte patronálni a New York-i magyar klubot. Nem volt azóta magyar első bálozó a keleti tengerparton, aki ne ismerné a mi drága Dönci néninket.

– Azt hiszem, én tudnék segíteni – biztattam újra, miközben tele voltam jobbnál jobb ötletekkel. Megkérdezhetném Elisát is, akinek New Yorkban van egy barátnője. Esetleg ugyanaz, akit a Falk Miksa utcában láttam, *aber nicht unbedingt*. Abban az időben, amikor a Princeton egyetemen tanultak, egyszerre olvasták John Updike *Nyúlcipő* című regényét, és a barátnő ennek során elmondta neki, hogy az ő mamájának, mielőtt elhagyta Magyarországot, Dalia Hare volt a neve. Rajzottak a fejemben a jobbnál jobb ötletek, de akkor kiderült, hogy nincs miért törni magam, mert magyarbarát beszélgetőpartnerem nem nagyon hitt sem a vállalkozás sikerében, sem az értelmében. – Ahogy gondolja – mondtam neki amikor elváltunk, és valamiért még hozzá kellett tennem, hogy én az ő helyében nem adnám fel.

Kicsit elidőztem még a parton. Beledugtam a lábam fejét a vízbe és újra megállapítottam, hogy túlságosan lehűlt, bizony nem fogok belemenni. Aztán a kijáratnál megint odajött hozzám a hetvenéves. Megadta a címét s vele a felhatalmazást, hogy próbáljam meg mégis megtalálni az elveszett gyerek-menyasszonyt. Levélborítékra ragasztható, nevet, címet és telefonszámot feltüntető vignetta volt a kezemben, négy-öt példányban. Otto Köbler, Genf, s a többi. Gondosan betettem a brifkómba, aztán nem ígértem semmit, de azt igen, hogy megpróbálok.

Azóta csalónak érzem magam. Minő reményeket fel nem keltek én másokban? Na és magamban, főként magamban. Hiszen eldöntöttem már korábban, hogy ebben a bűdös életben soha egy sort nem írok többé Elisának. Falk Miksa után jelentkezett ugyan, köszönte a nagyon kellemes budapesti találkozást meg a 2000-et, és megadta a címét, hogy oda küldjem neki az elbeszélést. Az, hogy nem kaptam rá választ, nem kavart fel túlzottan. Ez még belefér, hajjaj, de mennyire! Aztán, vagy két hónap múltán, küldtem neki még egy emilt, csak hogy tudjam, megkapta-e a korábbit. Igen, felelte, de éppen akkor nagyon el volt foglalva, és úgy gondolta, hogy vár egy kicsit, amíg elegendő ideje lesz megfelelő figyelemmel elolvasni és válaszolni, most pedig azon szegyenkezik, hogy ezt eddig nem tette meg. Ennyi. Meg hogy reméli, hogy minden rendben. Hogy az ördögbe ne lenne? Ha nem is leszünk olyan jó barátok, mint hajdanában Arany János és Petőfi Sándor, attól még igazán minden rendben. Én meg képes lettem volna felajánlani ennek az angolszász udvariasságnak, hogy keressük meg együtt azt a Nyúl... nem is tudom, kicsodát. Esetleg egy könyvet is írhattunk volna a történetről. Hova el nem ragadtatom magam! Sajnáltam azt az embert, akinek mintha nyara se lenne már! Ahol nincs több remény, ott kezdődik az öregség. Mi meg nem fordulhatott szegény fejében s szívében, mialatt eldöntötte, hogy mégis elfogadja a segítségemet! Nem voltam méltó a bizalmára. Amit az ember nyár elején ígér, össze az nehéz betartani. Hát még télen!

– Szörnyű – meséltem a minap egy barátnőmnek –, szörnyű, hogy az emberi boldogság néha micsoda apróságon múlik! Mit mondjak az én Otto Köbleremnek, én, a nagy hitegető, mit mondjak neki, ha egy napon újra találkozzunk a strandon? – Mondd neki, hogy már nyomon vagy – felelte a barátnőm. – A keresett személyt sikerült azonosítani és lépésről lépésre követni. Valaki látta őt Manhattan szigetén 2001. szeptember 11-én, amikor is reggel háromnegyed nyolckor bement egy nagyon magas épületbe. Azóta átmenetileg eltűnt. (2007)

A Szomszédok utcájától a Nemzetek teréig. Véletlenül ugrott be ez a cím. Jó kapusnak szerencséje van, szokta volt apám mondani, még valamikor a múlt század közepén. Tulajdonképpen nem is cím volt, csak néhány szó egy rövidke színdarabban, amelyet én magam írtam, ugyancsak a múlt században, de már a vége felé. Akkoriban egy ENSZ-szervezetnél dolgoztam Genfben, a Nemzetek terén, és az utcát, ahol laktam, csakugyan úgy hívták: Szomszédok utcája.

– Lesz a jövő héten egy drámaíró-tanfolyam a Grütli színházban – puhatólóztam a feleségemnél, valamikor a kilencvenes évek elején. – Egy hétig fog tartani, délután kettőtől este tízig. Úgy gondoltam – folytattam –, hogy megoldhatnám két és fél nap szabadsággal, elosztva az öt délutánra. – Ki van zárva! – felelte a feleségem. Talán csak mert nem volt valami nagy véleménnyel a mai színházról, de talán egyébként is. – Ezt a választ felejtsd el, ha az én szabad időmről beszélgetünk – mondtam neki. Azóta is büszke vagyok erre a válaszra. Szerintem színpadon is megállta volna a helyét.

Ott ültem hát a színházban, és az első két délután nemigen rúgtam labdába. A társaság, amelyiktől levelet kaptam, azzal a nemes céllal alakult, hogy felkarolja francia Svájcnak jobb sorsra érdemes színpadi szerzőit. A Radio Suisse Romande és a Comédie de Genève lomtalanítás idején elküldött nekik néhány visszautasított művet, hátha felkeltik valakinek az érdeklődését. – Jobban jár nál – mondta François, a társaság elnöke –, ha rögtön franciául írnál, ahelyett hogy a magyarodat fordítgatnád. Ha érdekelne, éppen most indul egy... – Persze tudtam én, hogy nekem két rossz közül kell választanom. Franciára a magyart, vagy rögtön franciául, amit majd ki lehet javítani? Az eredmény mindig fájó kompromisszum. A tanfolyamon az első problémát az okozta, hogy nem mindig értettem, hogy Jean-Claude mit akar. Francia földről jött, maga is író, bár a nevét hallván kicsit elterelődött a figyelmem az irodalomról. Mert úgy hívták, hogy Renault. Ám az igazi rossz akkor kezdődött, amikor végre megértettem Monsieur Renault, alias Jean-Claude feladványát. Akkor szenvedtem csak igazán, amikor köröttem tíz penna, mint motolla róta a sorokat, miközben nekem semmi, de semmi nem jutott az eszembe. Se franciául, se magyarul! A lausanne-i Marie-Helène, akinek néhány hangjátéka ment már a rádióban, az egyik kávészünetben barátságosan felém fordult, és azt mondta: – Nagyra becsülöm a bátorságot, amely téged idehozott. – Úgy látszott hát, hogy egy héten át nekem itt a hülyegyerek szerepét kell játszanom.

Aztán szerda délután egy csapásra megváltozott minden. Feladat szerint tízperces monológot kellett írunk egy képzeletbeli nagy utazásról. Hogy a fantázia szabadon szárnyaljon, Jean-Claude szerteszét szórta közöttünk egy világatlasz kitépett oldalait. Választani lehetett, hogy a reggeli felkelés után ki hova repül. Szinte szétrobbantam a dühtől, mert mi a francot kezdjek ezzel most megint? Ez nem az enyém! Ez nem én vagyok! Aztán széttörtöm pokolba-börtönöm rácsait, nem gondoltam se Szingapúrral, se Kamcsatkával, ha buzgó vérem úgy kívánta, a francia helyesírásnak is jócskán fittyet hánytam, és megírtam az én Nagy Utazásomat, a Szomszédok utcájától a Nemzetek teréig.

Este nyolc után kezdtük bemutatni a műveinket, és úgy nézett ki, hogy én aznap már nem fogok sorra kerülni. Nagyon nem örültem ennek, mert csütörtökre halaszthatatlan feladatot kaptam a feleségemtől, ezek meg itt azt fogják rólam gondolni, hogy: na persze! A harmadik prezentációt követően

szólásra emelkedtem. – Sajnos, nem tudok itt lenni holnap – mondtam –, de szívesen előadnám a darabomat még ma este. – Erre nem hangzott fel jobbról is, balról is a lelkes *Halljuk, halljuk!* Maga Jean-Claude is elgondolkodva nézett maga elé. Amennyiben volna rá érdeklődés – tettem hozzá szinte kihívón. Marie-Hélène sajnálta, hogy el kell érnie az utolsó vonatot. Ne vegyem személy szerint, de tényleg... Sajnálhatta is, de hogy mennyire, azt csak másnap tudta meg. Szédületes, hogy mekkorát fordul a világ, amikor egyszerre csak azt kezdik mondogatni rólad, hogy mennyire tehetséges vagy! Persze lehet, hogy nem annyira a művemmel, mint inkább a játékkal vívtam ki a sikert, na de hát mit számít az egy színházban. A király az király.

Gógös-húszéves koromban a budapesti jogi egyetemen megkérdezett egyszer egy fiatal filmrendező, aki néhány évtizeddel később Oscar-díjat kapott, hogy lennének-e színészi ambícióim. Mert éppen szereplőket keresett az első játékfilmjéhez. Húszéves nemmel válaszoltam, mert azt hittem, hogy én majd filmeket fogok írni, és nem is akármilyeneket. Pedig nem kell megijedni, amikor az élet hirtelen valami másra invitál. Ha igent mondok a rendezőnek, ki tudja, mi nem lehetett volna belőlem egy napon. S ha nem megyek el a drámaíró-tanfolyamra, dacolván szeretett oldalbordám ellenérzéseivel, akkor talán úgy élem le az egész életemet, hogy ez a Szomszédok utcájától a Nemzetek teréig kapcsolat, ez sohasem áll össze a fejemben. A dolgokat nem elég megélni. És akkor talán azt a reggelt se mesélem el soha, amely már hetek óta itt motoszkál a fejemben. Elmondjam? Ne mondjam? Hiszen olyan kis semmiség. Na de ha van egy jó címe!

Ez is akkoriban történt, a kilencvenes évek táján. Végigmentem a Szomszédok utcáján, elhaladtam a Reformátorok szobra előtt, a park végén az ötös busz még üresen állt a végállomásul is szolgáló megállóban. Mögöttem a Reformátorok szobrai, szemben a Grand Théâtre, balra a Conservatoire, jobbra a Rath múzeum. Íme, a hétköznapi reggelem kulisszái, amidőn felszállok az ötösre, és felszáll utánam nem sokkal az a hatvan év körüli nő is, akit nem ma látok itt először. És mint minden alkalommal, most is arra gondolok, hogy ha ez a nő mindenhol és mindig ugyanazt csinálja, mint itt reggelenként indulás előtt az ötös buszon, akkor ez a nő nagyon idegesítheti a környezetét. A lányát, az unokáját, a férjét, a kolléganőjét, mindenkit! Ahogy odamegy az első ajtóhoz, hogy kinyissa az egyik ablakot, aztán ahogy odamegy a hátsó ajtóhoz, hogy kinyissa a másik ablakot, leveszi a kabátját vagy a pulóverét, katonás mozdulatokkal összehajtja és ráhelyezi az ülése támlájára, kicsit meg is simogatja, és mintha arra is vigyázna, hogy amíg leül, egy szellő véletlenül fel ne kapja... na és ahogy a táskája oldalzsebén a cipzárt felhúzza, a szótárfüzetet a zsebből kirántja, felüti, és tanulni kezdi egy ki tudja, mely nyelv mely szavait: ez a reggeli torna, ez a *minden percre drága, ne vesszen csepp se kárba* nyüzsgedelem olyasfajta tumultusélményt kelt bennem, mintha tömve lenne a busz, holott csak ketten vagyunk. Enyhít valamit a fóbán, hogy mielőtt a végállomásra kigördülnénk, még felszáll néhány utas. Paradox módon ettől egyszerre több lesz a levegő. És akkor, még mielőtt a Nemzetek terére vezető kalandos úton elérnénk az első megállót, feláll helyéről a nő, kezében a ki tudja, melyik nyelv mely fontos szavaival odasiet a vezetőhöz, és amíg a piros lámpánál várakozunk, kérdez tőle valamit. Soha senki nem fogja megtudni, hogy mit, a biztos csak annyi, hogy a nő visszatér a helyére és kinyitja a szótárfüzetet, amelyben ki tudja, melyik szón pihent meg az imént a mutató-

ujja. És akkor egy másik nő, akit eddig észre sem vett senki, rosszállóan a fejét csóválja és azt mondja a szótárosnak, hogy Svájcban az ember nem beszélget a buszsofőrrel. És látszik rajta rögtön, hogy ezt nemcsak úgy mondja, hanem úgy is gondolja. Hiába erősködik az első, hogy hiszen ő csak, meg hogy mért zavarna az bárkit, ha egyszer... Az ember kérdezhet néha valamit, nem igaz? Svájcban az ember nem beszélget a buszsofőrrel, ismétli makacsul, aki az imént a fejét csóválta, s kiderül az is, hogy több is lenne a tarsolyában, mert ha nagyon kellené, elmondhatná, hogy ő egyszer már balesetet szenvedett annak folytán, hogy valaki beszélni kezdett a buszsofőrrel.

Nem is olyan semmiség ez a történet, mint gondoltam. Most látom csak, hogy mennyi minden lenne, lehetne benne, de ne térjünk el túlságosan a tárgytól, és főként azt ne feledjük, hogy közben a Nemzetek terére visz bennünket a busz. Hol, ha nem itt szólalhatna meg az a nemzetközi tisztviselő, aki egyrészt egy mellette ülő kollégájának, másrészt az utasok egyre népesebb hadának most összefoglalja a ma reggel tanultakat azzal, amit már eddig is tudott. Hát igen, mondja a nemzetközi tisztviselő, Münchenben tilos a vezető kilátását eltakarni. *Strengt verboten*, teszi még hozzá a nyomaték kedvéért, majd azzal folytatja, hogy Svájcban nem szabad a buszsofőrrel beszélgetni, Marseille-ben pedig tilos neki válaszolni... (2007)

A mon ami, Heini Hunziker. Van nekem két festő barátom, Hildebrando és Bernard. Hildebrando, a festő, írtam legutóbb egy elbeszélésben, megemlítvén azt is, hogyan ismerkedtünk meg. Nem mintha különösebben érdekes lett volna, de valahogy jól illett a történetbe, amit éppen meséltem. Aztán ha Hildebrando, a festő egyszer már ott volt, gondoltam, lehúzzok róla még egy bőrt. De akkor már nem róla beszéltem, hanem Bernard-ról, aki éppen elpanaszolta nekem, hogy s mint járt egy híres ügyvéddel, aki rendelt tőle egy képet. Önmagában talán ez sem lett volna különösebben érdekes, de valahogy jól illett a történetbe, amit éppen meséltem.

Az elbeszélésben, amit most írok, mondtam egy napon Bernard-nak, megemlítem az esetedet azzal az ügyvéddel. Bernard megköszönte, és rögtön megkért, szóljak majd, ha az írás megjelenik, mert elküldené az ügyvédnek. Öröme egyrészt meglepett, másrészt jólesett. Meglepett, mert ha festményei, mondjuk nyolcvan év múltán ötvenmillió euróért kelnének el egy kínai árverésen, ugyan mi jelentősége lesz akkor annak, hogy én is írtam róla. Másrészt jól is esett Bernard öröme, mert túl azon, hogy az én elbeszélésemben már ma benne van – igaz, hogy nem magyar, azt azért ő is tudja, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok –, mondom, túl mindezekén, Bernard, úgy látszik, szívesen ül fel azon vonatok egyikére, amelyeket én, lelki egyensúlyom ápolása végett, gondos igyekezettel küldözgetek a jövőbe. Örültem hát Bernard örömének, mert nem árt, ha más is hisz abban, amit az ember csinál.

Újult erővel folytattam az elbeszélést, amit talán épp az a kis plusz, hogy Bernard örül, hogy benne van, az segített át a holtponton. Egyszerre zöld lett a lámpa. Végére jutok ennek is, gondoltam nagy vígan, és az is megfordult a fejemben, hogy a benne lévő festőt átkeresztelhetném Bernard-ra. Mert akkoriban ritkábban láttam Hildebrandót, no meg egy kicsit nehezteltem is rá, hiszen amikor hat hónapja elköltözött ebből a városból, adott egy búcsúpartit, amelyre en-

gem nem hívott meg. Aztán mégsem cseréltem ki a nevét, mert igaz ugyan, hogy illetet volna engem is meghívnia, végül is úgy találtam, hogy Hildebrando, a festő valamiért sokkal jobban hangzik, mint Bernard, a festő. A Bernard talán jobban menne a szobafestővel. Ez persze nem jelenti azt is, hogy Hildebrando jobb festő lenne, mint Bernard. Megjegyzem, én ezt a kérdést nem szívesen dönteném el az utókor megkérdése nélkül, de szerencsére nincs is rá szükség, mert ami engem illet, az mindössze annyi, hogy mi hangzik jobban, az, hogy Hildebrando, a festő, vagy az, hogy Bernard, a festő. Bernard, a szobafestő, mondta egy hang megint, mintha csak incselkedne velem. Arra is gondoltam, összekapcsolom a két nevet, de sem a Hildebrando-Bernard, sem a Bernard-Hildebrando nem látszott jó megoldásnak. Talán nevezhetném az én festőmet Jean-Paulnak vagy egyenesen Salvador-Pablónak. Ugyanakkor az se igazán helyénvaló, hogy Hildebrando nevét, pusztán azért, mert nem hívott meg a búcsúpartijára, mondom, pusztán azért kihagyjam az elbeszélésből, amelynek, már-már táncra is perdülök tőle az utcán, egy napon bizonyára a végére jutok.

Nocsak! törte át egy hang az éjfél közeledtével egyre hangosodó zenét, amelyben nyakig, hogy ne mondjam, éppen fülig ültem. Felnéztem a képernyőről, és Hildebrando állt előttem. Megint itt jár a városban, amelyetől, miként én, ugyanúgy ő se tud elszakadni. Egy hónap múlva itt lesz megint, és ad egy partit. Majd küld egy e-mailt. Persze, jutott eszembe, jön a születésnapod. Néha ötvenen is összejöttünk az alig harminc négyzetméternyi lakásában. Hol lesz?, kérdeztem, mert tudtam, hogy feladta a bérleményt. A Rhinóban, mondta. Ott alszik mostanában, a lakásfoglaló barátai révén híressé lett bérházban. Néhanyan hat-nyolc éve laknak már ott, de most kiteszik őket az utcára. – De nem a tél vége előtt!, mondtam megrökönyödve. – Nem, nem a tél vége előtt. – Iszol valamit? – kérdeztem, és becsuktam a laptopot. Nem azért, hogy több hely legyen az asztalon, hanem mert nem akartam, hogy meglássa a nevét a képernyőn. – A napokban beszéltem rólad közös ismerősünkkel, Bernard-ral. – Te ismered Bernard-t? – kérdezte Hildebrando élénken. – Idehívjam? – nyúltam volna máris a mobilomért. – Egy más alkalommal – felelte Hildebrando.

– Hildebrando partit ad szombat este – mondtam négy hét múlva Bernard-nak, gyere el te is. – Ha engem nem hívott, akkor talán... – Ugyan – szakítottam félbe. – Néha ötvenen is voltunk nála, akik közül sokan azt se tudták, hogy kinek a vendégei. Különben is, kanadai büfé lesz. Mindenki hoz magával valami enni-inni valót...

Eltelt vagy két hónap. Éppen az utolsó simításokat végeztem az elbeszélésemen, melyet egy ideig érni hagytam, de most újra elővettem, és egyre jobban meg voltam vele elégedve. Nocsak! – törte át egy hang az éjfél közeledtével egyre hangosodó zenét. Hildebrando állt előttem, a festő. – Iszol valamit? – kérdeztem. – Tudod – mondta, miután leült az asztalomhoz –, azt a személyt, akit te legutóbb magaddal hoztál a partimra, azt a személyt én ebből az egész városból legutoljára hívtam volna meg. – Bernard-ra gondolsz? – kérdeztem meglepetten. – Én azt hittem, hogy régi jó ismerősök vagytok. – Nem, nem voltak régi jó ismerősök. És Hildebrando elkezdte mesélni, hogy miért nem. Szó, ami szó, Bernard maga is zúgolódott a parti után. – Fel tudod fogni, hogy micsoda fickó ez a Hildebrando? – kérdezte. – Meghívta a feleségemet, akinek négy évvel ezelőtt én mutattam be, és engem nem hívott meg. – Talán csak azért nem, mert nincs e-mail-címed – feleltem neki.

Hildebrando teáját letették az asztalra, én meg becsuktam a laptopot. Nem azért, hogy több hely legyen. Inkább csak attól félttem, hátha meglát valamit a képernyőmon, aminek talán nem örülne... (2007)

Reggeli Párizsban. Kilenc óra után ébredtem egy Szajna utcai hotel harminc-hármas számú szobájában, fenn a harmadik emeleten. Igaz, hogy csak két csillagunk van, ám a fekvésünk ragyogó, és valamikor olyan illusztris személyek fordultak meg itt, mint Miles Davis meg John Coltrane vagy a Hemingway meg a George Orwell, most meg én is. Na jó, az Orwell talán csak a konyhán mosogatott, és bizonyára nem itt, hanem valahol a Latin negyedben, de hetven év múltán ennek aligha van jelentősége. A Szajna utcán ő is végigment, és az előtte tornyosuló zöldség-gyümölcs, hentes- és haláruk szem-szájnak ingere látványa őt is úgy vehette körül, mint most engem. Azt persze talán még nem tudhatta, hogy ebből a paradicsomból nem feltétlenül csak azok érzik kirekesztve magukat, akiknek üres a zsebük. Habár lehet, hogy írói pályája kezdetén, egyszersmind az egzisztenciális ranglétra legalján George Orwell már azt is tudta.

A Boulevard Saint-Germainen, éppen ahol tegnap este taxiba szálltunk, ösztetalálkozik Endrével. A Festival de Littérature Hongroise hétvégi programjának befejeztével elmentünk megvacsorázni egy algériai étterembe a Marais negyedben. – Már jártam itt korábban – mondta Endre a taxiban, amikor áthaladtunk a Place de la Bastille-on. – Nagyon régen – tette még hozzá. – De ugye a börtön már nem volt meg? – kérdeztem. Az étteremhez vezető úton hiányoltam az emlékeimben oly elevenen élő, szűk utcákban lüktető embersereget. Persze most vasárnap éjjel volt, nem pedig délelőtt. Meg aztán ez itt a Marais széle – magyarázta Georges. Nem az Orwell, hanem a Darányi. Ő ajánlotta, hogy ide jöjjünk, mert itt szokott megszállni a barátjánál, ha átjön Bázélból Párizsba. Négyen négyfelől érkeztünk és négyfelé laktunk, ezt kellett figyelembe vennünk, amikor eldöntöttük, hogy hol vacsorázzon a kis magyar csapat. Zsolt volt köztünk a legműveltebb, de hogy a műveltség mennyire relatív, azt mi sem jelzi jobban, mint hogy nem tudta, mi az a *couscous*. Erre gondoltam délelőtt, amikor hirtelen előttem termett Endre.

A Louvre-ba indult, neki is ez volt az utolsó napja Párizsban. Szívem szerint én inkább sétálnék, mondtam neki, ám az eső esett. Én is – felelte Endre, de neki még esernyője se volt. Csak sapkája. – Megnézem odaát – mutattam a fejemmel a túloldala -, hogy ott van-e Monsieur Sartre. Később talán én is csatlakoznék. – Gyere csak – mondtam nagylelkűen -, bár amíg a Louvre-ból ideérsz, akkor is, ha nem nézel meg mást, csak a Mona Lisát, addigra én már lehet, hogy továbbmentem. Persze, Sartre urat még elkaphatod. – Ebben maradtunk.

Becsaptak volna e szent helyen?, tettem fel magamnak valamivel később a kérdést. Költői kérdés volt, mert egyszerűen nem akartam elhinni, hogy igennel is lehet rá felelni. Nézzük csak! Volt a tejes kávé, a croissant, a vajás kenyér, a baracklekvár meg a narancslé. Tudtam, hogy nem lesz olcsó, olyan nyira tudtam, hogy meg sem lepődtem, amikor a pincér az elem tett két számla egyikére ráírta az összeget, hogy huszonkét euró és tíz cent. Kipengettem egy húszast meg egy kettést meg két ötvenest, és hozzáláttam, hogy zsebbe való számológépemet összekapcsoljam az arasznyinál alig nagyobb, széthajtható

billentyűzettel. Tegnap délután, mikor a fesztivál szünetében átjöttem egy kávéra, megállt az asztalom előtt egy fehér köpenyes afrikai fiatalember, aki bizonyára a konyhán dolgozott, mint azt hajdanában George, az Orwell is tette, és elragadtatással nézte az előttem lévő két kis jószágot. Bluetooth, mondtam neki a varázsszót, és felemeltem a tenyérynyi komputert, amiből rögtön láthatta, hogy a kapcsolat *wireless*. Erre gondoltam, miközben a billentyűzet gombját lenyomva tartottam, és vártam, hogy az asztalomon lévő két kis állatka megtalálja egymást. Néha percekig is eltart a művelet, nem csoda hát, hogy egyszerre csak megláttam, hogy az egyik számlán 7,50, a másikon pedig 9,20 szerepel. Az első a narancslé, a második a tejes kávé meg a tartine, azaz a kenyér és a vaj. Persze azonfelül még ott lenne a croissant és a baracklekvár, amelyiknek a kis üvegcséjét, tetején a *Café de Flore* felirattal, majd hazaviszem magammal levélnehezéknek. Na jó, ma már az ember nem nagyon ír levelet. Akkor e-mail-nehezéknek. Örölnék, ha lenne valami funkciója az íróasztalomon, mert az életben – erre mostanában kezdek rájönni – csak annak van értelme, amit az ember használ is valamire. De térjünk vissza a két számlához! 7,50 meg 9,20 az 16,70. Ahhoz, hogy 22,10 legyen, kell még 5,50. Ezen osztozna hát a croissant és a baracklekvár, mert ezek a nem egyenesen konyhából jövő dolgok, mondjuk így: vendégek körül kerengő földi javak, ezek nincsenek rajta a számlákon. Mondjuk, hogy 3,50 a croissant és kettő a lekvár. Mi? Három euró ötven egy croissant-ért? Te jó isten! Hiszen az Genfben legföllebb ha egy frank kilencven, ami annyi, mint egy euró és húsz cent. Na jó, mondjuk, hogy 2,90 a croissant és 2,60 a lekvár. Tényleg, két euró a tégelyes lekvárért, akkor is, ha mégoly gyűszűnyi, az egy kicsit túl olcsó lett volna. És így legalább a kettő közötti arány is valószínűbb, teszem hozzá megnyugodva.

De van itt még egy kérdés, kopogom le a billentyűzeten, szinte egy időben azzal, hogy rámosolygok egy másik pincérre, aki most a közelembbe lép és ránéz a reggeli-romhalmazra. *Bús düledékeiden Husztnak romvára megállék.* Én pakoltam át a szomszéd asztalra, mert az első pincér, akinek fizettem, magától nem vitte el, pedig azóta többször is itt járt. Bizonyára ennek is megvan a magyarázata. Akkor takarítunk le egy asztalt, ha elment a vendég, különben lehet, hogy ott maradna utána egy használt fogpiszkáló vagy papírzsebkendő, vagy ki tudja, mi. Eldöntöttem magamban, hogy ennek így kell lennie, ezért nem is berzenkedett bennem semmi az ellen, hogy midőn az írásba belekezdttem, a reggeli maradéka ott hevert előttem. Sok jó kis helyen is elfér. Egy idő után azonban mégiscsak átszortíroztam a szomszéd asztalra a lerámolnivalót, s tettem ezt otthonosan s könnyedén, még csak fel sem kellett érte állnom. És most a pincér, a második, látván a kvázi nincs gazdája halmazt a szomszéd asztalon, vagyis hogy gazdája az van, de lélekben mintha egyre távolodna, a pincér most hozzálát, hogy behajtsa a két számlán fellelhető kinnlevőséget. Már megtörtént, mondom neki.

És ekkor mintha a reggeli maradékát illetően lenne egy csodálkozó, majdnem tanácstalan tekintete. Az ebből eredő parányi szünetre rögvest azt felelem, hogy engem nem zavar, ha elviszi. S mivel az írásban egy kicsit kimelegedtem, kérek tőle egy pohár csapvizet. Semmi akadálya, feleli barátságos mosolyával, amelyről csak azt tudom mondani, hogy nincsen benne semmi pincéri. Elragadó! Mintha csak zsebében lenne az elmúlt évszázad során itt megfordult összes nagy elmének kulturális kvintesszenciája, ez a pincér, csakúgy mint bármely

kollégája, *comme il faut*, mindent megmagyarázna nekem, ha ahelyett, hogy az aranyos kis billentyűzetemen pötyörésznék, feltenném neki a kérdést, hogy hogy van az, hogy a kilenc-húszból meg a hét-ötvenből huszonkettő-tíz lesz, és aztán mit csináljunk a fennmaradó öt-ötvennel. Mégis, perceg bennem tovább valami, miként fában a szű, kettő euró kilencven egy croissant-ért? Az hétszáz forint! Szinte szégyellem magam, aztán támad bennem egy mentő ötlet. Lehet, hogy meglátták rajtam, még mielőtt én magam is tudtam volna, hogy a végén majd levél- vagy e-mail-nehezéknek, vagy micsodának, elviszem magammal a baracklekvár üvegcséjét. Könnyű belátnom, hogy üvegbetéttel mindjárt más-ként fest a dolog. (2008)

Volt egyszer egy Mészöly söröző. Alma a fájától nem esett messze, mon-dottam volna Dodónak, mikor felvértézve a frissen kapott svéd útlevelemmel, valamikor a hetvenes évek vége fele, először repültem haza Budapestre. Téves vágány, állítottam le magam rögtön, mert igaz ugyan, hogy Dodó hét évvel korábban itt dolgozott a Gellért-hegy oldalában, mondhatnánk alig egy alma-esésnyire a Mészöly sörözőtől, ám a mondás az almával meg a fával, az valami másra utal. Nem teljesen véletlenül jutott az eszembe, de ami Dodót illeti, róla inkább azt kellene mondanom, hogy az alma messze esett a fájától. És nem azért, mert jogi diplomával elment kocsmárosnak, hanem azért, mert annak a Dodónak, akiről itt szó van, a Legfelsőbb Bíróság bírója volt az apja. Egyszer az Egyetem téren szembejött velünk a Római Jog Tanszék professzora, akiről az a hír járta, hogy egy diák néhány évvel előttünk azt az igencsak szokatlan kérdést intézte hozzá, hogy letehetné-e a vizsgát latinul. Semmi akadály, volt a válasz, s a professzor a vizsga végén felállva gratulált a fiatal kolléga latinjához, ám közölte vele, hogy legnagyobb sajnálatára megbuktatja, miután a római jogi ismeretei, fájdalom!, alatta maradnak a minimális követelményeknek; szóval ez a professzor, aki szembejött velünk az Egyetem téren, noha mindketten köszöntünk neki, nem vette észre, csak Dodót. – Hogy mennek a vizsgák? – kérdezte tőle, és amolyan rávezető kérdéssel rögtön felelt is volna helyette. – Jeles meg jó mindenből? – Közepes is – mondta Dodó, de azt, hogy meg elégséges is, azt már nem tudta hozzátenni, mert a professzor, aki nagy tisztelője volt az Európa-hírű büntetőjogász papának, mintha már el is ájult volna.

Aztán az az eset a Fekete Hollóban! Szerencsémre, én éppen nem voltam velük. Dodóék fizetés nélkül elmentek a vacsora után, ami talán még nem lett volna olyan nagy baj, hiszen van az úgy, hogy az ember fiatal és bohó, ám elkövették azt a végzetes hibát, hogy közvetlen előtte felhívták Dé Palit, kinek aztán, micsoda balszerencse!, kedve támadt csatlakozni hozzájuk. – Hol vannak a barátaim? – kérdezte Pali a pincért, mire aztán rögtön fülön csípték. – És megadta a nevünket meg a címünket? – kérdezte döbbenetben István, aki engem viccesen-gyöngéden mindig csak Péternek szólított, holott mindenki tudta rólam az évfolyamon, hogy Pierre a becsületes nevem. Dodó és akik a slamasztikában még benne voltak, az egyetem folyosóján, a büntető eljárás és az államigazgatási jogról szóló előadások közötti szünetben tárgyalták az ügyet. – Szerintem fizessük ki! – mondta Dodó. – De hogyan? – kérde erre az egyik tettestárs. – Elküldjük postán – mondta Dodó. – Feladó: Léc Béla, lakcím: Molnár utca öt. Mert nem volt hozzá senki hasonló! A Dodóhoz, aki a kivégzéséhez készülődő hóhé-

ron is talált volna valami mindenre vigasz, mindenkit megröhögtető kivetnivalót, a mi egyetemünkön, Pázmány Péter óta nem volt soha senki hozzá hasonló.

Ami a Dé Palit illeti, őt egyszer kimentettük egy pincér karmai közül. Talán azért szakította le a vizestartályt a vécében, mert megbukott a vizsgán, amelyen mi átmentünk, de az is lehet, hogy csak azért, mert amíg ott ült velünk, kezében bánatos söröskorsójával, Dé Pali az alatt semmit nem tudott a mi egzisztencializmusról folytatott beszélgetésünkhöz érdemben hozzászólni. *Alma-messze-fájá-tól* eset volt ő is, mert hiába volt a miniszter apa, az első évfolyamon nem jutott túl soha. Azelőtt nem történhetett volna meg, hogy egy miniszter fia kibukjon az egyetemről, mondta egyszer anyám, de ezt csak úgy zárójelben. A fegyelmi bizottság döntése folytán Dodó csak a következő évfolyamon végezte el az egyetemet, de ennek hét évvel később, a Mészöly sörözőben, szinte semmi jelentősége nem volt. Dodó otthagya a madárfütytös joggyakornoki irodát a Gellért-hegy oldalában és beiratkozott a Vendéglátó-ipari Főiskolára, nekem pedig Svédországban végződött az itáliai nászutam. De ezt is csak úgy zárójelben.

– Mikor jöttél? – Tegnapelőtt. – Akkor már biztos tele vagy élményekkel! Éven-te jártam haza, és apámon, anyámon kívül Dodó volt az egyetlen, akit – legalább egyszer – minden alkalommal felkerestem. Néha többször is. Egyszer, amikor lebotorkáltam hozzá a lépcsőn, éppen pénzt számolt. Fél órán belül ki kell vinnem a bérleti díjat Budakeszire. Számolta és számolta a kötegeket, felszólalt a Sanyinak, hogy hozzon nekem egy sört, én meg ott ültem vele szemben, és néztem a homlokán gyöngyöző verejtékcseppeket. Újra meg újra kezdte a számolást. Ott ültem vele szemben, néztem és nem szóltam. Kicsit olyan volt, mintha új ablakon keresztül pillantanék hajdani barátságunkra. Sajnáltam magunkat, mint a költő. Talán csak a verejtékcseppek miatt. – Mit csinálsz délután? – kérdezte. – Felmegyek a Bán Robihoz. – Csak nehogy ő is pénzt számoljon – dűnnyögte erre Dodó.

– Figyeld a Rozmárt! mondta máskor. – Milyen Rozmárt? – Na, ne hülyéskedj már! – méltatlankodott. – Hát hány Rozmár ül a pultnál? Jobban odanézttem, és megláttam a fickót, aki úgy hasonlított egy rozmárra, mit mondok?, az összes rozmárra!, mint ahogy Brancusi fókája az összes fókára. – Igazad van – mentegőztem. Kapott másfél év kaptárt, mesélte Dodó, mert majdnem agyonverte a feleségét. Mielőtt bevonult a börtönbe, elhelyezte a bútorait a nővére lakásán, aztán amikor kijött, nem találta se a bútorokat, se a nővérét. Ráadásul aludnia se volt hol. Azon nyomban elment a rendőrségre. – Ismeretlen személy ellen akarok feljelentést tenni – mondta, amire megkérdezték tőle: – És maga kicsoda?

Nincs pénzünk, de jól élünk, mondta egyszer, amint az IN PIVO VERITAS feliratú csempe mellől végignéztünk a vendégseregen. Persze idézőjelbe tette a mondatot. Gyakran használta ezt az írásjelet beszéd közben. Néha kicsit túl gyakran, gondoltam, amikor még egyetemre jártunk. Mert így egyszerre volt ő is meg nem is, ott is meg nem is.

– Itt volt a múlt héten a Huszárik Zoltán – mesélte valamikor a Csontváry-film előtt vagy után. – Három nővel ivott ott, az ablak mellett. – Sört? – kérdeztem meglepetten. Mert engem tíz évvel korábban, mikor az *Elégia* elhozta a fődíjat Oberhausenből, két deci borra hívott be az Apostolokhoz. Azóta én a Zoltánt, ha iszik, leginkább vörösborral a kezében tudom elképzelni. Nem változtat ezen az sem, hogy lassan már huszonhét éve halott. – Olyan szép a filmem, akár egy vers! – mondta, amikor ott ültünk az Apostolokban. – Aztán fogták magukat, és el-

mentek fizetés nélkül – mondta Dodó. A hóhér akasztása, jutott volna az eszembe, de leállítottam magamat, mert éreztem, hogy nem lenne igaz. És valóban: Dodó valami egészen másról beszélt. – Átmentek a Vásárhelyibe, mert ott éppen ballagóbál volt. Ha van még egy kis idő, ezt hallgasd meg! Két felszolgáló pincérkabátban utánuk ered a Mészöly sörözőből. Felmennek az emeletre, ahol zene zeng és nagy a tömeg. Akkor a Sanyi észreveszi az egyik nőt a táncolók mellett. Odamegy hozzá és azt mondja neki: – Figyelj csak! Ti voltatok az előbb nálunk a Huszárikkal? Ti nem fizettétek ki a számlát. Ne tagadd le! – És mielőtt a nő válaszolna, megkérdi tőle: – Egyébként, táncolunk? – Azzal elkezd vele shake-elni. Néha elmesélem ezt az ismerőseimnek. Tízből ötven nem nevetnek rajta.

– Képzeld csak, mi történt tegnap! Bejött a Zsolt, tudod, a Bessenýő! Mondom neki, menjünk el innen, mert itt a Pierre Göteborgból, és ha most megjelenik, akkor inni fogunk, amihez ma este semmi kedvem. Erre átmentünk a Bercsényi utcába és úgy berúgtam, mint a fáraó picsája. Mert attól féltem, hogy sokat fogok inni veled. Nézd csak! – mutatott hirtelen a vendégre, aki előttünk ült egy asztalnál, és éppen visszacsúsztatva zakója zsebébe az előtte meghúzott pálinkás üveget. – Hozott anyagból – mondta Dodó. Néhány úri szabó hirdette így magát azokban a hamvas hatvanas években. Talán azóta is? Nem tudom. – Lehet, hogy rövidesen kivezetem – tette hozzá kis szünet után, de egyelőre nem mozdult. Hisz oly régóta nem láttuk egymást.

Egyszer odajött hozzánk Laci, a fodrász. – Itt dolgozik a Gellért mellett – mondta Dodó, engem meg úgy mutatott be, hogy: – Barátom Svédországból. – Azon az este valahogy erre volt hangolva. És magázott. – Iszik még valamit a svéd úr? Ha megkérde a svéd urat, legközelebb hoz neked két pornófüzetet Göteborgból. – Aztán, amikor a fodrásszal hajvágást beszélünk meg másnapra, bizalmasan, idézőjelbe tett bizalmasan, odasúgta neki: – Állati nagy borraivalokat szokott adni! – Laci elhárította volna a garanciát: tíz forint az már nagyon jó – mondta. – Te nem ismered a svéd urat – tette barátilag Laci fodrász vállára a kezét Dodó. – Tegnap délután bement egy trafikba, vett magának egy doboz gyufát, és húsz forint negyven fillért adott oda az eladónak.

Ugyan ki érti ma ezt a viccet? Ma, amikor már egyforintos sincsen! Ki emlékszik ma már arra, hogy valamikor negyven fillér volt egy doboz gyufa? (2008)

Aki kalandvágó volt. Aki kalandvágó volt, az itt maradt, mondta Zsolt a söröző pultja mellett, alig kétszáz méterre a Lánchídtól, ahol már vagy egy órája élénken beszélgettünk. Nem is választhatott volna jobb helyet, hogy ezt közölje velem, hiszen nemcsak a Lánchídhöz, de a nulla kilométerköhöz is közel voltunk nagyon. – Mária Terézia abban a boxban itta meg a sörét – mondtam jól informáltan, és a sarok felé mutattam, ahol a televízió a biliárd világ- vagy Európa-bajnokságot közvetítette. Persze volt ebben a kijelentésben egy kis anakronizmus, de nem azért, hogy becsapjam Zsoltot. Nem is lehetett volna, hiszen az első pillanattól fogva, mikor még nem is tudtam, hogy ő a Zsolt, már akkor is látszott rajta, hogy mennyire művelt.

Mikor odamentem a pulthoz, hogy fizessek, azt mesélte Robinak, hogy a Batthyány téren van egy ház, amelynek büszke tulajdonosa 1777-ben azaz dicsekedhetett, hogy övé az egyetlen emeletes épület a környéken. Ekkor dobtam be a Mária Teréziát. Robinak nem volt ellene kifogása. Bizonyára ő e

kellemeteli hely, mármint a söröző tulajdonosa. Erre abból is rá lehet jönni, hogy a falakon lévő Rolling Stones-fotó és az azt övező, fél évszázadosra sárgult magyar és francia filmplakátok mellett, egy felnagyított színes fotón, mondjuk húsz évvel fiatalabban, maga Robi volt látható. Mintha egy New York-i pubban állna, kezében söröskorsóval, mellette pedig két férfi, akik közül az egyik, alighanem maga B. B. King, barátian Robi vállán nyugtatja a kezét.

Mária Terézia után nem sokkal Martinovics Ignáca terelődött a szó. Hozzá úgy jutottunk el, hogy én szóba hoztam egy másik házat, amely sötét ablakaival, némán nézte végig Ferenc József megkoronázásának díszmenetét. – Ki lakik ebben a házban? – kérde a császár. – Batthyány gróf özvegye – volt a felelet. Martinovicshoz pedig úgy jutottunk, hogy azt a házat a Várban már Csokonai is láthatta, amikor erre járt Debrecenből és végignézte a vérmezei kivégzést. – Képzeld csak – meséltem Zsoltnak –, Csokonai úgy tudta meg, hogy Kazinczy kegyelmet kapott, hogy nem látta őt a kivégzésre elővezetettek között. – Szerintem egyedül a Martinovicsot kellett volna kivégezni – vélekedett Zsolt. – Hiszen az egy utolsó spicli volt! Az már a Lipótnak is dolgozott. – A Lipótnak, aki 90-től 92-ig uralkodott? – kérdeztem, mintha csak az iskolában fitogtatnám, hogy mennyi mindent tudok. De nem voltam benne egészen biztos, mit gondoljak Martinovicsról, ezért inkább Kázmér Miki államellenes összeesküvésére tereltem a szót. Három év börtönre ítélték 1964-ben, minek folytán soha nem tudta befejezni az orvosi egyetemet. – Kázmér Miki, az intarziamester? – lepődött meg Zsolt. Mert ő ismerte Kázmér Mikit, akivel én együtt jártam gimnáziumba. – Szegény Miki csak úgy belecsöppent a dologba. – Mint Pilátus a Credóba – vetette közbe Zsolt. – Jobban – folytattam. – Volt egy gőzös fejű vezető, aki a Népköztársaság bírái előtt, úgy tűnt, azt gondolja magáról, hogy ő a Martinovics. Hét évet kapott, talán ezért is. Ő szervezte be Mikit, és mondta el neki, hogy ez az egész hogyan lesz megcsinálva. Egy napon belovagol a fehér lován a fővárosba, amely akkor Székesfehérvár lesz megint, de már Alba Regia néven. Addig nem tehetünk semmit, amíg nincs harmincezer emberünk – suttogta Mikinek. – Senki sem tudhatja majd a másiktól, hogy tagja a szervezetnek. Ha elfogadod, úgy gondoltam, hogy te leszel az egészségügyi miniszter. Szinte játék volt az egész. Amolyan indiánosdi. Rabló-pandúr – helyesbített Zsolt. – Nem lett volna szabad akkora büntetéseket kiszabni – tört ki belőlem a hajdani jogász –, hiszen annak, amit tettek, annak a társadalomra való veszélyessége a nullával volt egyenlő. – Példát kellett statuálni – mondta Zsolt, majd hozzátette, hogy abban az időben sok ilyen ügy foglalkoztathatta az államvédelmi szerveket. Váltakozó szellemi kapacitású résztvevők váltakozó komolysággal. Ha minden apró részletet egybe lehetne gyűjteni, abból talán összeállna az egész magyar történelem.

Ideje volt áttérni a jelenkorra. – Nem úgy van az – mondta Zsolt –, ahogy a mi Sándorunk mondta egykoron, hogy az Isten kalapja, rajta meg mi a bokréta, mert ez az egész dolog már geografikusan is el lett hibázva. És nemcsak kelet-nyugat, hanem észak-dél irányban is. Mondok egy példát: Odamegy a terhes nő a buszsofőrhöz és megkéri, hogy álljon meg két utcasarokkal előbb, mert ő terhes... A sofőr meg hajt tovább, mire az asszony egyre csak mutatja neki a nagy hasát. Hát kérem szépen, ilyet Hamburgban nem kérnek, Nápolyban pedig nem tagadnak meg.

Erre elmondtam neki, ami a metrón történt. Mind a két esetet. Ugye, nyugaton az a szokás, hogy a lépcsőn az utasok üresen hagyják a bal oldalt, így, ha valaki

nagyon siet, megtetézheti sebességét lépteinek hosszával, aminek folytán esetleg eléri a szerelvényt, amely máskülönben talán éppen elmenne az orra előtt. Ebből a szokásból elvárás lett, amelyre egy londoni metró lépcsőjén kiejtett *Excuse me!* már a hangsúlyával is egyértelműen emlékeztet. – Magyarul: Állj jobbra, te barom! – teszi hozzá Zsolt. – Igen – folytatom –, de ők úgy mondják: *Ekszkjűz mi!* – Én meg úgy, hogy: Bocsánatot kérek. Lehet, hogy az én hangsúlyomban is van valami rejtett kihívás, hiszen az ember akaratlanul is megváltozik, ha annyi évet töltött odakünn. – Megváltozik – mondom –, de nem teljesen. Mert ha énram úgy néznek vissza, hogy... – Mi a fasz kell? – segít ki készségesen Zsolt. – Igen – bólintok. – Nos, akkor én azt mondom az értetlenjének, hogy a jobb oldalon kellene állni. Persze nem csinállok én ebből sportot, és ha azt látom, hogy véges-végig bedugult a baloldali sáv, akkor a vállalkozásba bele se kezdek. De ha csak úgy itt meg ott és néhány, akkor megpróbálok népszerűsíteni az idegen földön olyannyira elterjedt szokásjogot. – *Globalizáció!* – emelte fel a mutatóujját Zsolt, én meg folytattam. – Ma délután például, mikor a Délinél felfelé siettem, csaknem össze is szólalkoztam egy, talán bizony alkoholos befolyásoltság alatt álló fiatalemberrel, aki arra, hogy jobboldalt kellene... azt felelte, mégpedig elég durván, hogy: – Na é!!!! Ott állok, ahol akarok. Neeem??? – Természetesen – mondtam neki, és még azt is, hogy ha úgy tetszik, akár ellentétes irányba is mehet. Aztán úgy gondoltam, hogy jó lesz sietnem, és nemcsak azért gondoltan úgy, mert valóban siettem.

A másik eset talán nem ilyen lehangoló. Ott egy ötven év körüli nő állt előttem. Teljesen józanul, kezében vásárlószatyorral. Jobb oldalt kell állni, mondtam rosszalló tekintetűnek, és amint elhaladok mellette, utánam szól, miszerint az nem úgy van, ahogy én mondom, merthogy Angliában kell jobb oldalon állni, ott ugyanis bal oldali közlekedés van. No, ettől úgy meglepődtem, hogy Újpest helyett Kőbánya irányban szálltam fel a kék metróra.

Élveztük a társalgást. – Egy jó beszélgetőpartner, *c'est une délicatesse* – mondtá Zsolt. Aztán rátért, hogy mit gondol a metrós sztorimról. – Te mindkét esetben ott basztad el – mondta baráti hangon –, hogy elkezdte valamiféle szabályra apellálni. Ezt felejtsd el! Olyan itt nem létezik. – Mégsem akartam, hogy ilyen lehangoló konklúzióval záruljon a beszélgetésünk, ezért elmondtam neki, amit a nővéremtől hallottam. – Valahol Budafokon felszállt egy kutya az autóbuszra. Teljesen egyedül. A második megálló előtt egy idős asszony odaszólt az ülőhelyéről a nővéremnek, hogy legyen szíves megnyomni a gombot, mert a kutya itt szokott leszállni.

– Nem említettem még neked – mondtá Zsolt, amikor már az utcán voltunk –, hogy én mostanában esszé-karikatúrákat szeretnék írni. – Ízelgettem kicsit a szavakat a számban. – Talán esszé-imitációt – feleltem eltűnődve. Képben volt még a paródia is, de végezetül az imitatív esszében maradtunk. (2008)

Franciakrémes a Jégbüfében. – Azt kérdezik, hogy fizethetnek-e euróval – mondtam a pénztárosnőnek. Három japán nő állt mellettünk. Éppen elléptem a pénztártól és fordultam volna a hármassal felé, hogy elkérjem a franciakrémet. – Nem lehetséges – mondtam a japánoknak. – Hitelkártya? – kérdezték a japánok. – És hitelkártyával? – kérdeztem a pénztárosnőt. – Az igen. Az lehetséges. – Örültem, hogy az üzlet mégiscsak létrejön, hisz nincs annál sajnálatosabb, mint mikor három japán nő franciakrémes nélkül marad a Jégbüfében.

Pedig talán nem is azért jöttek. Én jövök mindig azért, mindig ugyanazért, ha erre járok. Egy franciakrémes a hármashoz, aztán egy kávé az egyestől. És mindig eszembe jut Erasmus Szabó, aki, hát bizony, jó negyven éve már, lengén, húszévesen azzal a röppentő érzéssel jött be ide egy napon, hogy ha kell, akár az egész üzletet is megveheti.

Azt a pompás zakót, amelyet viselt, Dodó barátja segített megvásárolni neki a Körút–Wesselényi sarki bizományiban. – Öregem, de nagy! – mondta Dodó, amint vállfástul kiemelte a darabot a sorból. – Ezt nem bírod ki! – Talán el se engedte volna, ha neki magának nem lett volna egy kicsit szűk. Most tehát a világszínvonalú zakó ott volt Erasmuson, a zakó belső zsebében pedig az a kilenc-ezer-valahányszáz forint, melyet alig egy órája számolt le előtte a Hunnia pénztárosa. Előleg a *Nyugtalan órán* című, soha el nem készült film forgatókönyvének a megírására. Szinte érezte a köteg súlyát, amint ott dobogott a szíve felett.

– Köszönjük, hogy segített a fordítással! – mondta a nő a hármashoz. – Legalább kapott érte egy krémeset? – Talán a második blokkra gondolt, amely még ott volt a kezében, de az a kávéra szólt, az egyeshez. – Hát ez meg micsoda dolog! – mondta méltatlankodva, mialatt ráhelyezte krémesemet a tányérra. Magam sem találtam rá szavakat. – Nagyon éhes? – kérdezte akkor a nő, kezében még mindig a tányérral. Csak azt tudtam neki felelni, hogy: – Hüm. – És amikor elvettem a tányért a két franciakrémeset, még messzibbre szánkóztam, vissza az időben, és apám találos kérdése jutott az eszembe. Szinte hallottam, amint mondja, hogy a Nílus partján áll két néger. Egy kicsi és egy nagy. A nagy a kicsinek az apja, a kicsi a nagyknak nem fia.

???

Odaálltam az ablak mellé. – Jaj de finom ez a krémes! – mondta volna Dodó farkaséhségnyire tátva a száját. Így játszotta volna el az élő reklám szerepét, amely elé az élet állította, azáltal hogy a hetes buszra várakozók szeme láttára kell megennie a krémesét. Egy kicsi és egy nagy, gondoltam megint, mielőtt hozzáláttam. A kicsi a nagyknak nem fia, hozzávetőlegesen feleakkora volt, mint a nagy, az apja. Vagy még kisebb. Valahogy kicsúszhatott a gép pengéje alól, hosszában is, meg keresztben is. Selejtes darab, mely ellen oly könnyörtelen harcot folytatott a Rákosi-érában az ország. Igazság szerint nem lehetett volna franciakrémesként eladni. Ezt kaptam a hüm-ért. Nem volt a dologban semmi bánni való. Hiszen hol van már az az Erasmus, aki, idestova negyven éve már, s a többi...

Akkoriban a százforintos még papírpénz volt. És nemcsak hogy papírpénz, de egyben a legmagasabb címlet. Nekünk volt a legszebb pénzünk a világon! Komolyan. A százasnak a gyönyörű bordó színe, egyik oldalán Kossuth apánk, a másikon pedig egy kincsekkel telerakott, nyitott kocsi, amellyel négy ló robog, valami egészen varázslatos erdei éjszakában. Csak jóval később láttam meg, hogy a kocsin nem kincsek voltak, hanem gabona. Erasmus soha életében nem volt olyan gazdag, mint amikor a Hunnia pénztárosa leszámolta neki az előleget. Amikor a nyugati tengerparton, a svédországi hídromlást követően hatvan méter magasból zuhanni kezdett vele az autó, Erasmus Szabónak majdnem biztos, hogy eszébe jutott a százasokat leszámoló pénztáros, s vele a pillanat, melyben a műveletre rázuhant a légszomj. Hetvenegy, hetvenkettő, hetvenhááá... Itt kellett levegőt vennie. Egy órával azelőtt, hogy Erasmus a Jégbüfében, ezen az öröktől fogva létező helyen, vett magának két franciakrémeset. Két egészet!

Hogy is volt az a Nílus partján? A nagy a kicsinek az apja, a kicsi a nagy-nak nem fia? De ez lehetetlen! Mialatt a kicsit eszem, arra gondolok, hogy az asszony a pultnál igazán kedves volt. A hümm-re nem adhatta, csak ezt a kicsit. Patthelyzet. Mert én se mondhattam neki, hogy igen, éhes vagyok. Nagyon éhes. Az ember az évek múltán már csak módjával dicsekszik. Végére is egy krémest vettem, és nem kettőt. De más okom is volt rá, hogy a válasszal kicsit tébláboljak. Mert ha tolmácsi minőségemben olyan jól megfelelttem, akkor mért kellene még a szociális rászorultságot is indokul hoznom annak érdekében, hogy fáradozásom jutalmát valóban elnyerjem? Olyan ez, mint mikor az írónak a saját pénzén kell kiadnia a művét. Vagyis majdnem olyan.

Nem fia, hanem a lánya. Nahát, ezt senki se gondolta volna! Persze fel lehetne vetni, hogy az asszony a pult mögött mért nem azt kérdezte, hogy meg tudnék-e enni még egy franciákrémest. Talán ha egy kicsit több ideje van a dolgot átgondolni, akkor ezt teszi. De épp az, hogy nem volt, nem volt több ideje! Végére is, nem tárcanovellákat ír, hanem a krémesek és sütemények végeláthatatlan sorát csomagolja vagy rakja rá a tényérokra. Ha itt tetszik fogyasztani. És persze az is igaz, hogy ha nem úgy kérdez, mint ahogy kérdezett, akkor nekem eszembe se jut, hogy mindezt elmeséljem. (2008)

Én a tengerparton. Nem sokkal éjfél után, tehát a zárórán még jócskán innen, egy hirtelen jött csendben az Öt Ajtóhoz címzett café egyik vendége letette a kezében lévő könyvet, melyet már jó ideje olvasott, és azt a szót mondta maga elé, hogy: – Érdekes. – Nem csukta össze, hanem csak úgy, arccal lefelé ráhelyezte az asztalra, mintha csak pihenne kicsit, hogy aztán annál nagyobb kedvvel folytathassa az olvasást. Körötte a jelenlévők egyszerre több nyelven hallgattak, és ha akadt is köztük egy vagy kettő, aki illet könyvvvel nem tett volna, mert hogy udvariatlan az íróval, az irodalommal szemben s a többi, ez a fajta elmarasztaló ítélet még csak gondolatban sem lett megfogalmazva. Egyrészt mert nem a Nemzeti Könyvtárban voltak, hanem az Öt Ajtóban, másrészt mert az itt megforduló multikulturális közösség tagjai bizonynyal megtapasztalták már, hogy néha épp a helytelenítés parazsán kap lángra a legmakacsabb szembefordulás. Bizonyos szempontból nézve, jobb is, hogy senki nem szólt semmit, mert így az asztal mellett elhaladók zavartalanul elolvashatták az író nevét és a regény címét, amely így hangzott: Murakami Haruki, *Kafka a tengerparton*.

Az olvasó vendég újra kezébe vette a könyvet, arcát derűs arcára nyitotta, és újra elolvasta a mondatot, amely az imént azt mondatta vele, hogy: – Érdekes! – Ott állt a 198. oldalon, és a következőképpen szólt: „Hogy élhettem úgy, hogy észre sem vettem idáig magam fölött ezt a tömérdék csillagot?” Második elolvasásra a jelenlévők között talán akadt egy vagy kettő, aki – anélkül hogy a közös hallgatás bátyái mögül kilépett volna – azt gondolta magában, hogy: jaj de szép! Ez az egy-két vendég képes volt meghallani, amit egy velük azonos helyen tartózkodó személy olvas. A jelenséget a számítógép-szakkában WIFI kapcsolatnak nevezik.

Az olvasó újra letette a könyvet, most már becsukva és címmel felfelé.

Erasmus Szabó nem messze attól az asztaltól, ahol Kafka hevert a tengerparton, elnézett a helyiségben jelen lévők feje felett, és miközben nem hallotta, hogy mit beszélnek a nem beszélők, Erasmus Szabó felemelte kezét laptopjának billentyűzetéről, tekintete egy darabig a semmibe meredt, majd azt kérdez-

te az olvasó vendégtől, na nem szemtől szembe, hanem csak úgy áttételesen, szavait a képernyőre pötyögve, hogy: Ejnye már, mért mondja kegyed újra meg újra, hogy érdekes?

Nekem csak attól maradt tátva a szám, felelte a kérdezett, hogy hogy jutott el a mi Kosztolányink Budapestről Tokióba? Nem a több ezer kilométerre gondolok, mely a két metropolist egymástól elválasztja, hanem inkább a két nyelv közötti távolságra, no meg arra a hetvenévnyi időre is, amelynek legelején a mi költőnk egy hajnali részegségben, mielőtt énekelni kezd az azúrnak, azt kérdi magától, hogy mit keresett ő itt, ezen a földön, miféle kopott regék s ringyók rabságába esett, hogy ezt az égi bált a feje felett ötven alatt észre sem vette. Nehéz ezt elmondani annak, aki nem olvasta a verset, fejezte be elragadtatása okának rövid taglalását az ismeretlen vendég.

Én bizony olvastam, felelte erre Erasmus Szabó, és ha Uraságod kicsit tovább halad abban a könyvben, amelynek egyik mondata immár harmadszor készleti megállásra, akkor hadd hívjam fel a figyelmét arra, ami egy-két sorral lejjebb következik. „Ugyan mi minden van még ezen a világon, ami még fel sem tűnt eddig, mennyi minden, amit még nem ismerek! Mindezt végiggondolva egyszerre erőtlennek, gyámoltalannak érzem magam.” Nos, engem ez az egekbe röppentő kamaszkori éhezés egy másik könyvre emlékeztet, amelyet 1963-ban írtak és ugyancsak Budapesten. Egy bizonyos játékszoba vízióra gondolok, amely vízióban a serdülőkorú hős csak rohanni tud a borzolt világ kimeríthetetlen lehetőségeit jelképező játékok között, majd elképzeli, hogy mi minden más nem lehetne ő ebben a világban, majd csüggedten megállapítja, hogy hiába, mert évezredek alatt sem élhetne annyit, mint háromezilliárd ember egyetlen pillanat alatt.

– Maga ismeri Hendi Pétert? – kérdezte meglepetten és arcán látható örömmel az ismeretlen. – Honnan?, ha szabad kérdenem. – Talán onnan, hogy ő az apám – felelte erre Erasmus Szabó. Ugye megérti, hogy ennyivel tartoztam az öregnek? (2008)

Biliárd fél tizenkettőkor. Ha egyetlen szóban kellene megragadnom, azt mondanám, hogy vákuum. Mert az vett körül, amikor beértem a hatvani munkahelyemre. Mi van ma itt? Ünnepe? De hiszen tegnap volt huszadika. Ma pedig huszonegyedik, se nem szombat, se nem vasárnap, hanem csütörtök. Ezt persze nem magamtól tudom. Valaki azt írta a Káféra, hogy vasárnap hajnalban történt. Na nem, azt már nem! Munkanap volt! Vagy mégse? Negyven év után talán nem árt lecsekkolni. Felhívom Evát a teniszkлубból. Nem, nem vasárnap volt, mondja rögtön, hanem a hét közepén. Csütörtökön. Vagy szerdán? Ha akarod, ellenőrzöm. Aztán jött az email: 1968. augusztus 21., CSÜTÖRTÖK. Eva néhány héttel később hagyta el Csehszlovákiát. Én meg nem mehettem vasárnap dolgozni, szögezem le növekvő meggyőződéssel, majd hozzáteszem, akár egy történelemkutató, hogy a váratlan látogatást nem is időzíthették vasárnapra, hiszen, ötvenhat után, hol lett volna akkor a meglepetés?

A hajnal talán rendben lenne, mert mikor máskor, de ezzel az én problémám még nem oldódott meg. A kultúrházban biliárdoztam aznap délelőtt. Szociális vákuum, morális vákuum, meg minden, ami vákuum. És hogy még mindig nem tudtam, hogy *ezek bementek*, vagyis hogy, nevezzük csak nevén a gyereket (lásd még: Pistike, hozzál öt kiló krumplit a sapkádban!), tehát,

nem ezek, hanem MI, BEMENTÜNK CSEHSZLOVÁKIÁBA, hogy erről én délelőtt 11-kor még nem tudtam, az volt csak az igazi vákuum. Információs? Öntudati? Munkaköri? Vagy mind együtt? Szinte el sem akarom hinni, hogy én aznap dél-előtt tizenegykor tők egyedül ott böködöm a biliárdgolyókat a kultúrházban, és ha valami nagyon zavar, akkor az az, hogy a kultúrház vezetője a folyosó végén bizonyára kihallja az irodájában a golyók túllontúl ritka egymáshoz koppanásából, hogy én mekkora kutyaütő vagyok. Néhány hete ismerkedtünk meg, abból az alkalomból, hogy én lettem az ÁFÉSZ fiatal jogásza. Jobban hangzana, ha a fiatal elé beszúrhatnám, hogy szépreményű, no de hát: nem voltam az. Persze, hogy ki a szépreményű, és hogy a szépreménytelenség végül kit merre repít, alighanem ezt is megkérdőjelezi, de most nem akarok ezen a mezsgyén elindulni. Inkább azt a kérdést feszegetném, hogy hogy lehet az, hogy én akkor még semmit se tudtam. Felkeltem az ágyamból Budapesten, esetleg bekapcsoltam a magnót. A rádiót biztos nem. Feltéve, hogy nem az időjárás-jelentéssel mentem be a fürdőszobába. Találgatok. A hetes buszhoz bizonyára futnom kellett a Mórcz Zsigmond körtéren. Sokan lehattunk megint, és én nem kutattam az arcokon, hogy hajnalban történt-e valami. Kifordultam a város felé, és nem hallottam, hogy mit mondanak egymásnak, akik mögöttem állnak. Egész a Keleti pályaudvarig nem hallottam. Aztán egy órát ültem a vonaton. Te jó Isten! Ezt nem hiszem el. Begyalogolok a Szövetkezet irodájába, ahol, ó, mily szörnyű ez a vákuum: az irodában nem találom se az elnököt, se a főkönyvelőt, se a kereskedelmi osztályvezetőt, akik a vákuumot, ha semmissé nem is tehetnék, valamelyest mégiscsak enyhítenék. Még a főkönyvelő is, aki egyszer azért piszkál, mert budapesti vagyok, másszor meg azért, mert jogász.

Nem volt ott még Marika se a közelben, létezését nem jelezte az asztalom hűledező kávé. Ha lekéstem a hét húszas gyorsot, annak az volt az egyik legkínosabb következménye, hogy mindenki látta, láthatta, hogyan húl a kávé a jogász asztalán. De mi ez a vákuum ahhoz képest, hogy én akkor még mindig nem tudtam, hogy ezek, vagyis hogy mi, mit nem tettek, tettünk már megint! Próbálom negyven év múltán megfejtani, mi tud egy huszonöt éves fiatalembert ekkora vákuumba taszítani. Nyújtja a kezét, jelentkezik, a padból is majd kiesik a Reménytelen Szerelem. Az néha nagyon el tudja feledtetni az emberrel a környezetét, de nem helyes a válasz, hiszen huszonöt évesen nem voltam olyan egész világot feledtetően szerelmes. Egyrészt már nem, másrészt még nem. Vagy talán mégis? Néha egészen apró dolgok is nagyon be tudják csapni az emberi lelket.

Azt is mondhatnám persze, hogy egyszerűen kihullott az emlékezetemből. Hallottam reggel a rádióban vagy a hetes buszon vagy a hatvani vonaton, negyven év múltán megbocsátható, hogy nem emlékszem rá, végtére is nem Budapestre dübörögtek be azok a tankok. Ennek viszont homlokegyenest ellentmond a nyugtatlanság, melyet az össze nem koccanó biliárdgolyók keltettek bennem. Mert a kettő együtt, hogy tudom is, meg biliárdozok is, az nem megy. Polgári engedetlenségnek még elmenne valahogy, de ezt a szalmaszálat nem vagyok hajlandó megragadni. Emlékeznék rá, mint ahogy arra is, hogy biliárdozás közben támadt egy irodalmi gondolatom. Igencsak lemaradtam én a jelen időről, mondta a gondolat.

Na, na, ez már majdnem! De nem. Heinrich Böll *Biliárd fél tízkor* című regényére gondoltam, amikor ez első és egyetlen kultúrházi fellépésem alatt megszólalt a déli harangszó. Jöjjön el nyugodtan jászani, amikor csak kedve

van, mondta a kultúrház vezetője. Mindenki udvarias volt a jogással. Az a nő, aki a cukrászdát vezette, a bemutatásom alkalmával meghívott egy kis konyakra, és barátságosan elmondta, hogy szerinte az ember a jogással is úgy van, mint az orvossal. Jó a kéznél, de legjobb, ha nincs semmi dolga. És egyszer az áruházból bejött az irodába egy asszony, aki az anyám lehetett volna. Elfúladt lélegzete mögül törtek belőle utat a szavak. A főnöke reggel óta már harmadszor mondja neki, hogy amennyiben nem dolgozik rendesen, átadja az ügyet a jogásznak. Akkor hát: idejött magától. Tessék, tegyek velem, amit akarok!

Kik érkeeztek akkor délelőtt a kultúrházban. Pártgyűlés volt? Na nem, nekik valahol máshol kellett lenniük. A kultúrházba csak én mentem el, mivel-hogy az irodában senki se tudta enyhíteni a vákuumot. A pártgyűlésről nem hiányoztam, hiszen nem voltam párttag. A KISZ-be is csak hosszas unszolás után léptem be. A gimnáziumban minden latinóra azzal kezdődött, hogy az osztályfőnök felállította azt a néhány tanulót, akik még mindig nem... Folyt az udvarias huzavona, persze nem vég nélkül.

András, a pénzügyi osztály egyik nehézsúlyú kisleányka tudatta velem, nagyon mogorva arccal, hogy mi történt. Talán a kultúrházban, ha mégis ott volt a pártgyűlés, de az is lehet, hogy már az irodában, ahová a Biliárd fél tizenketőkor nem túl lélekemelő élménye után lassan visszaballagtam. (2008)

PRÁGA 68. A körlevél vételét követően megpróbáltam felidézni azt a bizonyos augusztus 21-ét, de újra meg újra belebotlottam abba a valószínűtlen vákuumba, amely, tetszik, nem tetszik, egyre csak azt sugallja, hogy én az eseményekről csak többórás késéssel értesültem. Szemben a 13 éves kislávával, aki három emelet magasból, alig száz méter távolságból nézte a novemberi hajnalon át Budapestre bedübörgő orosz tankokat, nem látom azt a 25 éves jogászt, aki a hír hallatára felkapja a fejét és azt mondja maga elé, hogy ez nem lehet igaz. Persze meg lehetne a dolgot bütykölni, odatenni vagy odasejtenni valahogy az emlékek közé mint valami dramaturgiai szükségszerűséget, de nem visz rá a lélek. Áthidaló megoldásként, mondom inkább, ami a vákuum után történt.

Ott voltunk néhányan a hatvani Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet elnökének, Bocsi Lászlónak az irodájában, és amikor az elnök, aki párttag is volt meg munkásőr is, mindazonáltal hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem kedveltük egymást, szóval amikor az elnök megkérdezte tőlem, hogy én ezt a kérdést jogi szempontból hogyan látom, az volt az érzésem, hogy szégyenkezik. Mint párttag, vagy mint munkásőr? Csak kívülről tudtam ezt megítélni, mert nem voltam katonája sem az egyik, sem a másik szervezetnek. A népek szuverenitásának elvébe mindenképpen beleütközik, feleltem, de nem úgy, mint aki feltalálta a spanyolviaszt. Nem is várták el tőlem, a történetektől senki se volt elragadtatva. Az általános felfogás az volt, hogy ettől a helyzet csak romlani fog. Meg emlékszem egy reálpolitikus közelítésre is. János, akivel együtt osztottunk az elnöki irodába vezető tágas helyiségen, azzal sommázta a dolgot, hogy ha tetszik, ha nem, neki (mármost Csehszlovákiának) ebben a bandában kell muzsikálni. Azt hiszem, ezt én is így éreztem. Nem azért, mert így helyes, hanem mert másképp nem volt lehetséges. Gondoltuk akkor. Mert ne feledje senki, hogy otthon még nyolcvanötben is csináltak egy viccet, amely szerint április 4-én a magyar nép azt ünnepelte, hogy már csak 110 év van hátra. Ez az '56 óta megfellebbezhetetlennek

tűnő realitás persze nem zárta ki, hogy baráti körben fejet hajtsunk nemcsak a prágai tavasz, de a megsegített eltévelyedettek reakciója előtt is. Hatvannyolcban az a vicc járt Pesten, hogy? Mért mentek be a Varsói Szerződés csapatai Csehszlovákiába? Hát azért, hogy megkeressék azt a személyt, aki behívta őket. Elevenbe vágott ez a vicc. Nekik nem volt egy Kádárjuk, aki ország-világ előtt kiállt volna, legalább a hangjával, hogy ő, mármint az újonnan alakított kormánya hívta be őket. Ha jól emlékszem, három napig tartott, amíg a Husak előkerült. Aki a körülményeket közelebbről ismerte, bizonyára sokat hozzátehetne. Ami engem illet, ezt a három napot én sokra becsültem.

És volt egy másik különbség. Bocsi János, a párttag vagy a munkásör minden hónapban kapott egy bizalmas gyűjteményt a nyugati sajtóban megjelent gazdasági, illetőleg politikai újságcikkekből. Persze magyar fordításban. Elvehettem néha egyet-egyet az asztaláról, vagy ő maga adta oda, mert nem volt ellenére, hogy képezsem magam. Az egyik szöveg azt a kérdést boncolgatta, hogy elvezethet-e a '68-as prágai beavatkozás egy, a budapestihez hasonló vérfürdőhöz. A cikkíró azt gondolta, hogy nem, mert a cseheknek nincs olyan tehetségük a tragédiához, mint a magyaroknak. Ma is emlékszem rá, hogy ennek olvasán elfogott némi büszkeség. Különös dolgokra tud büszke lenni az ember, teszem hozzá a mai eszemmel.

Mindezeken túl: leginkább arra a kérdésfelvetésre emlékszem, hogy abban a közös segítségben, amelynek nonszensz volta olyannyira nyilvánvaló, hogy az idézőjelet is kár lenne kitenni, tehát hogy mért kellett benne nekünk is részt venni? Volt olyan ország, amelyik kimaradt! Nem tehetjük meg, hallottam egy filmrendezőtől. Így informálta őket egy magas rangú elvtárs, akit leküldtek hozzájuk. Nem tehetjük meg, mert az egész világ bennünket ünnepelt volna. Még jobban, mint a cseheket! De még annál is nagyobb bajt jelentett volna az esetleges gazdasági szankció a Szovjetunió részéről. Mert ugye, magunknak nyugodtan bevallhatjuk, hogy a szuverenitás, mint olyan, az nem létezik. Mert gáz van, ha nincs gáz! Ime, egy eredménye a prágai beavatkozásnak. Kezdtünk őszintebben beszélni egymással. És ez nemcsak akkor volt így, amikor valaki manipulált valakit.

A beavatkozás harmadnapján, amikor egyszerre minden utcasarkon feltűnt egy-két rendőr – jé, mi már majdnem elfelejtettük őket! –, tehát a beavatkozás harmadnapján Bénivel, Dodóval és Mikivel randevúztunk egy körúti moziban. Nem az ábécésorrend miatt említem Bényt az első helyen, hanem azért, mert amikor a nézőtérre bejött, a következő szavakat mondotta felénk olyan öt-hat méter távolságból: – Sürgősen el kell menni a francba ebből a rohadt országból! – Aztán megtelt a különben nem túl nagy terem, sötét lett és elkezdődött a film. Pontosan emlékszem rá, hogy a *Hard days nights* bemutatóját láttuk. (1968)

Roland Cotton. Talán ugyanezen a helyen élt, ahol most én, és reggelente, mikor a házából kilépett, ugyanezek a lankák tárultak eléje, melyeknek pusztá látványa minket már az első pillanatban úgy megigézett. Meg a vendégeinket is, meg bárkit, aki csak erre jár. Voltak-e tehenei? Vagy valami másnemű tevékenységgel emelkedett a helység jelentős személyeinek sorába? Esetleg lenn lakott a patak mellett, nem messze a monostortól, ahol 1140 augusztusában, a Jura hegység e negyven kilométer hosszú völgyében, itt is kezdetét vette az emberi élet. Talán ott, ahol most a posta van, ott élt ez a Roland Cotton, mit

sem sejtve abból, hogy házának ablakain át, ha háza és élte örökké tartana, egy napon a völgyet átszelő útra láthatna, s a kocsikat, amelyek rajta a szeme előtt elsuhanak – hát ilyen is van? –, nem húzza maga után semminemű jószág.

1593, kezdem a mesémet Thierrynek, és tesztelem a hatást. – Ez valami postai irányítószám? – kérdezi. – Nem – felelem neki –, mert ez egy évszám. Akkor íródott a *III. Richárd*, a mi Roland Cottonunk tehát egy időben élt Shakespeare-rel. Megvolt-e már ez a mostani temető, ahol a nevét, négyszáz év múltán persze hogy nem találom? Itt domborodjék a sír is fölöttem! Minden ember pótolhatatlan, szokta volt mondani egy genfi ENSZ-szervezet személyzeti főosztályvezetője, hajjaj, telis-teli velük a temető! Azt viszont nem tette hozzá és talán nem is gondolt rá soha – hisz mindenre ő se gondolhatott –, hogy miképpen az alkalmazottak – mondjuk csak a mennyben helyett, hogy – a hivatalban, azonképpen itt a temetőben is, lassan, de biztosan, egy napon kicserélődik az egész törzsgárda.

Shakespeare-hez méltó időket éltek akkoriban errefelé is a népek. Itt mérkőzött egymással egyrészt Szavoja hercege, másrészt a burgundiakat is megverő berniek – ne beszéljünk most róla, hogy hogyan! – s a genfiak, akik akkor még nem voltak svájciak, és végül, de nem utolsósorban – *last, but not least* – a Frasz. Fordította Arany János. A franciák talán kezdetben nem voltak annyira belegabalyodva az itteni történésekbe, de ezt a csodálatos völgyet 1760-ban végül is ők nyerték el, s övék lett, napra pontosan éppen száz év múlva maga Szavoja, akárcsak újabb 238 év múlva a futball-világ bajnoki cím is.

De ne siessünk úgy az idővel! 1593-at írunk, mesélem Thierrynek. A berniek át-átruccannak hozzánk a Jura hegység svájci oldaláról, egyszer monostort rabolni, másszor tehéncsordát elhajtani. Ime, a nagy büdös világpolitikai helyzet, midőn az említett szentendő júliusában az itt lakók egyezsége kötnek Genffel, védenék meg őket, ha kell, a berni medve ellen. A kialakított ár 5000 forint, vagy ahogy ők mondák, *floren*, és az összeg felét rögtön meg is fizetik. A második részt majd decemberben, szól a megállapodás, de amit az ember nyáron ígér! – nos, év végére úgy dönt a tanács, hogy a második részt nem fizeti meg. Nosza, erre a genfiak! Elkapják túsznak és bebörtönzik a szerződészegők egyik prominens tagját, nevezetesen Roland Cottont. Lehet, hogy ő is tagja volt a városi tanácsnak, mely az egyezséget megkötötte, és amelyik most nélküle úgy határoz, hogy bármennyire is kedvelik – ha ugyan kedvelik –, de maradjon csak a Cotton Genfben, ők a hiányzó 2500 forintot akkor sem fizetik meg.

Szegény Rolandnak, ki börtöne cellájában már hónapok óta körbejár, nem marad más hátra, mint a fogva tartókkal való alkudozás. Ígér nekik fűt és fát. Engedjék haza az övéihez, otthon ő mindent elrendez! Megfizetik majd a pénzt, de ha mégsem, azon lesz, hogy küldjenek helyette egy másik személyt, esetleg személyeket. Ahogy apám mondta volna: mindegy annak a börtönnek, hogy ki van benne. Ám a genfiak úgy gondolják, jobb ma egy Cotton, mint holnap három Beaujean. Akkor hát, indítsunk katonai akciót, mondja kétségei legmélyén a rab, és hajlandó a költségeket is magára vállalni. Ez már beszéd! Ennek folytán el is indul egy felfegyverzett csapat, és nem kis sikerrel jár, mert néhány nap múlva több tehénnel tér meg Genf városába.

Senki ne mozduljon a helyéről, mert most jön a *happy end*! A csodálatos völgy városkájának tanácsa a tehenek fejében megfizette tartozását, amiből persze az is következett, hogy Rolnad Cotton végre hazatérhetett szeretteihez. (2008)

A menedékjog. Akár egy kocsis, úgy káromkodott az a kocsis, de a nyelvi fordulat és az élet illetően egybeesésén talán csak én, a gyerek tűnődtem el magamban. Szólni kellene a rendőrnek, mondta egy néni. Állva maradt döbbenet az utcán. Az ember nem verheti így a lovát! Az ember, amelyik nem dühös, gondoltam én, de ez a mostani, ez nagyon dühös, szinte sír a haragtól, mert a lova nem tudja kihúzni a kocsit a sáros kátyúból. Neki pedig szállítani, kell a tüzelőt. Már esteledett, és én egyszerre s ugyanúgy sajnáltam a kocsist meg a lovát. Aztán amikor az utóbbi, a ki tudja hányadik hiába nekirugaszkodást követően égre emelte szemét, és megszakadás helyett megadta magát az agyonveretésnek, akkor már tudtam, hogy én a lovat mindenkinél, de mindenkinél jobban sajnálom. Szörnyű lehet így várni az ütéseket, amikor egyszerűen nincs menekvés.

Az utca, ahol laktunk, akkoriban még nem volt beépítve. A páros oldalon hiányzott a kettes, a tízes és a tizennégyes, szemközt pedig, a kocsiutat szegélyező árkon túl, ott volt a bolgárkertészet. Nyaranta az árok mélyén, sűrű bokrok között kis patak csörgedezett. Télen a víz mindig befagyott, istenien lehetett rajta csúszkálni. Péternek hívták a bolgárkertészt, akárcsak engem. Hatalmas nagy ember volt, akkor döbbsentem rá, hogy mennyire, amikor anyám egy napon átküldött hozzájuk valami zöldségért. Mialatt az egyik nő, aki volt már vagy huszonöt, összeszedte, amit kértem, egy pillanatra betekinttem a nyitott ajtón át, és ott láttam ebédelni a bolgárt. Az a nagy tál mákos tészta, amely ott volt előtte az asztalon, az értette meg velem, hogy ez az ember mennyire hatalmas. Néha veszekedett a nőkkel, akiket a kertészetében alkalmazott. – Ne sírj – kiabálta egyszer az egyik a másik felé –, ne sírj – kiabálta neki –, az én fejem már vérzik. – És emlékszem egy másik drámára is, melyet a bokrok közül hallgattam Pityuval meg Ottóval. – Megmondtam neked, hogy te többé ide vissza nem jöhetsz – dörögte Péter bele a sötétbe – a nőnek, akivel már jó ideje indulatosan vitatkozott –, mialatt mi, úgy harminc méterre tőlük, ott lapultunk a bokorban. Az Ottó vagy a Pityu kezdett el köveket hajigálni? Erre már nem emlékszem, de arra igen, hogy Péter egyszer csak azt kérdezi, magától vagy egyenesen a sötétségtől, hogy: – Ki dobál itt? – Féltem, hogy odajön és rajta-kap. – Mi druszák vagyunk – mondta nekem egyszer, nagyon barátságosan.

Hatalmas nagy földje volt a bolgárnak, végig az utcánk mentén, túl a Soproni úton is, ahová iskolába jártam. Lejjebb már nem voltak bérházak, csak egy-két telek, szedett-vedett földszintes építményekkel. Az első telken lévő házban, vagy inkább viskóban, Nyulász néni lakott. Mért hívják a Nyulász nénit Nyulász néninek, kérdezte tőle egyszer Jancsi, hiszen nem nyulai vannak, hanem kecskéi. Azért, amiért téged Balog Jancsinak, hangzott a felelet. Aztán ott voltak a Burjánék. Kis emberek háza tája, mondta róluk a házmesternénk, mert a Burján bácsi és a két fia aligha azért jött erre a világra, hogy magasabbra nőjön egy méter ötven centinél. Mindkét fiú idősebb volt nálam. Egyszer láttam, hogy az iskola melletti játszótéren a nyolcadikosok megverik a nagyobbikat. Mért nem egyenként jöttök, mondta a nagyobbik, és káromkodott, mint egy kocsis, amit pedig soha nem hallottam tőle. Az volt az érzésem, a verésnek ahhoz lehetett valami köze, hogy jól tanult. Később az egyetemem is elvégezte. Nem úgy az öccse, a Sanyi, aki egy időben ministrált a templomban. Meg harangozott is. Elkérte a kulcsot a sekrestyében, aztán: bim-bam. Kicsit komikus volt, amint a templom előtti harangláb vasállványáról ágaskodva húzta a harangkötelet.

Egyszer ott voltam Pistával meg Jancsival, és éreztem, nem szép dolog a Sanyit kinevetni. Nem is nagyon vettem részt benne. Engem is hívott ministrálni, de nem volt kedvem hozzá. Később cukrászinas lett, de most sírva és tehetetlenül kerengett a verekedők között. Néha ő is kapott egyet. Sokan voltak, és mi csak néztük, hogy mi történik.

A bolgár legtöbbször nem engedte be a gyerekeket a földjére, pedig arra lejjebb már csupa rét volt az egész. Fiúk és lányok, ötvenen is lehettünk, amikor egy napon mégis bemehettünk cserebogarakat hajkurászni. – Kábítsd el ezt! – mondta egy lány egy fiúnak, talán a Soproni úti Felten házból, és odanyújtott neki egy mindenáron elrepülni akaró cserebogarat. – Hogy kábítod el? – kérdeztem kíváncsian a mestert, aki már meg is alkotta művét. – Kitépem a fejét – felelte.

Nem tudom már, melyik tilalmát szegtük meg azon a napon, amikor olyan dühödten futott utánunk. Átmentünk a telkén? Tilosban próbáltunk cserebogarat fogni? Akárhogy is volt, a bolgárnak semmi esélye nem lehetett, hogy utolérjen bennünket. Voltunk vagy hatan, ő legalább harminc méterre mögöttünk, mi pedig már a Burjánéknál. Nem is értettem, hogy miért fut, hiszen egyre lassabban szedte a lábait. Amikor a Nyulász nénihez ér, mi már otthon leszünk mindannyian. Annyira nem volt esélye, hogy szinte már sajnáltam. Nem úgy a többiek, akik mindenfélét mutogattak neki, amolyan Ne add fel, öreg, húzzál bele! baráti biztatással. Ekkor jött a váratlan.

– Itt bizony nem fogtok átmenni – mondta a Nyulász néni, s mint valami kerub a lángpallossal, kilépett elénk a viskójából az útra. Őt talán még kicselezhetjük volna, de akkor egyszerre a játékba avatkozott Elzner Béla, akiről fene tudta, mért volt épp ott, és aki segített a Nyulász néninek lezárni az utat. A Balog Jancsi biztos pofán verte volna, amihez közülünk senkinek nem volt mersze. Így tehát, Béla volt a király. Tölcsért csinált a kezéből, és – miként évekkel később Zalatnay Sarolta – kiáltott vidáman az utca vége felé, hogy: – Tessék sietni, Péter bácsi!

Következett a megtorlás, amit én úgy úsztam meg, hogy az utolsó pillanatban beszaladtam a Burjánékhoz. Onnan néztem végig az egészet. Mekkora pofont kapott az első fiú! Rögtön földre esett a sapkája, és nem sokkal később ő maga is. Szegénynek nem volt szerencséje. Talán ő volt közöttünk, aki a legkihívóbban incselkedett, amikor még úgy nézett ki, hogy Péter soha nem ér utol bennünket. Ő vagy a másik, aki szintén sorra került. Rajta nem volt sapka. Persze nem bántam, hogy nem én kapom a pofonokat, és annak a felvetése, hogy na de hát, mi druzsák vagyunk, vagy nem? meglehet, inkább ártott volna, mint használ az ügyemnek, de a gondolattól, hogy nekik talán nagyobb szükségük volt a menedéjogra, mint nekem, máig sem tudok szabadulni. Kis idő múltán egy apa is megjelent, és jött a Soproni út felől, mint valami békekövet. Közben voltak, akik átszöktek a határon, mások tétlenül remélték a szabadulást, én meg néztem az eseményeket a Burjánék kertjéből, kalapáló szívvel és nem kis szégyenkezéssel. (2008)

Tétre, helyre, befutóra. Hogyan lehetséges, hogy nem tudja, mi az? Ő, aki Rubens drámájában odavarázsolja a színpadra nemcsak Euklidész és Bolyai párhuzamosait, de a mi matektanárunkat is, na és, ha Rubens még mindig nem értené, oda elé a nézőtérre az egész ötödik A osztályt! Ő, aki megmondta a németeknek – mit, a németeknek? az egész világnak! –, hogy '54-ben a berni

döntőt igenis mi nyertük meg három kettőre, aki életről, futballról és történelmi igazságról ennyit tud, hogyan lehet, hogy aki csak úgy kirázza bűvészkabátujából az összes szóda-bor keverék nevét, a Krúdy fröccsöt ugyan nem említi, de lehet, hogy azt a kilenc decit az egy deci szódával csak a Centrálban találták ki, ez a művelt író nem tudja, hogy mi a tét, a hely meg a befutó? Na jó, most éppen nem versenyt, lőt, rendez, hanem csak Tandori Dezsőt köszönti, abból az alkalomból, hogy az arabs-muraközi erényeket is felvonultató költő egy éve volt 69, aminek folytán ugyancsak egy év múlva lesz 71. Esélye lenne a meg nem rendezett házi versenyen, tétre, helyre vagy befutóra, bár Esterházy Péter – nesze neked posztmodern korunk! – nem tudja, hogy mi az.

Tandori szempontjából a dolognak talán nincs túlzott jelentősége, bár lehet, hogy az ő fejében is megfordult egyszer-kétszer, hogy az irodalmi siker néha összevethető a lóversennyel. Azt hiszem, a hetvenes évek elején hallottam először a nevét. Thinsz Géza mesélte telefonon – ő akkor Stockholmban, én meg Götteborgban –, hogy éppen megjelent egy kötete svédül, és gyakran hívja Gézát Budapestről, hogy mit szólnak hozzá, meg milyen a fogadtatás. Volt az egészben valami thinszgézás pesszimizmus, svédeknek meg költészetnek, és némi indiszkrécio is, amit nem szerettem. Talán az az amerikai költő is eszembe jutott, akinek akkor még tudtam a nevét, és aki azt mondta egyszer, hogy reakciót remélni egy verseskötetre, az akkora baromság, mintha ledobnád egy rózsaszirmot a Grand Canyon szurdokvölgyébe, és aztán várnád a visszhangot. Akkor még tudtam a nevét annak a költőnek, aki ezt mondta, de az elmúlt évtizedek alatt olyan ritkán találkoztam vele, a nevével, hogy mára elfelejtettem. Talán az Esterházy is így járt a téttel, hellyel, befutóval, mert azt, hogy sohasem tudta, én egyszerűen nem tudom elhinni.

Ez se sokkal komplikáltabb, mint az euklideszi geometria. Ha tétre játszol, azt kell eltalálnod, hogy melyik ló nyeri a futamot. Ha helyre, akkor azt, hogy melyik végez az első három között. Könnyű belátni, hogy ugyanaz a ló, adott esetben, tétre többet fizet, mint helyre. Akár az életben, a lóversenyen is érvényes, hogy aki többet mer, többet nyer. Vagy többet veszít, de ez csak a verseny után szokott kiderülni. Tétre meg helyre csak a töpörtyűk játszanak, mondta egyszer gőgös-dölyfösen egy fogadó. Biztos nem a neves íróra gondolt, aki akkoriban jó, ha tizennégy éves lehetett, hanem azokra, akik a csekély, de valószínű osztalékokra utaznak. Összevethető ez a ki játszik a favoritra és ki az esélytelenre témakörrel. Csurka István egy elbeszélésében kifejtette, hogy a sikeres ember inkább az előbbire, míg az, aki az élettől csak rúgásokat kapott, az inkább az utóbbira játszik. *Egy fogadó lelkivilága* volt az elbeszélés címe, és az Új Írásban jelent meg, ahol engem sohasem közöltek. Talán ezért is élt bennem a lappangó vágy, hogy elkapjak egyszer az Ügetőn vagy a Lovin egy igazi nagy meglepetést. Meg az is, hogy kiálljak a gyengék ügyéért. – Miért töpörtyűk? – kérdeztem rosszallón. – Mert egy igazi fogadó befutót játszik – felelte nekem az igazi fogadó.

Ami már most magát a befutó fogadást illeti, az a tétre és helyre játék elmés keveréke. Itt azt kell eltalálni, hogy melyik ló nyeri a versenyt és mellette melyik lesz a második vagy a harmadik. Két ló nevét kell tehát megadni, amiből az is következik, hogy pusztán a Tandorival a dolog nem fog menni. Ha ő a nyerő, kell még mellé egy potenciális második vagy harmadik. Persze csak akkor, ha az ember igazi fogadó.

Bár a hármas befutó a születésnap köszöntőben nem szerepel, nem lenne teljes a kép, ha nem beszélnénk róla. Istenem, a hármas befutó! Hát az a fogadások királynője! Könnyű kitalálni, hogy miről van szó. Az első hármat kell eltalálni, mégpedig a befutás sorrendjében. Mondjuk így: Homérosz, Dante és Goethe. Ha ezt játszottad, ám a Goethe célfotóval bejön másodiknak, akkor eldobhatod a szelvényedet, hacsak nem adod el egy nyuszinak, még mielőtt az eredményt kihirdetnék. Ezért is jó a lovak érkeztek ott állni a célvonalnál. Hogy egy hármas befutó milyen gyönyörű tud lenni, arról nemcsak a fogadók, de azok a mozilátogatók is képet alkothatnak maguknak, akik annak idején látták a *Sose halunk meg* című magyar filmet. Abból a kevésből, amire az élet megtanított, mondhatnám talán, hogy a filmet mélyebben megérthette, akinek szintén volt egy nagybátyja, vagy netalántán egy őt csodáló unokaöccse, vagy valaki, aki már játszott, esetleg fogott is hármas befutót. Mondhatnám, de nem teszem, mert sohasem voltam az előjogok híve. Az élet maradjon a maga helyén, ne nyirbáljuk vele a művészet esélyeit!

Azt gondolhatná valaki, hogy a Lóverseny című tantárgy valamiféle professzora vagyok, holott ez nem így van. Éppen csak súroltam kicsit az általános műveltség alsó határát. Nagy veszteségekkel nem dicsekedhetek, nagy nyereményekkel főként nem, de volt egy csütörtököm, körülbelül tíz évvel annak előtte, hogy a Tandori megjelent svédül – hogy is mondjam csak? –, volt egy csütörtököm, amelyen fogadói svoltomban az irodalmi élettel randevúzhattam. Az egyik futam után éppen eldobtam vesztés szelvényeimet, és a csalódásra, hogy megint nem mehetek oda a pénztárhoz, legalábbis nem nyereményt felvenni, csak kevéske gyógyírt jelentett, hogy köröttem több százan teszik ugyanezt. Az eldobások között hirtelen felfedeztem egy ismerőst. De hiszen ez a Tóth János, az Új Írás irodalmi szerkesztője! Egyesek másfél Tóthnak is nevezik a termete miatt, meg azért, mert egy irodalmi szerkesztő, tudjuk, ugye, mindannyian... Nála van az elbeszélésem, amelyért – hónapok óta ígéri – majd megpróbál tenni valamit. Mellette meg ott a Farkas, aki a verseket műveli. Várjunk csak, nem jut eszembe a keresztnéve, csak azt tudom, hogy nem Mihály, mert az a hadügyminiszter volt. Most éppen a következő futam startlistáját tanulmányozza. – Nézzétek, milyen szép nevek! – mondja félig magának, félig a szerkesztőtársaknak, mert hiszen itt van, itt van köröttünk az egész Új Írás! – Lápvirág – olvassa Farkas elragadtatva. – Ennél a Kosztolányi se tudott volna szebbet kitalálni! – A Farkas nem is érti, hogy hogy lehet itt nem nyerni. Világos, hogy nem tartozom a társasághoz, de Tóth Jánossal bizalmas kettesben válthatok néhány baráti szót, aminek az lesz a vége, hogy kölcsönadok neki száz forintot. – Nagy ég! – mondja másnap döbbenetén Bán Róbert filmrendező. Csóválja a fejét atyai szigorral, mert ő a második apám. – Azt a pénzt többé sose látod! – mondja sajnálattal. Miként az elbeszélésemet sem az Új Írásban, teszem hozzá alig fél év múltán én magam, a tékozló fiú.

Nem tudom, melyik filozófus mondta egyszer, hogy duplán veszít, aki lóversenyre megy. Azt hiszem, semelyik. (2008)

In memoriam Vassfüggöny. Téved, aki azt hiszi, hogy azért hallgatok – vagy fél éve már! –, mert nekem ez a dolog egyáltalán nem fontos, és hogy nem is hiszek az egészben, mert ez csak amolyan hobbi, és nekem a legkisebb gondom is nagyobb annál, s a többi. Az igazság az, hogy nagyon is nyomaszt a

hallgatásom, mely, akár egy vasfüggöny, hermetikusan elzár Jóistentől, Örök-
kévalóságtól s nem utolsósorban az esetleges olvasótól, akire – valljuk meg
őszintén – írás közben meglehetősen ritkán gondolok. Tulajdonképpen nem is
ritkán, hanem soha. Nem baj, hogy ez így van. Aki ír, ne hagyja magát befolyá-
solni lehetőleg senkitől. Pedig most majdnem órála kezdtem beszélni, az eset-
leges olvasóról, anélkül hogy közben rá gondolnék, de félreteszem ezt a témát
egy másik alkalomra. Mert amikor ma reggel a rádiót hallgattam, hirtelen arra
gondoltam, hogy talán ez a vasfüggöny, ami engem hermetikusan a Jóistentől,
és ami aknazár meg mesterlövészek gondos munkája folytán Európa egyik fe-
lét a másiktól... talán ez a vasfüggöny, ez fog engem most kirángatni ebből az
immár Csipkerózsika-álmához hasonló hallgatásból.

Ne búsulj, kenyeres, ez se tart örökké, százötven év alatt sem lettünk török-
ké! Éppen húsz éve annak, hogy elvágta a szögesdrótot, annak meg majdnem
negyvenegy, hogy először tettem ki a lábam Magyarországról. Na, nem a vas-
függönyön túlra, éppen csak a közelébe.

Egy augusztusi napon Zsú azzal jött fel hozzám, hogy ő bizony másodszor
is nekivág, kimegy Kanadába a Pali után. Megállapodtunk, hogy elkísérem az
olasz határig, ahol ahelyett, hogy a jugoszláv határőrnek felmutatná a nem
létező útlevelét, majd szépen átszalad az olaszokhoz. Szerettem Zsút, vagy
csak azt hittem, hogy szeretem, mint ahogy Palit is, bár a barátságunk nagyon
megszenvette, hogy Zsú, nem sokkal az érettségi után, őt választotta kettőnk
közül. Pali rossz nyertes lehetett, én meg rossz vesztes, de az is lehet, hogy ép-
pen fordítva, előbb jön én, a rossz vesztes, s Pali, a rossz nyertes csak azután.
Húszévesek voltunk.

– És biztos, hogy nem fognak utánad löni? – kérdeztem Zsút öt évvel később,
amikor azzal a hírrrel jött fel hozzám, hogy ő bizony másodszor is megpróbálja.
– Egészen biztos – felelte –, ha az autók között mész, nem fogják miattad ves-
szélyeztetni az olasz és nyugatnémet turisták életét. – Nyolc hónappal korábban
tett már egy kísérletet, amikor is – 1967 szilveszter éjszakáján – olasz földről volt
kénytelen visszajönni. A zöldhatáron próbálkozott, és már azt hitte, hogy minden
rendben, lefelé igyekezett a Trieszt felé vezető országútra, amikor megfogták a
kutyák. Nem harapták, csak fogták. Vicsorogtak, ha nyugat fele lépett, de vissza,
keletre, jöhetett. Ennyire tudta akkoriban mindenki, hogy mi az a vasfüggöny.
Feltették a vonatra, de ő leszállt Maribornál, hátha Ausztria felé több szerencsé-
je lesz. Ezt viszont nem tudta kipróbálni, mert már ott várták a vasútállomáson.
Bezárták egy váróterembe, és csak akkor engedték ki, amikor felszállt a vo-
natra, mely hazavitte Budapestre. Ez volt a humanusabb bánásmód, mert ha a
magyar-osztrák határon fogják el, kaphatott volna egy évet is. Ez is a vasfüggöny!
Mint jogász tudtam, hogy a bűnsegédnek is kijár némi jutalom, de az egyetemen
azt is megtanultam, hogy környezetének különféle elvárásai néha megoldhatat-
lan konfliktushelyzetbe sodorják az ember fiát. Az ám, hazám! – ahogy a költő is
mondta. Vidd innen vasfüggönyöd! Ennyit a politikai meggyőződésről.

Elmentem a Zsombolya utcai rendőrségre, ahová nyolc év múltán, még min-
dig vasfüggönyös időben, vissza-visszajártam bejelentkezni a svéd útlevellemmel,
amit akkor a külföldi látogató, ha jól emlékszem, a határátlépést követő huszon-
négy órán belül volt köteles megtenni. – Kezit csókolom – mondtam a hivatalnok-
nőnek –, Bulgáriába szeretnék utazni. – A nő odaültetett egy íróasztal mellé, és,

mintha csak egy másik alkalmazottja lennék a gépezetnek, hozzáláttam kitölteni a kiutazási engedély iránti kérelmemet. Hamarosan köszörültem egyet a torkomon, aztán még egyet, és amikor a nő felnézett, azt mondtam: – Itt ez a kérdés, hogy melyik országba kíván utazni... – és kérdőn néztem rá. – Bulgáriába! – jött a magától értetődő válasz. – Igen – mondtam merev arccal –, de azt, hogy melyik országon keresztül, azt nem kell? – Merre akar menni, Románián át? – Jugoszlávián – feleltem, és közben éreztem, hogy még nem szabad az arcizmokat elengedni. A nő megmutatta, hova írjam Jugoszláviát, és amint a kérvény fölé hajoltam, még megkérdezte: – Triesztbe is megy? – Talán azért kérdezte ezt, mert volt benne némi humorérzék, vagy csak mert kezdte már sejteni – huszonegy évvel azelőtt, hogy a nagyolló elcsattant a szögesdróton –, hogy ez így nem tarthat örökké.

A jugoszláv határőrig rendben ment minden. Kezemmel Zsú vállán, ott sé táltunk az autók között, akár egy szerelmespár. Halló, kiáltotta akkor egy hang, úgy húsz méterre mögöttünk. Ez lett volna a startpisztoly durranása, de Zsú beragadt a rajtnál. – Fuss – mondtam neki, és elindultam az ő felé. Mert úgy beszéltek meg, hogy amíg én az őrel, Zsú addig szedi a lábát. De beragadt a startnál, s így nem volt semmi esélye. A fickó rögtön felmérte, ki után kell futni, és elkapta Zsút, még mielőtt az olaszokat elérte volna. Engem, a nem menekülőt egy kollégája vett kezelésbe.

Három napig raboskodtunk a koperi börtönben, mert a hétnapos büntetést, darabját húsz dínárral ugyan meg lehetett váltani, ám az arról szóló határozatot csak a negyedik napon kaptuk kézhez, amikor is rögtön fizettünk és mentünk. Egy kis gyaloglás és autóknek integetés után megállt egy nyugatnémet kocsi. Renata és, ha jól emlékszem a nevére, Wolfgang ültek benne. Angolul beszéltek, amiből én alig értettem néhány szót. A franciám is csak egy kis bohóckodásra volt elegendő. Vasfüggöny volt ez is. – Kérd meg őket, hogy vigyenek át a csomagtartóban – mondtam Zsúnak, mert egyszer már beszélünk erről a lehetőségről. De éppúgy tévovázott, mint a futás előtt, és már-már megérkeztünk Opatijába, ahol valamikor József Attila nyaralt. Beszálláskor azt mondtuk, hogy oda megyünk, bár még nem tudtuk, hogy ott majd mihez kezdünk. – Kérdezd meg! – mondtam neki már harmadszor. Végre megkérdezte. Jóllehet, a válaszból semmit sem értettem, azt azért rögtön éreztem, hogy a dolog nem reménytelen. – Most már arról beszélnek – súgta Zsú –, hogy lesz-e elég levegőm a csomagtartóban. Ültünk a két hátsó ülésen és vártunk. – Okey – mondta akkor Wolfgang, miután simított egyet a szakállán, amelyet alighanem a Ho Shi Min iránti hódolat növesztett olyanra, amilyen volt.

Igazi *hálidéz* hangulatban eltöltöttünk velük Crikvenicán három vagy négy nagyon kellemes napot, mert csak akkor indultak haza. Elutazás előtt Zsú még megtapasztalhatta, hogy milyen is az élet a csomagtartóban. *Veri kánftibel*, mondta mindannyiunk háta mögül, és közben nevetett. Wolfgang meg Renata még azt is kipróbálták, hogy kinyitják-e velük az üres csomagtartót, amikor átmennek a határon. Rendben volt minden. Szerettem volna ott ülni a kávézó teraszán és végignézni az előadást, de erről az élményről le kellett mondanom, mert a Wolfgang úgy gondolta, hogy gyanút kelthetek. Talán igaza volt, mert ki tudja, mi meg nem látszott volna az arcomon, amint ott cigarettázok a teraszon, és egy *fauvé* bogárhátát figyelem egyre csak, míg az el nem éri a túlsó partot. (2009)

Budapesten születtem nem egészen két évvel azelőtt, hogy a várost védő szárnyai alá vette a Vörös Hadsereg. Azóta is fut a borsó a hátamon, amikor azt a szót hallom: felszabadulás.

Huszonhat éves koromban elhagytam Magyarországot. Bécs, Göteborg, München és Genf következett. Szerettem mindegyiket. Hazát cseréltem és pályát. Jogászból informatikus lettem. Genfben is azzal ke-
restem kenyerem, minek hála sokat utaztam a Szomszédok utcája és a Nemzetek Tere között.

Alig múltam tizenhárom, amikor kantáros rövidnadrágban azzal köszöntem rá az Ifjúsági Könyvkiadónak szállást adó

New York palota portására, hogy: Kezit csókolom, én írtam egy regényt. Ezt követően, valljuk be férfiasan, lehettem volna egy kicsit termékenyebb.

Az *Alteredóba* felvett – eredetileg a stockholmi Káféra (<http://transycan.net/cafe/>) írott – szöve-

gek később a Kortársban és az Élet és Irodalomban lettek közölve.

Korábbi köteteim: *A menekvő* (kisregény és elbeszélések, Göteborg, 1974); *Bankrablás Stockholmban* (dráma két nyelven, Borås, 1978); *Rekviem egy jogászért* (kisregény, elbeszélések és két dráma, Budapest, 2000). Néhány elbeszélésem svédül, franciául, kínaiul és németül is megjelent.

Napkút Kiadó Kft.
1014 Budapest, Szentháromság tér 6.
Telefon/fax: (1) 225-3474
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős szerkesztő: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence